

Liikutukseen asti

Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli

Toimittaneet Päivi Harinen, Veli Liikanen,
Anni Rannikko ja Pasi Torvinen

LIIKUTUKSEEN ASTI

Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli

Toimittaneet

Päivi Harinen, Veli Liikanen, Anni Rannikko ja Pasi Torvinen

LIKES-tutkimuskeskus

2015

Liikutukseen asti. Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli

Päivi Harinen, Veli Liikanen, Anni Rannikko ja Pasi Torvinen (toim.)

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 303

ISBN (painettu) 978-951-790-386-8 | ISSN 0357-2498

ISBN (pdf) 978-951-790-387-5 | ISSN 2342-4788

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES

Jyväskylä 2015

Kannen kuva: Alekski Laine

Taitto: Annaleena Aira

Paino: Waasa Graphics

ESIPUHE

Tämä kirjoituskokoelma päättää osaltaan opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman hankkeen *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat (2012–2015)*, jota olemme kutsuneet tuttavallisesti nimellä LIMU. Hanketta suunniteltaessa sen tavoitteiksi asetettiin muun muassa ymmärtää niitä merkityksiä, joita nuoret antavat liikunnan harrastamiselle, samoin kuin hahmottaa tiloja ja yhteisöjä, joissa liikunnallinen toiminta koetaan mielekkääksi. Hankkeen tulkinnallinen ydin muovattiin jo sen alkuvaiheissa kulttuurintutkimukselliseksi niin, että huomiota kiinnitettiin erityisesti erilaisiin nuorten ”liikunnallisiin irtiottoihin”: vaihtoehtoliikunnaksi tai elämäntapaliikunnaksi kutsuttuun toimintaympäristöön ja sen jatkuvasti vauhdissa olevaan sosiaalisen ja alakulttuuriseen dynamiikkaan.

Kuten hankkeissa yleensä, LIMUssakin osa tavoitteista saavutettiin, osaa ei. Kolmivuotisen historiansa kuluessa siinä onnistuttiin tuottamaan runsaasti tietoa lasten, nuorten ja nuorten aikuisten liikuntatodellisuuksista – ja erityisesti kokoaamaan tuota tietoa rakentaneita empiirisiä aineistoja. Iso osa näistä tutkimusaineistoista on edelleen hyödynnettävissä ja tarjoaa materiaalia monille jatkotutkimuksille. LIMUn kuluessa sen tutkijat ovat päässeet tutustumaan mitä moninaisimpiin liikunnallisiin alakulttuureihin: parkouriin, longboardingiin, skeittaukseen, scootaukseen, uuteen sirkukseen, roller derbyyn, boulderointiin, katutanssiin, capoeiraan, bleidaukseen, urbbaukseen...

Käsillä oleva analyysikokoelma sisältää muutaman LIMU-hankkeen tutkijoiden artikkelin, mutta siihen on pyydetty myös muiden samojen aihepiirien parissa työtään tekevien tutkijoiden kontribuutioita. LIMUn aikana olemmekin saaneet tutustua moneen uuteen kollegaan. Suuri kiitos tästä, ja kiitos kaikille kirjoituskokoelmaan mukaan suostuneille.

Joensuussa ja sen liepeillä toukokuussa 2015

Liikkumisen iloa, mukaan menemisen mahdollisuuksia ja ymmärrystä toisin tekemisen tahdolle toivottaen

LIMUn tutkijajoukko

<http://limuhanke.blogspot.fi/>

SISÄLTÖ

ESIPUHE	1
TÄSTÄ JULKAISUSTA JA SEN AIHEPIIRISTÄ: LAJIEN SYNTY?	5
I VAIHTOEHTOLIIKUNTA JA SEN LAJIYHTEISÖT ALAKULTTUURISINA EROTTAUTUMISINA.....	9
Rullalautailukulttuuri: Yhteisöllistä liikuntaa ja yksilöllistä luovuutta.....	11
Valtavirta peesaa, aito harrastaja keksii itse: Skeittaus- ja lumilauta- paikkojen autenttisuus	15
Alakulttuurisymboliikkaa ja sen paradokseja internetin tuottamassa vaihtoehtoliikuntajulkisuudessa	21
II VAIHTOEHTOLIIKUNTAYHTEISÖT ERILAISINA VUOROVAIKUTUS- TODELLISUUKSINA	29
Kaverit ja vakava vapaa-aika	30
Jotain vanhaa, jotain uutta – jotain yhteistä, jotain erilaista?	41
Virtuaalivertaisuus ja lajisosialisaatio. Internet vaihtoehtoliikuntaharras- tukseen liittyvän tiedonjakamisen ja sosiaalisen oppimisen maailmana.....	48
III VAIHTOEHTOLIIKUNTA KAMPPAILUJEN KENTTINÄ.....	57
Parkour ja kaupunkitilan haltuunotto.....	58
Vaihtoehtoliikunnan ääni ja äänettömyys – neuvotteluja kaupunkitilan äänimaisemista.....	65
Koulun tiloissa	71
Taitavuuden hierarkiat vaihtoehtolajien ohjaussuhteissa.....	81
IV VAIHTOEHTOLIIKUNTA SUHTEINA JA SUHTAUTUMISINA (KILPA)- URHEILUUN.....	89
Elämäntapalajit, huippu-urheilu ja suomalainen urheiluliike	90
Liikuntakansalaisuus vaihtoehtolajeissa.....	98
Institutionaalistumisia vaihtoehtolajeissa.....	103
Lumilautailu – kaupallistuneesta kapinasta trendiurheiluksi	109
EPILOGI: MONIMUOTOISTUVA NUORISOLIIKKUMINEN – LAAJENEVA TUTKIMUS.....	115

TÄSTÄ JULKAISUSTA JA SEN AIHEPIIRISTÄ: LAJIEN SYNTY?

Nuorten ympärille nostatellaan milloin minkinlaista moraalista paniikkia, jonka pontimena ovat usein yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ja uudistukset – esimerkiksi sellaiset nuorten elämään vahvasti tunkeutuneet ilmiöt kuin viihdeteollisuuden synty, televisiovastaanotinten yleistyminen, matkapuhelinten maailmanvalloitus ja uusimpana informaatioteknologian arkipäiväistyminen ja sen myötä tapahtuneet virtuaaliverkostojen tiheneminen ja vuorovaikutuksen digitalisoituminen. Nuorten moraalisen turmeltumisen huolehtimisen ohessa informaatioteknologisen vallankumouksen arkisten seuraamusten on katsottu rapistavan nuoria myös fyysisesti: jatkuvan erilaisten näppäimistöillä ja näytöillä varustettujen laitteiden parissa kyhjöttämisen tiedetään olevan haitaksi kasvavalle keholle ja sen kunnolle. Nuorten niin sanottu normaali arkiliikunta on vähentynyt, ja tilastot kertovat myös varsinaisten liikuntaharrastusten menettävän imuaan viimeistään yläkouluikäisten keskuudessa.

Nuorten liikuttamiseksi on alettu nähdä paljon yhteiskunnallista vaivaa. Sankka joukko nuorisotutkijoita työskentelee aiheen parissa, ja monet valtakunnalliset projektit pyrkivät sytyttämään nuoriin liikkumisen iloa ja halua, sekä heidän itsensä että kollektiivisemmän kohteen, kansanterveyden, hyväksi. Maailman terveisin kansa 2015¹, Maailman liikkuvin urheilukansa 2020², Liikkuva koulu³ ja Ilo kasvaa liikkuen⁴ ovat esimerkkejä tällaisista liikkumisinnon nostattamiseksi perustetuista ohjelmista ja suunnitelmista. Näiden lisäksi maassamme toimii myös erilaisia huippu-urheiluun keskittyviä hankkeita, joiden perusideana on kilpaurheilulla Suomi takaisin maailmankartalle. Tällainen on esimerkiksi ohjelma, jonka visiona on nostaa Suomi parhaaksi Pohjoismaaksi vuoden 2020 olympialaisissa⁵.

Nuoret eivät kuitenkaan ole vain informaatioteknologian paikalleen jähmettämiä passiivisia objekteja, eikä nuorten liikunta uudistu vain erilaisten missioiden ja visioiden kautta. Heidän parissaan syntyy paljon spontaania liikettä, osa heistä käyttää valtavasti aikaa hyvinkin liikunnalliseen toimintaan, ja nuorten yhteisessä toiminnassa liikuntakentälle syntyy jatkuvasti uusia liikunnallisia lajeja, joiden listauksessa ja luokittelemisessa ainakin nuorisotutkijat saavat monesti olla ymmällään; niin nopeita nämä aikalaislajien synnyt ja evoluutiot ovat. Parkour, scoottaus, longboardaus, skeittaus, bmx-pyöräily ja niin edelleen – kaikki nämä ovat syntyneet joidenkin aikaisempien lajien muunnoksina ja jatkavat osaltaan lajien muuntumista ja

---

¹ <http://www.terveinkansa.fi/>

² <http://www.sport.fi/uutiset/huippu-urheilu/maailman-liikkuvin-urheilukansa-2020-aikuiset-mukana>

³ <http://www.liikkuvakoulu.fi/>

⁴ <http://www.sport.fi/varhaiskasvatus/liikkumis-ja-hyvinvointiohjelma-ilo-kasvaa-liikkuen/>

⁵ <http://www.sportti.com/uutinen.asp?CAT=4-5&ID=231586>

loputonta sisäistä monistumista. Tämä julkaisu on yksi kurkistus tuohon dynaamiseen todellisuuteen, joka todennäköisesti on kuitenkin jo karannut kauas tässä kuvastusta siihen mennessä, kun tekstimme saa lopullisen kuosinsa. Kurkistus jää väijäämättä myös pikaiseksi ja kapeaksi; sen verran paljon tuossa todellisuudessa on elinvoimaa ja liikettä, että sitä ei saa vangituksi yhteen – tuskin kahteen tai kolmeenkaan – kirjoituskokoelmaan.

Tätä julkaisua varten kokoamissamme teksteissä pohditaan niin sanottua vaihtoehtoliikuntaa, jota on usein nimitetty myös elämäntapaliikunnaksi tai elämäntapaurheiluksi. Kaikkineen tarkastelemamme maailman käsitteellistäminen on ongelmallista ja aiheuttaa aina närää jossakussa. Kaikki vaihtoehtoliikuntaa harrastavat eivät halua puhua tekemisestään harrastuksena, liikuntana tai lajina, saati urheiluna⁶. Jotkut taas loukkaantuvat, jos heidän tekemistään vähätellään eikä pidetä urheiluna. Vaihtoehto-käsitteen kanssa joudutaan myös usein vastaamaan kysymykseen, mille vaihtoehto on vaihtoehto. Vaihtoehtoliikunta on kuitenkin liikuntatieteissä vakiintunut käsite sellaiselle liikkeelle, jossa korostuvat elämäntyylliset valinnat, ilo, kokemuksellisuus ja ilmaisu. Näin ymmärrettynä vaihtoehtoliikunta pyrkii tarjoamaan joko ideologisesti tai käytännöllisesti vaihtoehtoja valtavirtaurheilulle ja sen arvoille, kilpa- ja tulosurheilulle, niin sanotulle kansanliikunnalle sekä kaupalliselle liikuntakulttuurille. Pysyttäydymme ensisijaisesti käsitteessä vaihtoehtoliikunta lähinnä kokonaistarkastelumme johdonmukaisuuden vuoksi. Käytämme myös käsitettä vaihtoehtolaji tarkastellessamme erikseen sellaisia liikuntamuotoja kuin skeittaus, parkour, scoottaus, roller derby ja niin edelleen.

Julkaisuun mukaan saamamme tekstit on koottu vaihtoehtoliikuntaan liittyviä kysymyksiä työssään tarkastelleilta tutkijoilta. Tekstien tyyllilajia voisi kutsua samalla tavalla hybridiksi kuin vaihtoehtoliikuntaa itseään: kokoelma ei koostu täyspitkistä tieteellisen artikkelin vaatimukset täyttävistä analyyseistä, mutta kirjoitustemme analyyttistä luonnetta ei voi myöskään kutistaa nimittämällä niitä pelkiksi katsauksiksi tai puheenvuoroiksi. Jokaisen kirjoituksen taustalla on empiirisiin aineistoihin perustuvaa tutkimustyötä ja sen kautta rakentunutta asiantuntemusta. Julkaisun temaattinen rakenne on jossain määrin keinotekoinen ja pakotettu – tekstien teemat tunkeutuvat toistensa lomaan samalla tavalla kuin parkouraaajat ja skeittarit kaupunkitilaan, lupia kysymättä ja raja-aitoja kunnioittamatta. Tutkijoiden opittu intohimo rakentaa eksklusiivisia kategorioita sotii joskus raskaastikin tätä vapauden ja rajojen ylittämisen ideologiaa vastaan, kuten niin usein nuorten maailmaa analysoitaessa käy.

Missä määrin vaihtoehtoliikuntamaailma sitten on nuorten toiminnallista todellisuutta? Empiiriset aineistomme osoittavat, että monissa vaihtoehtolajeissa – esimerkiksi parkourissa, skeittauksessa, roller derbyssä ja boulderoinnissa – suuri

---

⁶ On kiinnostavaa huomata, että miltei mikä tahansa tekeminen muuttuu urheiluksi silloin, kun sen ympärille kehkeytyy systemaattinen ja organisoitu kilpailujärjestelmä. Esimerkiksi tietokonepelikisoista puhutaan yleisesti elektronisena urheiluna – mikä puolestaan hämmentää jopa hieman ironisella tavalla ”tietokoneella istumisen” ja ”urheilemisen” jännitteistä ja moraalistakin vastakainasettelua.

osa harrastajista on teini-*i*än ohittaneita nuoria aikuisia. Vaihtoehtolajien periaatteet ja symboliikka assosioituvat kuitenkin usein esimerkiksi klassisissa sukupolvi-analyseissa esiin tulleisiin nuorten maailmaansuhtautumisen tapoihin: kaavoihin kangistumattomuuteen, muutosvastarinnattomuuteen ja ”tuoreen kosketuksen” värittämään elämänotteeseen. Loogisen päättelyn raameissa tarkastellen voisi siis olettaa, että vaihtoehtolajit liikuntaharrastuksina olisivat jotain, mikä vetäisi nuoria puoleensa, luontevasti ja melkein kuin itsestään. Lisäksi moneen vaihtoehtolajiin liittyvä karnevalistinen symboliikka, samoin kuin niiden erilaiset distinktiopyrkimykset, houkuttaa tutkijat nuoriso- ja alakulttuuriteoreettisiin tulkintoihin, nuorisotutkimuksen traditionaalisiin käsitteellisiin ytimiin, yhä uudestaan ja uudestaan.

I

VAIHTOEHTOLIIKUNTA JA SEN LAJIYHTEISÖT ALAKULTTUURISINA EROTTAUTUMISINA

Kokoelman ensimmäiseen artikkeliosioon on koottu tekstejä, joissa nuorten ja nuorten aikuisten vaihtoehtoliikuntaa tarkastellaan elämäntavallisina ja alakulttuurisina merkitystodellisuuksina. Yhtäältä alakulttuuriteoreettisten tulkintojen relevanssia tutkittaessa nykynuorten yksilönäkökulmaa korostavia yhteenliittymisiä on kyseenalaistettu vahvastikin (esim. Bennett 2013), mutta toisaalta on todettu, kuinka nuorille keskeisiä asioita tarkasteltaessa alakulttuurisuutta luonnehtivia käsitteitä on vaikea sivuuttaakaan. Alakulttuurien tavoin monet tässä kirjassa esille tulevat vaihtoehtolajiyhteisöt luovat, määrittelevät ja kuvaavat itseään jatkuvasti, tarjoten toimijoilleen identiteettejä, kuulumisen kokemuksia, distinktiomahdollisuuksia ja (ainakin oletetun) autonomian maisemia. Aikalaisalakulttuurit ovat, edelleen, toimijoita toisiinsa kytkeviä mutta eivät enää itseään sulkevia ryhmiä – pikemminkin niitä voi luonnehtia toimijaverkostoiksi, joissa jaetaan tietty merkitysmaailma, periaatteet ja suhtautuminen materiaalisiin objekteihin. Vertaisyhteisöjen merkitys ja merkittävyys eivät ole kadonneet mihinkään, ja speaktaakkelimaisen tyylin symbolinen voima on nuoruudessa usein edelleen hyvin olennainen. Alakulttuuristuneissa yhteisöissä yhteinen ja yksilöllinen yhdistyvät tavalla, jolla voi olla selkeä nuoren elämänkulkua pitkällekin suuntaava merkitys. (Hodkinson 2015.)

Yhteenkuuluminen eronteon kautta on keskeinen alakulttuuria käynnissä pitävä voimanlähde, ja yhteenkuulumisen osoittamiseen tarvitaan yhteistä tyyliä ilmaisevia merkkejä. Joskus se, mihin vaihtoehtoliikunnallisissa alakulttuureissa vedetään kulttuurista pesäeroa, on konkreettista ja kirjattua (urheilukentät, salivuorot, kilpailurakenteet, järjestyssäännöt), joskus taas häilyvää ja nimeämätöntä ("normimaailma", mainstream, "mummot", kaupallisuus). Rajankäynnit eivät kuitenkaan rajoitu vain lajiyhteisöjen ulkopuolisesta maailmasta erottautumiseen: myös lajien sisällä käydään joskus miltei jatkuvaa neuvottelua oikeanlaisesta, autenttista lajitekemisestä ja -tyylittelystä. Seuraavissa luvuissa ja alaluvuissa pääsemme katsomaan, kuinka tarkastelemassamme liikuntamaailmassa korostetaan ja tuotetaan lajiharrastajien keskinäistä yhteyttä samalla kun luodaan välimatkaa siihen, mistä halutaan erottautua. Saamme lukea myös siitä, miten erityisesti lautailulajien sisällä käydään neuvottelua alakulttuurisen autenttisuuden ja sitä aina uhkaavan valtavirtaistumisen välisestä jännitteestä. Niinpä vaikka ajattelisimmekin, että on tärkeää tarjota vaihtoehtoliikkuville samanlaisia mahdollisuuksia harrastaa lajiaan kuin kenelle tahansa muulle liikuntaharrastajalle, valmiiksi rakennetut harrastustilat saattavat saada sangen torjuvan vastaanoton – erityisesti, jos ne on tarjottu

nuorille ilman, että heille itselleen on tarjottu mahdollisuutta niiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Vaihtoehtolajikenttä on laaja, dynaaminen ja ennustamaton – ja uusia lajeja syntyy jatkuvasti erilaisina entisten yhdistelminä. Eri lajeissa etsitään, merkitään ja hyödynnetään erilaisia tiloja, ja luovin tyyli symbolein synnytetään aina uusia performatiivisia tapoja ilmaista oman lajin erityisyyttä suhteessa johonkin – milloin mihinkin. Sosiaalisen median käyttö on hyvä ja ajalle ominainen tapa varmistaa alakulttuuristen viestien laaja levitys. Kirjan tämän osion sulkevassa luvussa kuvataankin, miten internetistä on tullut hyvin keskeinen alakulttuurisen tyyli symboliikan välittämisen areena myös erilaisille vaihtoehtoliikuntayhteisöille.

Rullalautailukulttuuri: Yhteisöllistä liikuntaa ja yksilöllistä luovuutta

Taru Heikkilä

1 Johdanto

Tuntuu sille et Suomessa skeittaus mielletään vaan nuorison huliganismiksi, sillee et mitä aiheuttaa meteliä ja ärsykettä, vaikka se oikeesti on... no liikuntaa ja oikeesti aika keskeinen asia mikä rakentaa yhteisöjä ja niin. (Tamperelainen rullalautailija.)

Tiedossamme on paljon erilaisia näkymiä urheilun ja liikunnan tilanteesta sekä Suomessa että muualla maailmassa. Nuorten terveydentilasta huolissaan olevia lohduttanee tieto siitä, että 92 prosenttia suomalaisista lapsista harrastaa urheilua ja liikuntaa (Suomen liikunta ja urheilu 2010). Nuorilla nähdään myös olevan aiempaa paremmat mahdollisuudet harrastaa liikuntaa, koska tarjolla on suuri määrä erilaisia lajeja, välineitä ja harrastuspaikkoja. (Koski & Tähtinen 2005, 5.) Tutkimuksista voidaan kuitenkin todeta myös nuorten yleiskunnan huonontuminen ja ylipainoisuuden lisääntyminen (Koski & Tähtinen mt., 4; Muutosta liikkeellä! 2013). Näyttää siltä, että nykynuorten suhde liikuntaan rakentuu eri tavalla kuin ennen ja että yleinen liikuntakulttuuri on aiempaa eriytyneempää, kaupallistuneempaa sekä aikuis- ja mediavetoisempaa. Liikuntakulttuuri on myös kääntymässä organisoidusta liikuntatoiminnasta epäorganisoiduksi, joustaviin tapoihin liikkua. Tällaisia joustavia ja omaehtoisia liikunnan muotoja ovat esimerkiksi kuntosalit, mutta myös erilaiset elämäntapaliikunnaksikin kutsutut vaihtoehtolajit. Vaihtoehtolajit haastavat perinteisen urheilun tavassaan nähdä, tehdä ja ymmärtää urheilua. (Itkonen 2002.)

Rullalautailua eli skeittaamista pidetään yhtenä jo sangen yleistyneenä vaihtoehto- tai elämäntapalajina. Rullalautailu ei ole uusi laji vaan jo muutamia vuosikymmeniä vanha liikunta- ja nuorisokulttuurinen ilmiö. Virallisesti nimettynä liikuntalajina skeittaus on kuitenkin suhteellisen uusi. Sen alkuperäinen syntyminen kytketään useimmiten 1950–1960-lukujen Kaliforniaan, ajanvietteeksi, jolla laineautailijat viihdyttivät itseään ja pitivät yllä taitojaan tuulettomina päivinä, jolloin ei voinut surffata. Lajia on sen historian varhaisvaiheissa pidetty marginaaliryhmän tietoisena häiriköintinä, mutta nykyään sen yleinen arvostus on noussut, vaikei rullalautailua yleisesti tunnustetakaan aivan perinteisten urheilulajien veroiseksi harrastukseksi.

Tässä artikkelissa tarkastelen rullalautailun merkitystä muutamalle sen harrastajalle, tapausanalyysin periaatteiden mukaisesti. Analyysi pohjautuu haastatteluihin, joihin osallistui kuusi nuorta aikuista, kolme naista ja kolme miestä, joista osa on harrastanut rullalautailua kauan ja osa vähemmän aikaa.

2 Monipuolinen ja merkityksellinen laji

Rullalautailussa yhtenä merkityksellisimmistä asioista pidetään lajin luonnetta, jossa yhdistyvät yhtäältä vapaus, muunneltavuus, monipuolisuus ja yhteisöllisyys sekä toisaalta omaehtoisuus ja onnistumisen kokemukset. Lajin erilainen luonne verrattuna muihin, perinteisempiin liikuntalajeihin ja -harrastuksiin on saanut haastattelemani harrastajat kiinnostumaan siitä; rullalautailtaessa valmentajat, ohjaajat tai opettajat eivät määrää tahtia, vaan siinä voi löytää omat tapansa tehdä, harjoitella ja kokea pystyvyyttä itse omat kehityshaasteensa selvittäen. Skeittauksessa yhdistyvät liikunta ja luovuus, jolloin harrastaja voi suunnitella ja toteuttaa monipuolisesti omia ja muiden keksimiä temppuja. Merkityksellistä skeittareille näyttää olevan myös se, että lajissa tärkeää eivät ole kilpailu ja vertailu tai se, kuka on paras.

Haastattelemilleni harrastajille rullalautailu merkityksellistyy monessa mielessä konkreettisena positiivisena vaikutuksena hyvinvointiin. Harrastus on hauskaa ja hyvää mieltä tuottavaa, mutta jollain tasolla se on myös terapiaa ja mielelle tarpeellista rentoutusta arjen keskellä. Henkisen hyvinvoinnin lisäksi rullalautailu tarjoaa fyysistä liikuntaa ilman tunnetta siitä, että varsinaisesti ”harrastaisi liikuntaa”. Lajissa yhdistyvätkin taiteellinen ja liikunnallinen näkemys, joista muodostuu omanlaisensa vapauden kokemus. Tästä yksilölliseen kokemukseen kiinnittyvästä ulottuvuudesta huolimatta suuri osa skeittauksen hyvinvointiin liittyvistä vaikutuksista paikantuu lajiharrastajayhteisöihin ja -kavereihin. Kavereiden ja ystävien tapaminen liittyykin olennaisesti skeittaamiseen, eikä harrastamisen koeta olevan samanlaista ilman siihen liittyvää yhteisöä. Haastatteluissa nousivat vahvasti esiin rullalautailijoiden kaveripiirit, jopa niin, että yhteisöllisyyden voi nähdä olevan kaikkein merkityksellisin asia rullalautailussa. Positiivinen yhteisöllisyys tulee esiin erityisesti rullalautailijoiden korostamissa yhteisissä pelisäännöissä, arvoissa, periaatteissa, suvaitsevaisuudessa ja veljeyden kokemuksissa.

Rullalautailuyhteisöt ovat laajoja ja sulkevat sisäänsä niin rullalautailijoita kuin ei-rullalautailevia rullalautailukulttuurin fiilistelijöitä. Yhteisöjen kerrotaan muodostuvan usein uusista ja vanhoista kavereista, ja rullalautailuyhteisön tapaminen on haastattelemilleni harrastajille tärkeää. Lajin parissa vallitseva yhteisöllisyys ei tunne territoriaalisia rajoja vaan se on myös kansainväliset rajat ylittävää.

Rullalautailun ei voi kuitenkaan ajatella olevan kaikille avoin, täysin suvaitsevainen laji tai hyvinvoinnin kannalta täydellinen tapa harrastaa. Päihteiden käyttö ei ole harvinaista, eikä huimia temppuja yritettäessä voida välttyä kivulta, mustelmilta ja muilta ruhjeilta. Myös rullalautailijat, kuten monet muiden lajien harrastajat, kinaavat toisten harrastajaryhmien kanssa ja pitävät omaa lajiaan parhaana ja etuoikeutettuna kaupunkitilan käyttöön. Alakulttuuristen yhteisöjen tavoin skeittariporukat sulkevat näkymättömiä porttejaan ja säätelevät implisiittisesti sitä, kennellä lopulta on pääsy mukaan. Rullalautailu on ollut perinteisesti myös hyvin miehinen laji (Harinen 2010), mikä merkitsee sitä, että naiset arastelevat ja etsivät edelleen paikkaansa lajin parissa eivätkä koe oloaan täysin tervetulleeksi miesten seu-

raan yleisillä hallivuoroilla. Naiset kokevat olevansa varovaisempia ja kokemattomampia harrastajia kuin miehet eivätkä siksi uskaltaudu miesten kanssa samoille vuoroille. Heidän yhdessä harrastamisensa on luonteeltaan erilaista kuin miesten: naiset kokevat harrastamisensa olevan enemmän kavereiden opettamista ja auttamista ”kädestä pitäen”. Myös naisten suhde päihteisiin on tässä merkitysmaailmassa erilainen – heidän puheissaan rullalautailu nostettiin esiin enemmänkin vaihtoehtona päihteiden käytölle kuin päihteisiin myönteisesti liittyvänä toimintakenttänä.

Yksi mielenkiintoisimmista asioista haastatteluissa oli vanhempien harrastajien ilmaisema tarve toimia esimerkkinä: kannustaa ja opettaa nuorempia rullalautailijoita. Olennainen osa lajin säilyvyyttä on rullalautailukulttuurin arvojen ja periaatteiden siirtäminen nuoremmille harrastajille, jotta he jatkaisivat rullalautailuun liittyvien asioiden ajamista ja pitäisivät yllä ”herras mieskulttuuria”, tiettyä laji-etikettiä, ihmisten ennakkoluulojen vähentämiseksi. Kuten muussa urheilutoiminnassa, myös skeittauksessa voi nähdä olevan oma lajisosialisaatiojärjestelmänsä, jonka logiikka ohjautuu kuitenkin lajin sisältä ja alhaalta alas: vertaisuuden varassa ja periaatteessa (ideaalina) jokaista harrastajaa velvoittaen.

Haastatteluaineistostani voi päätellä, että rullalautailulla on harrastajilleen monia hyvinvointikokemuksia suurempia merkityksiä. Skeittaus on näille skeittareille enemmän kuin vain harrastus; se on elämäntapa. Rullalautailu säätelee harrastajiensa elämää suurissakin asioissa, esimerkiksi opiskelupaikkojen valinnoissa. Haastattelemi miehet kokevat kuitenkin lajin vaikuttavan enemmän elämänvalintoihinsa kuin naiset (jotka tosin ovat harrastaneet skeittausta vähemmän aikaa kuin haastatellut miehet). Rullalautailun koetaan myös opettaneen elämässä tarvittavia asioita: nöyryyttä, pitkäjänteisyyttä ja erilaisen tavan suhtautua lähiympäristöön ja elämään yleensä. Harrastajat uskovat rullalautailun ja lajikulttuurin muuttaneen heitä ihmisinä aiempaa rennommiksi ja avoimemmiksi.

3 Liikuntakulttuurin muutoksen ymmärtäminen

Jos ja kun haastattelemieni skeittareiden kokemuksiin suhtaudutaan vakavasti, niiden perusteella voi kootusti todeta seuraavaa: Rullalautailijayhteisö on jäsenilleen tärkeä sosiaalinen verkosto. Lajin luonne saattaa samanlaisia ihmisiä yhteen ja auttaa luomaan uusia sosiaalisia suhteita. Harrastuksen myötä lisääntyvä liikunta parantaa fyysistä hyvinvointia. Lisäksi rullalautailun voi katsoa lisäävän pystyvyyden tunnetta, kun omaehtoinen, kova ja pitkäjänteinen harjoittelu palkitaan onnistuneella tempulla. Lajin periaatteet ja arvot luovat yhteisöllisyyden tunnetta ja mahdollistavat kiinnittymisen yhteisöön.

Rullalautailu on haastattelemilleni harrastajille tärkeä ja merkityksellinen osa elämää. Rullalautailun voi yleisemminkin todeta olevan nuoria liikuttava ja aktiivoiva harrastus, vaikka sen harrastajamääristä ei olekaan tarkkoja tietoja. Harrastajamäärien epäselvyys kertoo osaltaan harrastuksen luonteesta: skeittikulttuuriin

kiinnitetyt vapaus ja vaihtoehtoisuus kärsisivät, jos rullalautailijoita alettaisiin tilastoida ja lokeroida ja jos harrastus laitettaisiin muiden liikuntalajien kanssa samoille kategorialistoille.

Jokaisella ihmisellä on oma tapansa liikkua tai oma syynsä olla liikkumatta. Avoimempi ja suvaitsevaisempi suhtautuminen liikuntaan mahdollistaa erilaisia tapoja ja vaihtoehtoja liikkua. Myös ymmärrys siitä, että perinteisessä urheiluseurassa harrastava nuori ei välttämättä harrasta yhtään sen enempää tai paremmin liikuntaa kuin skeittaava nuori, on tärkeää. Rullalautailun huomioiminen liikuntapaikkasuunnittelussa ja liikunnan kentällä saattaa olla tärkeää nyt, kun nuorten kiinnostus monia konventionaalisia liikunnallisia harrastuksia kohtaan on vähentynyt.

Perinteiset ajatukset liikunnasta, liikuntasuositukset ja liikunnan tärkeydestä paasaaminen vaikuttavat nuoriin todennäköisesti lamaannuttavasti. Rullalautailijat rullaavat ja tasapainoilevat niin, että hiki virtaa ja posket punoittavat. Kuitenkaan he eivät halua nimittää harrastustaan liikunnaksi. Liikuntakulttuuri onkin ehkä itse tehnyt kuilun urheiluseuraharrastajien ja vaihtoehtoliikkujien väliin olemalla kiinnittämättä huomiota siihen, että liikuntamainen tekeminen saattaa edellyttää jonkinlaisen elämäntavallisen ja alakulttuurikuulumisen tunteen syntyä – ainakin nuoren ihmisen näkökulmasta.

4 Lähteet

- Harinen, P., Itkonen, H. & Rautopuro, J. 2006. *Asfalttiprinssit. Tutkimus skeittareista*. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Harinen, P. 2010. Skeittaripoika se laudallansa... Liikunnan muuttuvat merkitykset ja maisemat. *Kasvatus & Aika* 4(2), 99–108.
- Koski, P. & Tähtinen, J. 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 1/2005.
- Liikanen, V. & Rannikko, A. 2013. *Liikunnan uudet ja vanhat tulokkaat*. Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.
- Suomen liikunta ja urheilu 2010. Kansallinen liikuntatutkimus nuorille 2009–2010. slufibin.directo.fi/@Bin/8962a194ba4f2b6c420d07de841162e9/1385059641/application/pdf/3244703/Liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf. Luettu 21.11.2013.
- Suomen liikunta ja urheilu 2010. Kansallinen liikuntatutkimus aikuisille 2009–2010. www.slufi.fi/@Bin/2548606/Liikuntatutkimus_aikuisliikunta_2009-2010.pdf. Luettu 21.11.2013.
- Suomen rullalautaliitto ry 2013. Lajiesittely. www.rullalauta.fi/lajiesittely. Luettu 7.12.2013.

Valtavirta peesaa, aito harrastaja keksii itse: Skeittaus- ja lumilautapaikkojen autenttisuus

Tyler Dupont & Anna-Liisa Ojala

1 Johdanto

Elämäntapaurheilulajien harrastajat ymmärtävät lajinsa usein kahden kilpailevan diskurssin, aitouden ja valtavirtaisuuden, kautta. Tarkastelemme tässä kirjoituksessa, kuinka skeittaajat ja lumilautailijat jakavat lajiensa suorituspaikkoja autenttisiin ja valtavirtaisiin. Harrastajien autenttisuuden tavoittelu jakautuu Michael B. Beverlandin, Francis Farrellyn ja Pascale G. Questerin (2010) kartoituksessa kahtia: Yhtäältä yksilö voi pyrkiä kiillottamaan omaa pintaansa pyrkimällä autenttisuuteen alakulttuuristen tyylien ja käytäntöjen jäljittelemisen avulla. Toisaalta yksilö voi omaksua autenttisuuden arvot ja käytännöt elämällä alakulttuurisessa yhteisössä pitkään ja kehittelemällä niitä itse. Jälkimmäisen motiivit koetaan harrastajien parissa vilpittömämpinä ja sitoutuminen alakulttuuriin vahvempana kuin ensiksi mainitun, sillä toiminta tuottaa myös autenttisuuden leimaa yhteisölle. Beverlandin ym. (2010) mukaan alakulttuurien sitoutuneet jäsenet arvostavat sellaisia käytäntöjä, jotka ylläpitävät ja kehittelevät alakulttuuria jäsenten toivomaan suuntaan. Näin tulokittuna autenttisuus ei ole ominaisuus, jota voisi omistaa tai joka kuuluisi luonnollisesti johonkin suoritukseen, paikkaan tai asiaan, vaan siitä neuvotellaan alakulttuurien sisällä.

Kaikilla ei ole kuitenkaan yhtäläistä mahdollisuutta määritellä autenttisuuden sisältöä tai kartuttaa sitä. Alakulttuureissa arvostetut ryhmät käyttävät omaa määritelmäänsä autenttisuudesta luomaan itselleen suotuisia erontekoja ja hierarkioita kulttuurien sisällä (Thornton 1996, 3; Jensen 2006). Toisaalta alakulttuurien jäsenet vahvistavat myös yksilöllistä ja alakulttuurinsa identiteettiä erottautumalla valtavirrasta, joka koetaan auttamattomasti epäautenttisenä (Thornton 2005). Aloitamme kuvaamalla lyhyesti autenttisuuden ja valtavirtaisuuden jakautumista skeittauksen ja lumilautailun kentillä, minkä koemme tärkeänä tulokulmana tarkasteltaessa harrastuspaikkoja lajeissa, joissa osa harrastamisesta tapahtuu virallisilla harrastuspaikoilla ja osa niiden ulkopuolella. Tämän jälkeen esittelemme skeitti- ja lumilautailupaikkoihin liittyvää autenttisuuden ja valtavirtaisuuden dialektiikkaa.

2 Massaurheilua ja marginaalikulttuuria

Aitoon ja valtavirtaan jakaminen on elämäntapaurheilussa samankaltaista sen jaottelun kanssa, jonka Pierre Bourdieu (1978) loi kuvaamaan suurten yleisöjen urheilulajeja ja huippu-urheilua. Bourdieu toteaa ihmisten ottavan osaa yleisölajeihin tietyn iän jälkeen seuraamalla niitä yleisönä sen sijaan, että itse aktiivisesti harrastai-

sivat niitä. Yleisölajeihin liittyy paljon nimenomaan yleisöä viihdyttävää dramatiikkaa. Bourdieun näkemys huippu-urheilusta taas lähentelee näkemystä autenttisesti ruumiinkulttuurista: huippu-urheilua tehdään sen itsensä vuoksi.

Vaikka Bourdieun malli urheilumuotojen jaottelusta ei kestä nykyaikaista tarkastelua, sen avulla voi kuvata elämäntapalajien, kuten skeittauksen ja lumilautailun sisäistä dynamiikkaa. Olympialumilautailu tai skeittaus mediayhtiö ESPN:n X Games -kilpailuissa on massoille tuotettua yleisöurheilua, jossa palkintorahat ovat suuria, urheilijoita kohdellaan sankareina ja voittoa tavoitellaan tosissaan (vrt. Bourdieu 1978). Nämä lajimuodot tapahtuvat standardisoiduilla kilpailukentillä, joilla säännöt ovat selvät ja rata kaikille sama (Ojala 2014).

Skeittauksen ja lumilautailun elinvoimaisimmat kulttuurit taas ovat liikkumiseen liittyviä alakulttuurisia elämäntapoja, joita myös harrastetaan niiden itsensä tähden (Wheaton & Beal 2003). Lajien vihkiytyneet harrastajat jakavat suorituksiaan alakulttuurille tärkeän median kautta esim. YouTubessa (ks. Thornton 1996). Vaikka puhuttaisiin näiden lajien alakulttuuristen muotojen huipputasoista, eli mediatuotannoista ja alakulttuureille tärkeistä kilpailuista, katsojatkin ovat lajien aktiivisia harrastajia. He saavuttavat, ylläpitävät ja osoittavat kulttuurista pääomaa oman fyysisen kyvykkyytensä kautta (vrt. Bourdieu 1978), jota tarvitaan muuttuvaisen lajikulttuurin seuraamisessa. Lajien alakulttuuriset muodot sisältävät niin paljon hienovaraisia merkityksiä, ettei niiden ymmärtäminen ole helppoa ilman omaa harrastustaustaa.

3 Autenttisuus ja keskiluokkaisuutta pakeneminen

Skeittauksen aatemaailma kumpuaa keskiluokkaisuuden puhtoisuuden ja sääntökeskeisyyden haastamisesta (Borden 2001; Botterill 2007). Skeittarit kannustavat toisiaan kehittämään itseään luovuuden, hyödyttömyyden, vapauden, autonomisuuden ja vaihtoehtoisuuden kautta, mutta nojaavat suhteellisen perinteiseen maskuliinisuuskäsitykseen, joskin terveystoilua karttaen (Botterill mt.; Howell 2004; Jefferies, Jenson & Sword 2012). Skeittauksen aatemaailma näkyy skeittareiden tulkinnoissa autenttisesti tyylistä, slangista ja harrastuspaikoista. Skeittarit tulkitsevat harrastuspaikkojen autenttisuutta sen kautta, millaisiksi he havaitsevat niiden skeitattavuuden, mahdolliset riskit, kunnon ja kaupunkimaisuuden. Lisäksi skeittarit pyrkivät suosimaan uudenlaisia paikkoja, määrittämään tiloja uudestaan omasta harrastuskulttuuristaan käsin sekä haastamaan perinteisiä urheilukäsityksiä. Skeittauspaikkojen autenttisuuteen liittyy myös mahdollisuus kuulua tai luoda eroa joihinkin alakulttuurin sisäisiin ryhmiin. Mitä paremmin skeittipaikan kautta voi toteuttaa alakulttuurissa arvostettuja aatteita, sitä autenttisemmaksi paikka tulkitaan.

Skeittipaikan skeitattavuus tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, kuinka hyvin skeittipaikalla voi skeitata. Jos esimerkiksi skeittipaikan pinta on liian karhea, sen skeitattavuus ei ole hyvä. Skeittipaikan luontainen riskialttius on skeittipaikan autenttisuuden kannalta tärkeä, koska se mahdollistaa maskuliiniselle urheilulajille tyypil-

lisen urheuden osoittamisen (ks. Beal 1995). Skeittipaikan kaupunkimaisuuteen yhdistyvä autenttisuus liittyy myös sen riskialttiuteen: skeittarit luovat mielikuvia kaupunkiympäristöjen haasteellisuudesta ja vaarallisuudesta, minkä vuoksi he kokevat tarvitsevansa kovuutta ja kykyä lukea muuttuvaa kaupunkia. Kaupunkiympäristöjen likaisuus ja rapistuneisuus viittaavat keskiluokkaisten normien, puhtoisuuden ja terveysintoilun haastamiseen. (Botterill 2007.) Uuden skeittipaikan löytäminen ja käyttöönotto edustavat skeittareille luovuutta, autonomisuutta, vapautta ja ilmaisukykyä. Jos skeittipaikka on vasta löydetty, se saattaa merkitä alakulttuurista sisäpiiritietoa ja saada autenttisen luonteen jo siitä syystä (ks. Thornton 1996).

Monesti paikkojen autenttisuuteen saattaa liittyä yhteys alakulttuuriseen mediaan. Skeittipaikka voi määrittyä autenttiseksi esimerkiksi sen vuoksi, että joku arvostettu skeittari on kuvannut suorituksiaan siellä (Snyder 2012). Näin harrastajien autenttisuus voi siirtyä ihmisistä harrastuspaikkoihin. Skeittauspaikkojen autenttisuuden ilmenemistä ja rakentumista voidaankin tulkita tarkastelemalla skeittarien esittelemiä temppuja alakulttuurisessa mediassa.

Skeittauskulttuurissa on hyvin arvostettua saada oma, muutaman minuutin pätkä oikeaan skeittivideoon. Näissä pätkissä esitetyt temput dokumentoivat skeittaajan identiteettiä (Chivers-Yochim 2009) ja auttavat luomaan ja ylläpitämään skeittarin statusta alakulttuurissa (Dupont 2014). Skeittarit käyttävät paljon aikaa ja vaivaa kuvatessaan suorituksiaan videolle. Vaikka näissä tempuissa pyritään urheilullisuuteen ja sensaatiomaisuuteen, skeittarit tulkitsevat mediatuotteitaan ennen muuta taiteellisina ilmaisuina (ks. Snyder 2012). Luodakseen tunteen autenttisuudesta skeittarit pyrkivät tekemään temppuja hyvällä tyylillä paikoissa, jotka eivät ole skeittareiden hyvin tuntevia. Näin toteutuvat sekä valtavirrasta erottautuminen (Thornton 2005) että alakulttuurin kehittämiseen panostaminen (Beverland ym. 2010). Tietynlainen skeittauspaikka mahdollistaa autenttisen suorittamisen.

Tarkasteltaessa skeittilehtien ja -videoiden suorituspaikkoja on helppo tulkita, että valmiiksi rakennetut skeittipaikat eivät mahdollista autenttista skeittausta. Vaikka skeittaajat päätyvät skeittaamaan skeittipuistoihin usein sen vuoksi, että ne tarjoavat sosiaalisen ilmapiirin ja ovat skeittaamiselle mukavia ja sijaitsevat lähellä (Wooley & Johns 2001), näitä harrastuspaikkoja ei nähdä useinkaan autenttisina (Chiu 2009; Dupont 2014). Virallisilla skeittipaikoilla harjoitellaan kyllä temppuja, mutta skeittivideoiden kuvaamiseen ne eivät kelpaa. Jos temppuja kuvataankin joskus virallisilla skeittipaikoilla, tallenteet jaetaan sosiaalisessa mediassa alempiarvoisena materiaalina. Skeittarit kokevat viralliset skeittipaikat epäautenttisina, koska niiden merkitys ja säännöt ovat alakulttuurin ulkopuolelta määritettyjä. Skeittipaikat ovat ikään kuin liian täydellisiä ollakseen autenttisia, koska niiden riskit on minimoitu ja tarkoitus valmiiksi lukittu (ks. Atencio, Beal & Wilson 2009).

Itse tehdyt skeittauspaikat omaavat enemmän mahdollisuuksia skeittaukselle tärkeiden aatteiden vaalimiseen kuin viralliset skeittipaikat. Skeittarit pakenevat keskiluokan ihailemia turvallisia harrastuspaikkoja rakentaen skeittipaikkoja esimerkiksi markettien parkkipaikoille tai parkkihalleihin (Botterill 2007). Koska itse

tehdyt paikat jäljittelevät virallisia skeittipaikkoja ja pyrkivät olemaan mahdollisimman hyvin skeitattavia, nekään eivät ole skeittipaikoista autenttisimpia. Sen sijaan julkisten katu ympäristöjen valtaaminen skeittaamiselle tekee skeittipaikasta autenttisen. Skeittauskulttuurin ulkopuolisille nämä paikat voivat olla merkityksettömiä, mutta sekä ammatti- että harrastelijaskeittarit matkustavat ympäri maailmaa päästäkseen kokeilemaan alakulttuurisen median esittelemiä katu ympäristöjä.

Autenttisimmat skeittipaikat koostuvat katu ympäristöjen rappusista, seinämistä, kaiteista ja muista rakennelmista, joita skeittaajat käyttävät temppeja tehdesään. Skeittarit haastavat yleisiä julkistilojen käyttötarkoituksia ottaessaan katu ympäristöt käyttöönsä. He irrottavat julkistilojen merkityksen niiden perinteisestä tarkoituksesta ja luovat sen merkityksen uudelleen omassa alakulttuurissaan (Borden 2001). Skeittarit liittyvät varsinkin kaupunki ympäristöjen epäarvostettuja kohteita hyödyntäessään siihen kokonaisuuteen, johon keskiluokka sijoittaa ympäristöjen liikkaisuuden ja laitakaupungin kulkijat. Tämä mahdollistaa harrastajille kovuudesta ja katukulttuurista kielivän alakulttuurisen identiteetin. (Botterill 2007.)

4 Kadut ja vuoret: autenttista lumilautailua

Lumilautailijat ovat ottaneet 1960-luvulla syntyneeseen lajiinsa vaikutteita skeitauksesta ja surffauksesta. Nämä kolme lajikulttuuria onkin nähty hyvin samankaltaisina niin asenteiden kuin liikkumismuotojen osalta (Wheaton 2004). Lumilautailun kulttuurihistoriikin kirjoittanut Susanna Howe (1998, 7–16) toteaa sekä lumilautailun että skeitauksen imagon ja aatteiden kumpuavan Kalifornian 1960-luvun surffausfantasioista, joissa surffaus yhdistettiin ikuiseen nuoruuteen, sosiaaliseen hauskanpitoon, vapauteen ja valtavirtaisuuden vastustamiseen. Surffauksesta imettiin lumilautailuun myös läheinen suhde luontoon, joka kytkeytyi kotipaikkakunnan maastonmuotoihin ja lumen laatuun. Lumilautailun alkuvuosina laudoissa ei ollut siteitä tai metallisia reunoja, vaan lautailu oli kuin surffausta pehmeässä lumessa.

Skeittauskulttuurista lumilautailuun siirtyneet kourut ja kaiteet toivat lumilautailuun katukulttuurille ominaisia piirteitä (Howe 1998, 13–37). Lumilautailijoiden temppeilu katujen kaiteilla ei eroa merkittävästi skeittareiden ruumiinkulttuurista. Vuodenaika vain vaihtuu ja lauta suurenee. Suomen suhteellisen tasainen maasto ja vähälumisuus ovat vaikuttaneet siihen, että suomalaiset lumilautailijat ovat erikoistuneet juuri katulumilautailuun, eikä suhdetta pehmeään puuterilumeen pääse syntymään varhain.

Lumilautailun valtavirtaistuminen mahdollistui vasta 1980-luvun puolivälissä, kun aiemmin häiriköiksi leimattuja lumilautailijoita alettiin päästää rinteille useassa hiihtokeskuksessa (Howe 1998, 39–41). Hiihtokeskusympäristöt olivat nopeasti kehittyneelle lajille tärkeitä. Lajin harrastajat tarvitsivat harrastuspaikkoja, joita ei tarvinnut lapioida tai etsiä. Hiihtokeskusympäristöihin sopeutunut laji mahdollisti lumilautailun kehittymisen suurten yleisöjen lajiksi. Kilpailuradat kyettiin rakentamaan hiihtokeskuksiin niin samankaltaisiksi ja pienelle alalle, että yleisön

oli helppo ymmärtää lajia jopa televisiosta katsottaessa (ks. Ojala 2014). Lumilautailu liitettiin olympialaisiin Naganossa 1998. Sen jälkeen lumilautailu on ollut olympialaisissa yksi seuratuimmista lajeista (Thorpe 2011, 2).

Yhtä lailla kuin skeittikulttuurissa, myös lumilautavideoilla temppuilevat ammattilaiset ja puoliammattilaiset karttavat virallisten lumilautarinteiden säännösteilyä ja täydellisyyttä. Temppuja toki harjoitellaan hiihtokeskusten olosuhteissa, joissa riskit on pyritty minimoimaan rinteitä hoitamalla ja ratoja suunnittelemalla, mutta hiihtokeskuksissa tehtävät temput päätyvät harvoin lumilautavideoille tai -lehtiin. Esimerkiksi eräs Jyväskylässä 24.11.2014 haastateltu mieslumilautailija kommentoi valitsemiaan kuvauspaikkoja seuraavalla tavalla: *"Laskuporukka on omimmillaan kun me kuvataan. Se kaduilla tekeminen on paljon muutakin kuin lumilautailua. Se on ehkä lähimpänä sitä aitoa lumilautailua . . . yhdessä tekemistä, höyryämistä ja läpänheittoa . . . siinä se niinku menee sinne juurilleen."* Kommentista voi tulkita, että harrastuspaikat raamittavat liikuntasuorituksiin liittyvien mahdollisuuksien lisäksi sosiaalista kanssakäymistä ja niitä käytäntöjä, joiden avulla lumilautailijat viestivät oman kulttuurinsa ja taitojensa kehittymisestä.

Kaduilla tai vuorten ja tunturien takamaastossa tapahtuvista temppuiluista on hankalaa kertoa ilman tallenteita ja mediaa. Mielikuva autenttisesta harrastuspaikasta liittyy skeittauksen tavoin myös lumilautailussa vahvasti siihen, kuinka hyvin paikka tarjoaa mahdollisuuksia lumilautailukulttuurille tärkeiden arvojen, kuten sosiaalisuuden, hauskuuden ja vapauden toteuttamiselle. Hiihtokeskusympäristöt yhdistyvät harvoin lumilautailijoiden mielikuviin autenttisesta harrastamisesta samalla tavoin kuin skeittauksesta omitut katuympäristöt tai surffaamisen jäljittelyn mahdollistavat vuoret ja pehmeä lumi.

5 Valmiiden harrastuspaikkojen tarve ja tila luovuudelle

Tietynlainen skeittaus- tai lumilautailupaikka määrittää suorittamisen autenttisuutta. Skeittareiden itse rakentamat paikat mahdollistavat autenttisemmän harrastamisen kuin viralliset skeittipuistot, mutta julkiset katuympäristöt riskeineen ja epäpuhtauksineen tuovat harrastamiseen sellaisia autenttisuuden merkityksiä, joita valmiit skeittipuistot tai edes itse rakennetut paikat eivät herätä eloon. Lumilautailijoille hiihtokeskusympäristöt ovat harjoitteluun ja valtavirtakilpailuihin kelpaavia harrastuspaikkoja, mutta vasta skeittaamisesta omaksutut katuympäristöt tai surffaamisesta muistuttava puuterilumi takaavat suoritukseen autenttisen leiman. Harrastuspaikkojen autenttisuudesta kerrotaan kuvin ja tarinoin skeitti- ja lumilautavideoilla ja -lehdissä. Autenttisimmat harrastuspaikat eivät välity suuren yleisön tietoisuuteen, sillä valtavirtamedia ei uutisoi niistä. Autenttisuuden määrittelemisessä on kyse alakulttuurin ja valtavirran rajoista, joiden avulla luodaan ja ylläpidetään alakulttuurien ja niiden jäsenten identiteettiä (Thornton 1996; 2005).

Harrastuspaikat tarjoavat konkreettisen ja symbolisen tilan sosiaaliselle kanssakäymiselle sekä alakulttuurisille merkityksenannoille ja käytännöille. Vaikka val-

miiden harrastuspaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen ovat kunnilta ja yksityiseltä sektorilta tärkeä kädenojennus elämäntapalajien harrastajille, ne eivät yksin riitä. Harrastajat kaipaavat myös myötämielistä asennetta siihen, että he saavat itse määrittää valmiiden harrastuspaikkojen käyttötavat ja ottaa tarvittaessa käyttöönsä uusia. Valtavirtaisuutta pakeneminen on alakulttuurisen toiminnan elinehto.

6 Lähteet

- Atencio, M., Beal, B. & Wilson, C. 2009. The distinction of risk: Urban skateboarding, street habitus and the construction of hierarchical gender relations. *Qualitative Research in Sport and Exercise* 1, 3–20.
- Beal, B. 1995. Disqualifying the official: An exploration of social resistance through the subculture of skateboarding. *Sociology of Sport Journal* 12, 252–267.
- Beverland, M. B., Farrelly, F. & Quester, P. G. 2010. Authentic subcultural membership: Antecedents and consequences of authenticating acts and authoritative performances *Psychology & Marketing* 17, 698–716.
- Borden, I. 2001. *Skateboarding, space and the city: Architecture and the body*. Oxford: Berg.
- Botterill, J. 2007. Cowboys, outlaws and artists: The rhetoric of authenticity and contemporary jeans and sneaker advertisements. *Journal of Consumer Culture* 7, 105–125.
- Bourdieu, P. 1978. Sport and social class. *Social Science Information* 17, 819–840.
- Chiu, C. 2009. Contestation and conformity: Street and park skateboarding in New York City public space. *Space and Culture* 12, 25–42.
- Chivers-Yochim, E. 2009. *Skate life: Re-imagining white masculinity*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Dupont, T. 2014. From core to consumer: The informal hierarchy of the skateboard scene. *Journal of Contemporary Ethnography* 43, 556–581.
- Howe, S. 1998. *(Sick): A cultural history of snowboarding*. New York: St. Martin's Griffin.
- Howell, O. 2004. Skateboarding though corporate America – We are inefficient and proud. *Transworld Skateboarding*. skateboarding.transworld.net/news/skateboarding-though-corporate-america/. (Viitattu 23.11.2014.)
- Jensen, S. Q. 2006. Rethinking subcultural capital. *Young* 14, 257–276.
- Jeffries, M., Jenson, A. & Swords, J. 2012. The Accidental Youth Club: Skateboarding in Newcastle-Gateshead. *Journal of Urban Design* 17, 371–388.
- Ojala, A.-L. 2014. Institutionalisation in professional freestyle snowboarding: Finnish professional riders' perceptions. *European Journal for Sport and Society* 11, 103–126.
- Snyder, G. J. 2012. The city and the subculture career: Professional street skateboarding in LA. *Ethnography* 13, 306–329.
- Thornton, S. 2005. The social logic of subcultural capital. Teoksessa K. Gelder (toim.) *The subcultures reader*. 2. painos. London: Routledge, 184–192.
- Thornton, S. 1996. *Club cultures: Music, media and subcultural capital*. Hanover: Wesleyan University Press.
- Thorpe, H. 2011. *Snowboarding bodies in theory and practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Wheaton, B. 2004. Introduction: Mapping the lifestyle sport-scape. Teoksessa B. Wheaton (toim.) *Understanding lifestyle sports: Consumption, identity and difference*. London: Routledge, 1–28.
- Wheaton, B. & Beal, B. 2003. 'Keeping it real': Subcultural media and the discourses of authenticity in alternative sport. *International Review for the Sociology of Sport* 38, 155–176.
- Woolley, H. & Johns, R. 2001. Skateboarding: The city as a playground. *Journal of Urban Design* 6, 211–230.

Alakulttuurisymboliikkaa ja sen paradokseja internetin tuottamassa vaihtoehtoliikuntajulkisuudessa

Pasi Torvinen & Päivi Harinen

1 Johdanto

Tämä artikkeli on analyttinen katsaus internetissä esille tuotavaan vaihtoehtoliikuntaan liittyvään lajisymboliikkaan: sen visualisointiin sekä niihin semioottisiin merkityksiin, joita tuotetaan erilaisilla symboleilla. Ajatuksella lajisymboliikan visualisoinnista viittaamme niihin tapoihin, joilla internetin kuvamateriaalissa luodaan esimerkiksi skeittaamisesta vauhdikkaan tekemisen vaikutelmaa. Lajisymboliikalla ei kuitenkaan ainoastaan viestitä ulkopuolisille lajien erityisluonnetta; sillä rakennetaan myös lajiharrastajien keskinäistä yhteenkuuluvuutta, alakulttuurista kielioppia ja erontekoa muihin.

Analyysin empiirinen aineisto on koottu *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* -tutkimushankkeessa (OKM 2012–2015), jossa on tarkasteltu nuorten vaihtoehtoliikuntalajien harrastamista monista eri näkökulmista. Internet on yksi hyvin olennainen kanava, jonka kautta vaihtoehtolajeille vihkiytyneet harrastajat välittävät toisilleen (ja kaikille muillekin) oman lajinsa erityisyyttä ja olennaisinta luonnetta. Otamme analyttiseen tarkasteluun espanjalaisten naisten longboard-yhteisö Longboard Girls Crew'n sekä suomalaisen mieskiipeilijä Nalle Hukkataipaleen internetiin lataaman kuvamateriaalin ja saamme näin tarkastelumme myös lajisymboliikkaan kiinnittyviä sukupuolittuneita merkityksenantoja. Internet toimii tässä harrastusgenressä maailmanlaajuisena alakulttuurisena alustana, jonka kautta visuaaliset viestit levittäytyvät luoden keskinäisen yhteenkuulumisen rekvisiittaa – joka vakiintuessaan napataan usein myös markkinatarkoituksiin, jolloin niiden alakulttuurisen antagonismin voima laimentuu (ks. esim. Willis 1996).

Longboard Girls Crew on espanjalaisten naisten yhteisiä lautailutapaamisia varten perustama Facebook-yhteisö, joka on laajentunut naisten lautailukulttuuria edistäväksi kansainväliseksi liikkeeksi, jolla on kymmenien jäsenyhteisöjensä joukossa myös suomalainen ryhmä. Nalle Hukkataival puolestaan on suomalainen ammattilaiskiipeilijä, joka keskittyy erityisesti boulderointiin (lähes ilman turvavarusteita tapahtuvaan kiipeilyyn luontokohteissa). Hukkataival esiintyy itse tuottamiensa videoiden lisäksi kaupallisissa kiipeilyelokuvissa ja yhteistyökumppaneidensa kiipeilyvideoilla.

Longboardingia harrastavien naisten nettimateriaalista tarkastelemme erityisesti sitä symboliikkaa, jolla naiset yhtäältä haastavat perinteisten ja vaihtoehtoisten urheilulajien sukupuolijärjestystä: sukupuolittuneita koodijärjestelmiä, konventioita ja käytäntöjä – ja toisaalta jossain määrin myös alistuvat niille. Hukkataipaleen internetiin tuottaman aineiston kohdalla tarkastelemme, kuinka urbaaneiksi miel-

lettyjen vaihtoehtolajien maskuliininen rohkeus ja niihin kiinnitetyn ammattilaisuuden ambivalentti suhde urbaaniin kaupallisuuteen kytketään visuaalisesti luonnon ääriolosuhteisiin.

Tässä semioottisen analyysin sovelluksessa olemme lukeneet tarkasti valitsemaamme kuvallista materiaalia ja kiinnittäneet huomiota kuvissa esiintyviin yksityiskohtiin, tunnelmiin tai taustoihin, joita voi tulkita alakulttuurisia merkityksiä sisältävinä indekseinä ja symboleina – pohtien kuvien herättämiä konnotaatioita ja assosiaatioita (metodista esim. Fiske 1992). Artikkelissa esille otetut kuvat ovat siis keskeistä analysoitavaa aineistoamme. Seuraavissa luvuissa tarkastelemme valitsemiamme kohteita erikseen, ja artikkelin päätösluvussa asetamme tulkintamme niistä saman pohdintakehyksen sisään.

2 LGC ja sukupuoliperformanssit

Longboard Girls Crew luonnehtii nettisivuillaan itseään kansainväliseksi longboard-yhteisöksi, jonka madridilaisten naisskeittaajien ryhmä perusti kesällä 2010. Paikallisten harrastajien kokoontumista varten perustettu Facebook-ryhmä on kasvanut vuosien varrella maailmanlaajuiseksi liikkeeksi. LGC on julkaissut sivuillaan Endless Roads -videosarjaa, jossa ryhmä naisia matkustaa Espanjassa ja harrastaa longboardingia eri kohteissa.

LGC:n materiaali on aktiivisen nettipresenssin omaaville vaihtoehtolajeille tyypillisesti hyvin visuaalista. Yhteisö julkaisee Facebook-sivuillaan paljon valokuvia, mutta suurimmat panostukset se tekee liikkuvaan kuvaan nettivideoiden tai

-elokuvien muodossa. Endless Roads -videosarja⁷ havainnollistaa kenties parhaiten yhteisön tapaa sekä haastaa liikuntalajien sukupuolijärjestystä että taipua sille.

LGC haastaa longboardingin ja lautailulajien maskuliinisia käytäntöjä (ks. esim. Harinen ym. 2006) ennen kaikkea korostamalla yhteisöllisyyttä, yhteisyyttä ja naisten kesken tapahtuvaa harrastamista, toisin sanoen rakentamalla naisten välistä meisyyttä vastapainoksi miesten dominoimalle kuvastolle ja käytännöille. Tätä symboliikkaa esiintyy erityisesti kohtauksissa, joissa naiset lautailevat, matkustavat ja viettävät vapaa-aikaa yhdessä. Feminiinistä yhteenkuuluvuutta painotetaan myös lautailukuvia rytmittävissä haastatteluissa, joissa naiset korostavat yhdessä viihtymistä ja vaikkapa sitä, kuinka osalle heistä tarjoutuu harvoin tilaisuuksia lautailla vain naisten kanssa. Merkillepantavaa on myös, kuinka vähän LGC:n videoissa tai elokuvassa nähdään miehiä. Silloin kun miehiä näytetään, he ovat joko taustalla tai lautailevat naisten kanssa korostetun tasaväkisesti tai rennosti. Kovavauhtisuutta konnotoivat lautailukuvat, joissa kaksi naista laskee alamäkeen lähellä toisiaan, symboloivat yhteisyyden lisäksi luottamusta harrastajakumppanin taitoihin – toisen kaatuminen kun olisi kohtalokasta molemmille.

Miehisessä lajissa pärjääminen kuvautuu aineistossa lautailutaitojen esittelyinä ja lajin sekä sen vaatimusten, käytäntöjen ja kielenkäytön hallintana. Kuvat kovavauhtisesta alamäkilautailusta ilmentävät lajin vaarallisuutta ja sen vaatimaa taitoa. Vauhdin lisäksi taitoja esitellään paitsi tekemällä longboardingin perustekemiiseen kuuluvia sivuluisuja, myös temppuilemalla, mikä ei ole pitkällä longboardilla yhtä helppoa kuin perinteisellä rullalaudalla. Vaaraa puolestaan ilmentävät otokset ulosajoista ja kaatumisista, joita on välillä editoitu useita peräkkäin (vrt. skeittari-kulttuurin kivunsietoon kiinnittyvä miehinen marttyyrisankaruus, Harinen ym. 2006). Haastatteluissa esiintyjät osoittavat hallitsevansa myös lajin kielenkäytön ja tekniset yksityiskohdat, joihin kuuluu paljon lautoihin ja niiden osiin liittyvää teknistä sanastoa sekä näiden soveltamista käytäntöön lautojen huollossa ja korjauksessa. Osa sanastosta on peräisin moottoriurheilusta ja erityisesti moottoripyöräilystä, josta lainataan paitsi ilmaisuja, myös kuvastoa, käytäntöjä ja välineitä. Alamäkilautailussa käytetäänkin moottoripyöräilystä tuttuja ajolinjoja ja nahkaisia suojarusteita. Lautailijat käyttävät myös ilmaisua drafting, jolla tarkoitetaan moottoriurheilussa edellä ajavan hyödyntämistä ilmanvastuksen vähentämiseksi.

Kuvat alamäkilautailusta ovat erityisen kovavauhtisia ja niissä painotetaan lajin vaarallista ja anteeksiantamatonta luonnetta. Kuvissa lautailijat laskevat mutkaisia teitä kovalla nopeudella ja tekevät samalla erilaisia temppuja, kuten slideja eli luisuja ja jyrkkiä käännöksiä, nekin usein sivuluisussa. Videosarjassa esiintyjiä näytetään paitsi lautailemassa mäkisillä teillä tai tekemässä temppuja, myös haastatteluissa kertomassa lajistaan ja suhtautumisestaan siihen ja toisiinsa. Ryhmän jäsenten taustat ovat usein erilaiset: naiset ovat tulleet yhteen eri lautailulajien parista ja ovat kotoisin Espanjasta tai Yhdysvalloista. Kulttuurierot ja lautailukokemusten eri-

---

⁷ <http://longboardgirlscrew.com/longboarding-endless-roads/>

laisuus tulevat elokuvassa tulkituiksi rikkauksina, eivät lajia tai lajiyhteisöä sirpaloivina haasteina. Naisten keskinäisen yhteenkuuluvuuden korostamisella tehdään eroa lautailijamiehiin. Lajin miehiseksi miellettyjen piirteiden hallintaa osoitetaan haastattelupuheessa muun muassa silloin, kun esitellään välineitä: lautoja ja niiden osia sekä niiden valitsemisen perusteluja pohtien niiden vaikutusta laudan hallittavuuteen ja ominaisuuksiin.

LGC:n elokuvassa ei juurikaan näy miehiä – tai jos näkyy, he ovat taustalla. Eräässä elokuvan jaksossa miehet laitetaan karnevalisoimaan itseään ja maskuliinisuutta, kun toogan kaltaisiin naamiaisasuihin pukeutuneet miehet tulevat esittämään naisille viettelylauluja. Urheilulajinsa vakavasti ottavien naisten ja pelleilevien, gigolomaisesti esiintyvien miesten välille syntyy katsojallekin helposti havaittavissa oleva kontrasti. Kontrastia käytetään symbolisena tehokeinona myös kohtauksessa, joissa naislautailijoiden bikiniposeeraukset vaihtuvat äkkiä kaatumisissa saatujen ruhjeiden esittelyyn, samoin kuin kuvissa laudan päälle poseeraamaan maanitelluista nutturapäisistä mummoista⁸. Miehisen lautailutyylin kontrastiksi voi lukea myös kuvat, joissa tanssitaan laudan päällä.

Lautailujaksoissa nousee esiin sama ilmiö kuin haastatteluissakin: naiset osoittavat pärjäävänsä miehiseksi mielletyissä lajissa. Näissäkin kuvissa esiintyy harvoin miehiä, mutta niille harvoillekaan ei hävitä vauhdissa ja näyttävyydessä. Vauhti näyttää olevan kova erityisesti alamäkiotoksissa, joissa ei ole havaittavaa eroa miesten kuvaamiin longboard-videoihin. Teknistä taitoa osoitetaan kuvissa, joissa tehdään temppuja longboardilla, joka soveltuu tarkoitukseen huonosti painonsa ja pituutensa takia. Lautailukuvissa paitsi osoitetaan maskuliinisia taitoja, myös tehdään eroa miehiin korostamalla yhteenkuuluvuutta näyttävällä ja vaarallisella tavalla, kun lasketaan kovaa vauhtia alamäkeen tiukassa muodostelmassa, kosketusetäisyydellä tai jopa lautailukaverissa kiinni.

3 Alussa olivat: kivi, köysi – ja Nalle?

Toisessa tarkastelemassamme aineistossa on esillä toisentyypinen vaihtoehtolaji, boulderointi. Kun lautailulajeja harrastetaan pitkälti tavalla tai toisella rakennetussa tai pinnoitetussa ympäristössä, boulderointi vie harrastajansa luontoon: kalliolle, jyrkänkeille ja kivenlohkareille. Lautailulajiharrastajat myös korostavat usein toimintansa sosiaalista luonnetta; lautailua harrastetaan kavereiden kanssa (Harinen ym. 2006; Rautopuro ym. 2007)⁹. Boulderointia voidaan sen sijaan esittää harrastettavan yksinkin, ja erityisesti näin tehtäessä etemme astuu monenlaisista mainoksista tuttu reppureissaaja, camelboots-sankari, omia polkujaan itsenäisesti kulkeva mies – tarpeellisen materiaalisen ja symbolisen rekvisiitan ympäröimänä.

---

⁸ ”Mummot” tuntuvat olevan yleinen, yksilöimätön kohde, johon lautailulajiharrastajat projisoivat alakulttuurisia vastarinta-asenteitaan. Lautailijoille ”mummo” on jonkinlainen moralisoivan ja normimaailmaa edustavan ihmisen arkkityyppi, tiukkapipo, joka ilmestyy heidän kuvauksiinsa säännöllisesti lautailijoiden tekemisiä kritisoivana valtavirtatodellisuuden lähettiläänä. (Rautopuro ym. 2007.)

⁹ ”Skeittaamiseen ei tarvita jalkoja, siihen tarvitaan kavereita.” (Liikanen 2014).

Nalle Hukkataipaleen nettisivut¹⁰ näyttävät ammattilaisen tekemiltä ja muistuttavat visuaaliselta ulkoasultaan yrityssivuja. Hukkataival ilmoittaakin olevansa ammatti-kiipeilijä, joten sivut toimivat hänen käyntikorttinaan ja yhteyskanavana: sivuilla on yhteystietojen lisäksi linkkejä suosituimpiin sosiaalisen median palveluihin, kuten Facebookiin, Twitteriin ja Instagramiin. Hukkataipaleen nettiolemus on visuaalisesti painottunut: merkittävä osa hänen nimissään tarjotusta materiaalista on still-tai videokuvaa. Sosiaalisen median tekstipäivitykset ovat lyhyehköjä ja kommentoivat usein kuvallista sisältöä.

Boulderointia kauan harrastaneen ja siitä itselleen ammatin tehneen Hukkataipaleen omista nimissään julkaisemassa kuvamateriaalissa korostuvat luonto, suorituspaikkojen syrjäisyys ja eksoottisuus sekä erityisesti kiipeilyn vaativuus. Kuvissa asettuvat myyttisen narratiivisella tavalla vastakkain yksinäinen mies, hänen lihasvoimansa ja sitkeytensä sekä niiden avulla valloitettava luontokohde. Aina otoksissa ei ole käytetty edes ulkopuolista kuvaajaa, vaan kamera on asetettu jalustalle tallentamaan yksinäisyyttä henkivää kiipeilysuoritusta ja vain sitä. Kuva on usein rajattu niin, että kiipeiltävä kallio ja reitti näkyvät kokonaan, mutta kallion laelle päässeestä kiipeilijästä näkyvät lopulta vain jalat. Olennaista ovat valloitus ja sen osoittaminen. Kiipeilyn vaativuutta lajina korostaa puolestaan se, että videon lopulliseen leikkaukseen saatetaan jättää useat epäonnistuneet yritykset saada ote jostain kallionosasta.

”Villi luonto” on oleellinen osa boulderoinnin tyyli- ja symboliikkaa, sillä kiipeiltävät kalliot sijaitsevat usein syrjäisillä paikoilla, joille etsiytymistä ja sen hankaluutta näytetään usein videoiden alussa. Ääniraidallekin tallentuu usein vain luonnon ääniä, kuten linnunlaulua tai tuulen suhinaa. Koruttoman tuotoksen oleellisinta sisältöä ovat itse kiipeilysuorituksen tallentaminen ja sen todistusarvo. Tekemistä ei

---

¹⁰ <http://www.nallehukkataival.com/>

säestetä musiikilla, ja esimerkiksi edellä kuvatun LGC:n videoillaan viljelemä stereotyyppioilla karnevalisointi puuttuu tästä ilmeisen tosissaan tehdystä ”mies vastaan metsä” -tuotannosta.

Hukkataipaleen luoman boulderointikuvan suhde kaupallisuuteen vaikuttaa vaihtoehtolajeille tyyppillisen ambivalentilta, jopa paradoksaaliselta: kaupallisuus on yhtä aikaa paitsi toiminnan mahdollistaja, myös jotain jota vastaan täytyy taistella ja jota tulee kätkeä vaihtoehtotekemiseen liitetyn autenttisuuden nimissä (Williams 2013). Vaikka Hukkataival ilmoittaa olevansa ammattikiipeilijä, ammattilaisuus ja sen mukanaan tuoma kaupallinen kuvasto eivät nouse hallitsevaan rooliin hänen materiaalissaan – tai jos näin on, se on tapahtunut äärimmäisen taitavasti. Katsojalle ammattilaisuus symboloituu ennen kaikkea tekijän kiipeilytaidoissa ja siinä, kuinka hänen on mahdollista matkustaa ulkomailla sijaitseviin, usein eksoottisiin kiipeilypaikkoihin. Näissäkin maisemallisissa ammattiraameissa keskeinen referenssi on villi, usein ilmeeltään karu luonto. Suoraa kaupallista kuvastoa ovat videoiden alussa näkyvät yhteistyökumppaneiden tai sponsoreiden logot. Kaupalliset kytkökset tyydytään kuitenkin vain toteamaan näyttämällä logoa, mainospuheita ei kuulla. Hukkataival myös mainitsee sidoksensa kaupallisiin toimijoihin sekä nettisivuillaan että Facebookissa. Elämäntapaliikkujan markkinaosallistuminen jää lähinnä maininnan tasolle, ja kuvamateriaalissa näkyvät tuotemerkit ovat merkityksellisiä vain harjaantuneelle sisäpiirikatsojalle; lajiin perehtymätön tuskin tunnistaa niche-markkinoille suunnattuja tuotteita. Markkinat ovat kuitenkin läsnä tässäkin riisuttua luontoa ja arkaaista vitalismia viestivässä merkitysmaailmassa.

4 Lyhyeksi lopuksi

Tyylielementit ja niihin liittyvä symboliikka ovat usein olleet sekä alakulttuuritutkimuksen että sen kritiikin kohteina. Yhtäältä on esitetty, että alakulttuurisen inklusion ja eksklusion keskeisin väline ovat erilaiset tyylisymbolit, ja toisaalta taas on oltu sitä mieltä, että tyylillinen yhteisyys tai yhtenäisyys ei enää ole merkityksellistä alakulttuurisessa kommunikaatiossa (Bennett 2013). Tarkastelemastamme aineistosta on luettavissa monenlaista tyylisymboliikkaa, jolla elämäntapaliikkujat tuovat esiin joko tekemisensä, yhteenkuulumisensa tai molempien merkitysmaailmoja. Tänäpäin erityisesti internet on se väylä, jonka kautta symbolivalikoima esittäytyy siitä kiinnostuneelle yleisölle – kenties kiehdon lähtemään mukaan, osaksi lajinsisäistä meisyyttä, kenties herättäen yleisempää kiinnostusta muuten vain.

Alakulttuurisessa tyylissä ei ole kyse vain logoista, asusteista, musiikkimausta tai puheenparsista: erityisesti nuorten alakulttuureissa otetaan usein kantaa erilaisiin yhteiskunnallisiin, ajassa havaittaviin epäkohtiin tai muutoksiin (Lähteenmaa 2002). Tarkastelemamme Longboard Girls Crew’n keskeisin ja ilmeisin alakulttuurinen liima liittyy sukupuoleen ja sen monikerroksiseen problematisointiin. Pysäyttämämme aineistokuvat visualisoivat välillä lajin feminiinisyyttä ja välillä sen maskuliinisuuutta. Välillä kuvista häivytetään sukupuolisymboliikka kokonaan – sukupuoli tehdään tunnistamattomaksi – ja välillä yhteiskuntien yleisempiä hierarkkisia

sukupuolijärjestyksiä piirretään esiin hyvin näkyviksi, niitä kritisoiden tai niille naureskellen. LGC ajaa naisten lautailun asiaa kuitenkin myös eksplisiittisemmin ja alapoliittisemmin (Beck 1995): yhteisö osallistuu esimerkiksi Skateistan-projektiin, jonka tarkoituksena on lautailulajien kautta edistää koulutusta ja liikuntamahdollisuuksien parantamista kehittyvissä maissa ja kriisialueilla. LGC:n Facebook-sivuilla on julkaistu myös vastamainoksia, joilla tuodaan näkyviksi mainonnan sukupuolituneita ja sovinnistisia käytäntöjä: sivuilla on esimerkiksi mainos, jossa alaston mies kantaa kainalossaan longboardia. Toisaalta ryhmä kuitenkin pehmentää kuvamateriaalinsa erontekoja symboliikalla, jossa miehet ja naiset esitetään tasa-arvoisina niin lautailussa kuin arkielämässäänkin.

Tarkastelemassamme boulderointiaineistossa sukupuolta ei enemmälti pohdita: luontokiipeilyn narratiivit ovat maskuliinisia, myyttisiä ja rekvisiitaltaan vähäeleisiä. Kalliota vastaan kamppaileva camelboots-mies ei haasta vallitsevia sukupuoliepäreiluuksia tai kaupunkitilan käyttöön liittyviä konventioita (Rannikko 2015) eikä ota toiminnallaan kantaa järjestyneen yhteiskunnan muihinkaan epäkohtiin. Internetiin lataamansa lajisymboliikan kautta hän myy tietynlaista elämäntapaa, ja analyttisen tarkastelijan huomio kiinnittyy lähinnä siihen, kuinka kiipeilijäsankari joutuu hyvin hienovaraisesti tasapainoilemaan autenttisuutta ja luonnonläheisyyttä korostavien lajiperiaatteidensa ja lajin sisälle tunkeutuvan kaupallisuuden keinulaudalla.

Alakulttuureista, nuorisoyhteisöjen symbolimaailmasta ja vaihtoehtoliikunnasta kiinnostunut tutkija on ongelmassa internet-materiaalin edessä: aineistokaivo on ehtymätön, pohjaton ja jatkuvasti sisällöltään täydentyvä. Kerrallaan tutkija saa pysäytettyä vain pienen ja jonkinlaisena minimaalisena esimerkkinä toimivan symbolikokoelman ja pohtimaan sen yleisempää merkityskoodistoa. Juuri näin olemme yrittäneet tehdä.

5 LÄHTEET

- Beck, U. 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Bennett, A. 2013. Youth culture and the internet: a subcultural or post-subcultural phenomena? Esitelmä NYRIS-konferenssissa, Tallinna 12.6.2013.
- Fiske, J. 1992. *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Harinen, P., Rautopuro, J. & Itkonen, H. 2006. *Asfalttiprinssit. Tutkimus suomalaisista skeit-tareista*. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Hukkataival, N. 2012. Nalle Hukkataival. Professional Climber. www.nallehukkataival.com. (viitattu 18.3.2015).
- Liikanen, V. 2014. You don't need feet to skate, you need friends! Importance of social relations in young people's alternative sports. Esitelmä Urban Youth -konferenssissa, Northampton 2.9.2014.
- Longboard Girls Crew 2013. Endless Roads. longboardgirlscrew.com/longboarding-endless-roads/ (viitattu 3.3.2015).
- Lähteenmaa, J. 2000. *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuumisten ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Rannikko, A. 2015 (tulossa). Vaihtoehtolajit julkisen tilan valtageometrioissa.

- Rautopuro, J., Harinen, P. & Itkonen, H. 2007. Skateboarding – A sporty form of joyful soci-ality. Teoksessa H. Itkonen, A.-K. Salmikangas & E. McEvoy (toim.) *The changing role of public, civic and private sectors in sport culture*. University of Jyväskylä: Department of Sport Sciences.
- Williams, P. 2013. Subcultural authenticities: Distinguishing between existential and dram-aturgical scenes. Esitelmä NYRIS-konferenssissa, Tallinna 13.6.2013.
- Willis, P., Jones, S., Cnaan, J. & Hurd, G. 1996. *Common culture: Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Milton Keynes: Open University Press.

II

VAIHTOEHTOLIIKUNTAYHTEISÖT ERILAISINA VUOROVAIKUTUSTODELLISUUKSINA

Edellisen pääluvun artikkeleissa yhteisöllisyys tulee esiin keskeisenä vaihtoehtoliikunnan viehätysvoimana. Yhteisöllisyyden kokemukset lajiporukoissa syntyvät konfliktivapaasta kommunikaatiosta, jaetuista tyylirepertuaareista, keskinäiseen apuun ja tukeen kiinnittyvästä lajisosialisaatiosta, yhteisistä vastustajakonstruktiosta ("normimaailma") – ja osittain varmaan myös siitä, että "kaveria ei jätetä" -mantra on yksi monen vaihtoehtolajin retorisisista periaateohjelmista.

Päälukuun II olemme sijoittaneet kolme artikkelia, joissa liikuntamaailmaa ja nuorten liikunnan harrastamista lähestytään siihen liitettyjen sosiaalisuuden merkitysten kautta. Ensimmäisessä artikkelissa kuvataan, kuinka kaveruuden imu yhtäältä vie nuoria liikunnan pariin ja toisaalta vetää heitä sieltä pois – nuoren harrastukseen kiinnittyminen muistuttaa usein jojon edestakaisin tempoilevaa liikerataa. Eri lajien "siisteys" tai "nolous" määrittyy kollektiivisesti, ja kaveriporukoilla on paljon sananvaltaa siihen, missä mittakaavassa toimintaan sitoudutaan. Näyttää kuitenkin siltä, että vaihtoehtoliikuntaan satsaavat nuoret ovat tekemisessään huomattavasti enemmän "tosissaan" kuin perinteisiin joukkuelajeihin mukaan lähteneet (tai pakotetut). Kun toiminnassa on paljon vapausasteita, kun lajin maine nuorisokulttuurisessa kentässä on cool ja kun mukaan lähtemiseen ei tarvita suurta taloudellista panosta – ainoastaan jotakuta jonka kanssa liikkua – ollaan valmiita sitkeäänkin harjoitteluun.

Vaihtoehtolajimaailmassa yhdessä tekeminen on monesti hyvin konkreettista, ja kaveruus syntyy kasvokkaisen, usein hyvin fyysisen vuorovaikutuksen voimalla. Keskinäinen avunanto, kaverin turvallisuuden varmistaminen, yhteiset pakenemiset "mummojen" tieltä ja liikuntapaikkojen porukassa rustailu asettavat lajiharrastajia fyysisesti toistensa yhteyteen. Toisessa artikkelissa esitellään tilastollisia testejä, joiden avulla on katsottu joitakin lajikohtaisia eroja vaihtoehtoliikunnassa korostuvissa kollektiivisissa arvostuksissa. Paikalliset harrastajaryhmät ovat yleensä sen kokoisia, että niiden jäsenet tuntevat toisensa ja viettävät paljon aikaa yhdessä. Konkreettinen yhdessäolo on tärkeää, mutta lajiin ja sen paikallisiin tapahtumiin ja ylipaikallisiin verkostoihin liittyvän tiedon välittämisessä myös internetin kanavat ovat hyvin moninaisessa ja jatkuvasti aktiivisessa käytössä. Kolmannessa tämän pääluvun artikkelissa tarkastellaankin internetin tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisen vaihtoehtolajikommunikaation tiloina ja välineinä. Vaihtoehtoliikuntamaailmassa, jossa tehdään alituista eroa säännöllisiin harjoitusaikoihin, kirjattuihin valmennusohjelmiin ja painettuihin kisakalentereihin, jatkuvasti päivittyvän viestittelyn kulttuuri on äärimmäisen tärkeä osa yhteisyyden rakentumisen politiikkaa.

Kaverit ja vakava vapaa-aika¹¹

Päivi Berg

1 Johdanto

Tarkastelen puheenvuorossani lasten ja nuorten liikunnan harrastamista ja harrastamattomuutta sekä sosiaalisena että vapaa-aikaan sitoutumisen asteen ilmiönä. Haastatellut 7–16-vuotiaat lapset ja nuoret edustavat kolmea ryhmää, joiden suhde liikuntaan on erilainen: osa on liikuntaa harrastamattomia, osa omaehtoista liikuntaa (tässä skeittausta) harrastavia ja osa organisoitua liikuntaa harrastavia. *Sosiaalisilla jaloilla* viitataan sosiaalisten suhteiden merkitykseen liikuntaharrastusten aloittamista ja lopettamista suuntaavina tekijöinä. Tarkasteluani läpäisevät käsitteet *vakava ja rento vapaa-aika*¹² palautuvat Stebbinsin (2001) käsitepariin *serious leisure* ja *casual leisure*. Käytän nimityksiä vakava ja rento vapaa-aika kuvaamaan nuorten liikuntaharrastuksiinsa liittämiä puhetapoja ja sitoutumisen astetta. Haastatteluaineistoni osoittaa, että nuorten yksilöllisten päätösten ohella myös sukupuoli ja yhteiskuntaluokka voivat ohjata ja rajoittaa nuorten ystävyksiä ja sitoutumista eri yhteisöihin ja vapaa-ajanviettoon tavalla, joka ei ole vain nuoresta itsestään kiinni.

Määrällisesti arvioiden, ja kaikesta huolipuheesta huolimatta, liikunta on suomalaislasten ja nuorten suosituin vapaa-ajan harrastus. Eri tilastot antavat hieman erilaisia lukuja, mutta voinee varmasti todeta, että ainakin 86 prosenttia 7–29-vuotiaista nuorista harrastaa jotain liikuntaa ja että yleisintä harrastaminen on 10–14-vuotiaana. Omatoiminen liikunta on urheiluseurassa harrastamista suositumpaa: se muodostaa valtaosan kaikesta yksin tai kavereiden kanssa harrastetusta liikunnasta. (Myllyniemi & Berg 2013.) Vanhempien ja erilaisten instituutioiden lisäksi ystävät ja kaverit ohjaavatkin aiempaa enemmän nuorten valintoja. Lisäksi nuorilla on yhä enemmän vaihtoehtoja, joista näistä valintoja tehdään. Liikunnan harrastaminen on nuorille yksi valinta muiden joukossa, joten vertaisryhmädynamiikan ymmärtäminen on tässä suhteessa tärkeää – nuorten maailmassa liikunnalla on sosiaalisesti rakentuvia ja sosiaalisuutta korostavia merkityksiä.

Käytän nuorten sosiaalisista suhteista, niiden vaihtuvuudesta ja lomittumisesta metaforaa *sosiaaliset jalat*, jolla viitataan nuorten tapaan tehdä yhteisiä valintoja vertaisryhmissä. Valintojen paljouden keskellä erilaisia mahdollisuuksia kokeillaan yhdessä, mutta sitoutumisen aste vaihtelee tilanteittain ja määrittyy sosiaalisesti. Mikäli jokin vapaa-ajan harrastus ei miellytä ryhmän jäseniä, koko nuorten ryhmä voi siirtyä muiden tarjolla olevien vaihtoehtojen ääreen hakemaan miele-

---

¹¹ Artikkelin perustuu osin aiempaan artikkelikäsitelmään (Berg, tulossa), jossa tarkastelu on rajattu vain urheiluseurassa harrastaviin nuoriin.

¹² Casual ja serious leisure käsitteiden käännökset kirjoittajan.

kästä tekemistä. Koska nuorilla on monesti useita ja vaihtelevia vertaisryhmiä, kulloinenkin primääriryhmä voi myös jojomaisesti vetää yksittäisiä nuoria uusien harrastusten pariin tai pois niistä.

Rento vapaa-aika on välittömästi ja sisäisesti palkitsevaa, lyhytkestoista ja miellyttävää toimintaa, joka ei edellytä erityistä harjoittelua. Rento vapaa-aika voi helposti tapaistua¹⁴, vaikka välitön tarve siihen häviää – hyvä esimerkki tästä on TV:n katselu. Vakava vapaa-aika on vapaaehtoisuuteen perustuvaa amatööri-, harrastelija- tai uratasoista toimintaa, jonka harjoittaminen vaatii aktiivista itsen kehittämistä ja taitojen oppimista. Vakava vapaa-aika on pitkäkestoista, ja siinä toiminnalle asetetaan tavoitteita ja päämääriä. Siinä harrastaja myös kokee saavansa toiminnastaan kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, ja harrastus on tärkeä osa sosiaalista identiteettiä. Muiden ihmisten kanssa harjoitetuissa vakavan vapaa-ajan muodoissa sosiaalisia palkintoja ovat ihmisten tapaaminen, ystävien saaminen ja tiettyihin ryhmiin kuuluminen. (Stebbins 2001, 53–55.)

Ihmissuhteiden merkitystä toimintaa rajoittavina ja mahdollistavina tekijöinä on tarkasteltu myös aiemmissa tutkimuksissa. Niissä on todettu, että erityisesti liikunta-aktiivisuutta ja suhdetta liikuntaan määrittävät oleellisesti erilaiset ja eri tavoin sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat viiteryhmät (Saaranen-Kauppinen ym. 2011; Lehmuskallio 2011; Haanpää ym. 2012). Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (Myllyniemi & Berg 2013) se, että liikunnan parissa voi viettää aikaa ystävien kanssa, oli viidenneksi yleisimmin mainittu syy liikunnan harrastamiselle. Sosiaalisuus oli tärkeää etenkin alle 15-vuotiaille ja pojille, joskin sitäkin tärkeämmiksi liikunnan motiiveiksi nostettiin halu pysyä terveenä, halu pysyä kunnossa, liikunnan tuottama ilo ja halu kehittää itseä.

Urheiluseurassa harrastaminen vähenee merkittävästi 15. ikävuoden jälkeen, WHO-Koululaistutkimusaineiston mukaan jo 11–15-vuotiaana (ks. Harkimo & Paa-janen 2013, 7). Lopettamisen kuudenneksi yleisin syy Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa oli se, että myös kaverit lopettivat harrastamisen. Yleisyydessä edelle menivät ikävaiheelle tyypillinen käyttäytymisen muutos, jolloin peruskoulun päättyessä kiinnostus kohdistuu muihin asioihin, jolloin harrastuksen koetaan vievän liikaa aikaa, jolloin toiminta nähdään liian kilpailuhenkisenä, jolloin aloitetaan mahdollisesti jokin toinen harrastus tai jolloin omien kykyjen ei katsota riittävän vaatimusten kasvaessa. (Myllyniemi & Berg 2013.) Myös liikuntaa 15. ikävuoden jälkeen kilpatasolla jatkaneet 16–17-vuotiaat ovat hetkittäin pohtineet lopettamista, sillä harjoittelun vuoksi heillä ei ole enää ollut aikaa tavata ystäviään (Liimakka ym. 2013).

Nuorten ystävyys-suhteilla on myös materiaalisia ja nuoria eri tavoin paikantavia seurauksia. Yksilöllisten päätösten ja valintojen ohella sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja etninen tausta voivat ohjata ja rajoittaa nuorten ystävyksiä tavalla, joka ei ole vain itsestä kiinni (Aaltonen ym. 2011). Esimerkiksi WHO-Koululaistutkimus-

---

¹⁴ Tavat ovat lähes automaattisia, usein tahattomasti ja tiedostamattomasti toistettuja tekoja (Jokinen 2005, 15), ja ”tapaisuus” viittaa rutiininomaiseen toimintaan arjessa (Ronkainen 1999, 67).

aineistoissa perheen varallisuuden ja lasten fyysisen aktiivisuuden yhteys oli Suomessa toiseksi voimakkainta tutkimuksen 35 maasta (Currie ym. 2012, 129–131). Organisoitua liikuntaa harrastavat Suomessa useimmin lapset, joiden perheen sosioekonominen asema on korkea (Laakso ym. 2006; Kantomaa ym. 2007). Erot organisoidun liikunnan osalta ovat jopa kasvaneet viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana (Telama ym. 2009), joskaan omaehtoisen liikunnan osalta vastaavaa kehitystä ei ole havaittu. Sukupuolen osalta murros näyttää paikantuvan murrosikään: pojat jatkavat joukkuelajeja, kun taas tytöt suuntaavat kiinnostuksensa omaehtoiseen liikuntaan ja yksilölajeihin (Berg 2005; Myllyniemi & Berg 2013). Pojat myös harrastavat liikuntaa ylipäänsä enemmän kuin tytöt ja miehet enemmän kuin naiset.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen nuorten liikunnan sosiaalista ulottuvuutta empiirisen 7–16-vuotiaiden nuorten (10 tyttöä, 11 poikaa) haastatteluaineiston¹⁵ pohjalta. Pääosa heistä (16 nuorta) harrastaa liikuntaa urheiluseuroissa. Omaehtoinen harrastaminen ja harrastamattomuus tarjoavat puheenvuorossani peilauspinnan ohjatulle liikunnan harrastamiselle. Tämänikäiset nuoret asuvat tavallisesti vanhempiansa kanssa, jotka myös pääsääntöisesti rahoittavat harrastuksia. Toisaalta vanhemmat myös kannustavat nuoria sellaisten liikuntamuotojen pariin, joiden kokevat tuottavan positiivisia kokemuksia ja sosiaalista pääomaa. Haastateltuja nuoria yhdistää se, että he kaikki ovat helsinkiläisiä ja asuvat lähiöissä. Kuusitoista heistä on niin kutsuttuja kantasuomalaisia. Viiden nuoren vanhemmista toinen tai molemmat ovat kotoisin muista Euroopan maista. Sosioekonomisen aseman osalta nuoret määrittyvät omien vastaustensa, vanhempien kertoman tai vanhempien ammatin perusteella seuraavasti: 2/3 keskiluokkaan tai ylempään keskiluokkaan ja 1/3 työväenluokkaan.

Analyysia tehdessäni tarkastelin aluksi kaikista haastatteluista tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet liikuntaharrastuksen aloittamiseen ja lopettamiseen. Toiseksi kiinnitin huomiota siihen, miten nuoret puhuvat omasta ja muiden sitoutumisesta harrastukseen ja sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Analyysivaiheessa tein edellä mainittuja teemoja käsittävät tiivistelmät jokaisesta haastattelusta. Niitä luettiin sekä itsenäisinä teksteinä että suhteessa muihin tiivistelmiin sekä havainnointimuistiinpanoihin. Näin lukemalla aineistosta hahmottui selkeitä eroja ja yhteneväisyyksiä. Esitän seuraavaksi kolmen esimerkkitapauksen avulla havainnollistuksen liikuntaharrastukseen ja ystävyysliittymisiin liittyvistä puhetoivoista. Tuon tekstiin suorien lainausten lisäksi haastattelutiivistelmiä, joiden avulla pyrin kuvaamaan nuorten elämää ja olosuhteita – perhettä, vapaa-aikaa, ystävyys-suhteita, koulua ja tulevaisuudensuunnitelmia – irrottamatta haastattelulainauksia tästä taustasta.

---

¹⁵ Aineisto on koottu kahdessa hankkeessa. Liikuntaa harrastamattomat ja skeittarit tavoitettiin Your Move -kampanjan arviointihankkeen (Berg ym. 2011) yhteydessä. Liikuntaa harrastamattomat haastatteli Laura Humppila ja skeittarit Anu Gretschel. He käyttivät samaa teemahaastattelu-runkoa kuin tämän artikkelin kirjoittaja ohjatusti liikuntaa harrastaville nuorille. Kirjoittaja rekrytoi viimeksi mainitun ryhmän kahden eri jalkapalloseuran joukkueista, joiden parissa toteutettiin myös etnografista havainnointia. Haastatteluista kymmenen oli kahdenkeskisiä, kaksi oli parihaastatteluja, ja seitsemän nuoren haastattelu toteutettiin toisen tai molempien vanhempien läsnä ollessa.

2 Rento vapaa-aika: törmäyskurssilla vakavan vapaa-ajan kanssa

Haastatteleman 14-vuotiaat kaverukset Sanna ja Minna eivät omien sanojensa mukaan harrasta liikuntaa. Sannan perheeseen kuuluvat vanhemmat ja muualla asuva aikuinen velipuoli. Minnalla on vanhempien lisäksi sisaruksia, joista osa asuu vielä kotona. Toisen tytön vanhemmat ovat työntekijäammateissa, toisen äiti on kotiäiti ja isä työntekijäammattissa. Tyttöjen kaverit ovat lähinnä koulusta ja pihapiiristä, Sannalla myös äidin kaveripiiristä. Sanna harrastaa kuvaamataitoa, hoitaa serkkuja ja näiden koiraa. Vanhemmat vievät Sannan autolla *kuviskerhoon*. Minna mainitsee harrastuksenaan siskon kaverin 3-vuotiaan lapsen hoitamisen, mistä hän saa rahaa, sekä musiikin kuuntelun. Kavereiden kanssa he juttelevat, pelaavat, katsovat elokuvia ja kuuntelevat musiikkia. Vapaa-ajalla Sannan perhe harrastaa matkustelua, Minnan perhe ei taloudellisista syistä johtuen matkaile. Minnan veljen vaimo käy salilla *melkei jokapäivä. Olis se kiva, mut ku se on kallis se kuukausikortti, iskä ei suostu ostaa*. Minnan puheessa tekemisen kalleus tulee esiin myös kauempana asuvien sukulaisten näkemistä rajoittavana tekijänä. Kummankaan tytön vanhemmat eivät harrasta liikuntaa, mutta Sannan vanhemmilla on ollut nuorena liikuntaharrastukset. Minna mainitsee, että harrastusten täytyisi olla lähellä: *Ei iskä varmaa suostuis viemää mua minnekää, et sen pitäis olla sit niinku aika lähellä, kävelymatkan päässä*.

Asuinalueestaan tytöt arvelevat, että siellä on ehkä liian vähän toimintaa nuorille, ja se vähä on tarkoitettu vain heitä nuoremmille. Koulussa Sanna pitää kuvataidosta, kotitaloudesta, käsityöstä, musiikista ja kielistä. Minna pitää terveystiedosta, musiikista, käsityöstä ja kotitaloudesta, koska *mä tykkään tehdä käsil ja no mä en vois elää ilman musiikkii*. Koulussa ei ole tyttöjen mielestä kannustettu vapaa-ajan harrastuksiin. Haastattelijan kysymykseen siitä, harrastavatko tytöt liikuntaa vapaa-ajallaan, Minna vastaa kävelevänsä veljen vaimon ja tämän koiran ja toisen siskonsa kanssa. Lisäksi *ku mä oon täti, niin mä joudun juosta lasten perässä*. Sanna kertoo kävelevänsä välillä ja kuvaa myös sekä hänen että äidin joskus *juoksevan isän perässä*. Perheen yhteiset juoksulenkit käynnistyvät tytön tai isän aloitteesta.

Minna mainitsee liikuntaa estävänä tekijänä sen, että isä ei suostu maksamaan liikuntaharrastusta. Tyttö on kokeillut partiota, mutta hän ei erityisemmin pitänyt siitä. Sanna on kokeillut eri lajeja, mutta *ne on aina jääny vähä sillee ku ensin on ollu sillee kivaa, mut sitte ku se on muuttunu tylsemmäks ja tylsemmäks koko ajan, ni sit se on aina jääny sillee*. Sannan aiemmin harrastamassa kamppailulajissa mielenkiinto hiipui 1,5 vuoden jälkeen, ja yhdeksi syyksi Sanna kuvaa sen, että *porukka ei ollu semmonen yhtenäinen, vaan kaikki oli vähän omassa maailmassaan koko ajan*. Hän kulki harrastuspaikalle kävellen ja pyörällä, ja jos harjoitukset kestivät myöhään, vanhemmat veivät ja hakivat hänet. Voimistelu puolestaan loppui siihen, että *toiminnan rahotus loppu*. Tanssi muuttui telinevoimisteluksi ja *jäi sen takia*. Sanna kertoo vanhempien suhtautumisesta liikuntaharrastuksiinsa todeten, että *tietystihän ne oli ilosia siitä, et on harraste. Mut ne on ilosii myös siitä, et mä teen sitä mistä mä pidän, että ne ei halua pakottaa mua mihinkään*.

Tyttöjen koulussa on liikuntaluokkia, ja haastattelun alussa toinen tytöistä totesi, että koulu on ihan hyvä koulu *paitsi välil liikkaluokkalaiset on ärsyttäviä*. Myöhemmin tytöt palasivat aiheeseen, kun haastattelija kysyi, ovatko he tyytyväisiä kouluunsa:

Minna: No kyl se on ihan hyvä koulu, mut noi liikkaluokkalaiset on kyl vähä itserak-
kait.

H: Millä tavalla se näkyy?

Minna: No ne niinku tuijottaa, tai niin, no meiän [yhteisen kaverin nimi], se on vä-
hän emo, erilainen.

Sanna: Joo kyllä.

Minna: Niin, ne sillai kiinnittää huomiota, niinku tuijottaa pitkää ja sillee.

Sanna: Joo ja ne valtaa käytävät.

Minna: Mm, luulee olevansa parhaita.

Sanna: Kyllä, ja ne luulee, et ne voi kävellä toisia päin, et meiän kuuluu väistää jos
me ollaan perusluokalla, et ne periaattees niinku pitää itteään parhaimpina,
tuol käytävillä.

Sanna ja Minna kokevat, että liikuntaluokkalaiset *luulee olevansa parhaita*. Yksi mahdollinen tulkinta on, että heidän koulussaan liikunnallisuutta arvostetaan ja sekä liikuntaa harrastavat että harrastamattomat tietävät sen. Tämä suhtautuminen on hieman päinvastaista suhteessa koulun tyypilliseen oppiainehierarkiaan, jossa lukuaineita arvostetaan enemmän kuin liikuntaa ja muita taitoaineita (ks. Berg 2010). Koulussa kuitenkin erityisyyttä (lukuun ottamatta erityisopetusta) ylipää-
tään pidetään arvokkaana – myös musiikki- tai luonnontiedepainotteisuus on keino rakentaa erontekoa painotettujen ja ”perusluokkien” välillä, mistä myös oppilaat ovat varsin tietoisia. Jos tämä hierarkia suhteutetaan Stebbinsin (2001) vakavaan ja rentoon vapaa-aikaan, liikuntaluokkalaiset edustavat vakavaa vapaa-aikaa – tavoitteellista ja säännöllistä liikunnan harrastamista, yleensä vieläpä organisoidusti – ja Sanna ja Minna rentoa vapaa-aikaa, ainakin liikunnan osalta.

Minnan liikunnan harrastamista rajoittaa hänen mielestään raha, mutta ty-
töillä ovat myös sosiaaliset jalat: Sannan kamppailulajiharrastus (samoin kuin par-
tio-osallistuminen) on päättynyt siihen, että hän ei ole viihtynyt siinä. Myöskään tyt-
töjen kavereille liikuntaharrastukset eivät ole keskeisiä, ainakaan yhteisen vapaa-
ajan puitteissa. Sanna ja Minna eivät kuitenkaan ole passiivisia ”ei-minkään” harras-
tajia: heillä on muita tärkeämmiksi koettuja harrastuksia kuin liikunta. He myös liik-
kuvat, lähinnä hyötyliikunnan muodossa, eivätkä miellä lenkkeilyä perheenjäsenten
kanssa liikunnan harrastamiseksi. Epäselväksi jää, johtuuko tämä siitä, että kyse ei
ole organisoidusta harrastamisesta vai siitä, että lenkkeily on satunnaista. Vanhem-
mat eivät myöskään aseta liikuntaharrastuksia tyttöjen muiden harrastusten edelle.
Etenkin Minnan kohdalla taloudelliset tekijät tulevat esiin liikunnan harrastamista
estävinä tekijöinä. Minna mainitseekin harrastuksenaan lastenhoidon, josta hänelle
maksetaan.

3 Skeittaus vakavasti otettavana vapaa-aikana

Kuusitoistavuotiaan skeittausta harrastavan maahanmuuttajataustaisen Aksun vanhemmat ovat eronneet, ja hän asuu isänsä luona. Aksulla on useita sisaruksia, jotka asuvat eri puolilla maata. Hänellä on kertomansa mukaan paljon ystäviä, joihin hän on tutustunut koulussa. Aksu on tyytyväinen asuinalueeseensa, koska *siel on kaikki kaverit ja tietää koko paikan*. Osa kaverisuhteista on päättynyt, koska kaverit ovat alkaneet käyttää huumeita. Aksu ei viihdy koulussaan ammatillisessa oppilaitoksessa, koska *siellä on ihan tylsää, mä lopetan sen*. Koulussa Aksulla on eri kaverit kuin skeittihallilla – koulussa kukaan ei skeittaa, eikä koulukavereiden kanssa *voi puhua mistään skeittijutuist, jostai mitä vapaa-ajal tekee ja ku mä en tee mitään muuta tyyliin ku skeittaaan*.

Aksunkaan koulussa ei kannusteta harrastuksiin, eikä koulun tapa opettaa asioita ole pojan mielestä yhtä tehokasta kuin vapaa-ajalla tapahtuva omaehtoinen ja mielekäs asioiden opettelu:

Ei siel ehoteta eikä kannusteta yhtään mihinkään sanotaan vaan, et pitää vaa tehdä jotai [mopo- ja traktori] kortteja ja lukee ja lukee. Mul ei vaa jää tonne kalloon, et mä luen jotai paperii. Kyl mä nyt tänään viel muistan, mut huomen mul ei oo hajuukaa siitä mitä siin luki. [...]Mä oppisin paremmin sillee, et mä teen ja ajan ja sit mulle sanottaa, kuin et mun pitää lukee. Enhän mä voi lukee kirjaa, et miten mä skeittaaan. Mun on pakko tehdä se, harjotella se.

Vapaa-ajalla Aksu pelaa tietokoneella ja skeittaa. Hän on skeitannut ensin neljä vuotta, minkä jälkeen skeittauksessa on ollut yli kahden vuoden tauko, jolloin hän on pelannut jalkapalloa. Nyt Aksu on taas skeitannut kohta kaksi vuotta. Skeittiharrastus on alkanut veljen syntymäpäivälahjaksi saamasta skeittilaudasta, jonka Aksu otti omaan käyttöönsä. Jalkapalloharrastus alkoi siitä, *ku mä skeittasin aina, sit mä näin siin oli kenttä vieres, siel oli treenit ja pelattiin ja kaikkee*. Jalkapalloharrastus päättyi kuitenkin joukkueen hajoamiseen, joka johtui osittain valmentajaan liittyvistä ongelmista. Jalkapalloharrastuksen hiipumiseen vaikutti myös se *ku kaverit oli vaa ulkona kesälomilla ja meikäläine joutu vaa jonnekki jalkapallotreeneihin, nii ei oikei huvittanu, halus olla enemmän kavereitten kaa, ku siel jalkapallotreeneis*.

Skeittihalli on kodin lähellä, ja Aksu kulkee matkat kävellen. Hän ei ole kiinnostunut muusta kuin skeittauksesta, jota pidetään yleisesti edullisena harrastuksena. Aksun mukaan se kuitenkin tulee liian kalliiksi: *Jos mä joutuisin koko ajan ostaa niitä uusia tavaroita, se maksais liikaa, mut ku ei oikee pysty ostaa, joutuu vetää kaikki tavarat niin rikki ku olla ja voi, et sillee*. Aksulla onkin ollut porttikielto skeittihallille, koska hänellä ei ole ollut rahaa maksaa käyntimaksuja. Tänä aikana hän on pyörinyt muualla: *ostarilla ja hilluin vaa ja tein kaikkee siistii*. Skeittilautansa Aksu maksaa itse yrittämällä esimerkiksi voittaa rahaa peliautomaatista. Aksun perhe vaikuttaa vähävaraiselta: poika kertoo veljiensä saavan toimeentulotukea, ja myös isällä on talousongelmia. Aksu arvelee, ettei skeittauksella pysty elättämään itseään, joten kymmenen vuoden päästä Aksu näkee itsensä varmaan *trukkikuskina tai jossai tuol*

rakentamas jossai. Hän arvelee kuitenkin harrastavansa vielä tuolloinkin skeittausta.

Päivi Harinen (2010, 106) on tarkastellut skeittauskulttuuria, joka on hänen mukaansa ristiriitaista ”yhtäältä–toisaalta -kulttuuria, jossa tiukka harjoittelu ja löysä hauskanpito niittautuvat sujuvasti toisiinsa”. Tämä kuvaa hyvin sitä, kuinka vakava ja rento vapaa-aika voivat yhdistyä samassa harrastuksessa, joka toimijänäkökulmasta on elämäntapa. Itse asiassa Aksu kuvaa koko omaa oppimisprosessiaan skeittauksen kautta: *Enhän mä voi lukee kirjaa, et miten mä skeittaa. Mun on pakko tehdä se, harjotella se.*

4 Törmäily jatkuu

Kaksitoistavuotias Sebastian on harrastanut jalkapalloa kaksi vuotta. Hänen perheeseensä kuuluvat äidin ja isän lisäksi isovelji ja pikkusisko. Vanhemmat tekevät *normaalitöitä*. Jalkapalloharrastus vie neljä iltaa viikossa, ja kesäisin hän kulkee matkan pyörällä, kävelen tai metrolla. Sebastianin kaverit ovat samalla luokalla ja samassa jalkapallojoukkueessa olevia. Aiemmin Sebastian on harrastanut kamppailulajia, jonka harrastaminen loppui siihen, ettei *se vaan jotenkin ollu hauskaa*. Jalkapallosta hän pitää, koska *se on kivaa ja siellä on kavereita*. Jalkapalloharrastus ei kuitenkaan alkanut heti tämän kamppailuharrastuksen lopettamisen jälkeen:

Mä mietin aika kauan harrastusta, mitä mä aloittaisin, sit ku toi [joukkuekaveri] muutti, me asuttiin ennen tosi lähekkäin, niin se muutti, nii se pyysi mua aloittaa täs jengissä, niin sit mä alotin samaan aikaan sen kaa.

Arkielämässä saatetaan ajatella, että tyttöjen ystävyysuhteissa kavereilla ja etenkin kahdenvälisillä ystävyysuhteilla olisi suurempi merkitys vapaa-ajan tekemistä ohjaavina tekijöinä kuin poikien kohdalla. Poikien puolestaan oletetaan usein rakentavan ystävyksiään kaverilaumojen varaan. Sebastianin puheessa tulee kuitenkin esiin, kuinka tietyn hyvän kaverin pois muuttaminen merkitsi riskiä siihen, etteivät he enää viettäisi niin paljon vapaa-aikaa yhdessä. Varmistaakseen yhteisen ajan jatkossakin Sebastian aloitti ystävänsä kanssa saman harrastuksen.

Muilla Sebastianin perheenjäsenillä on omat liikuntaharrastukset. Poika on myös mukana kykykoulutoiminnassa¹⁶. Vapaa-ajallaan Sebastian viettää aikaansa eri puolilla asuinseutuaan; hän mainitsee pelaavansa kavereiden kanssa lätkää kentällä, ja kesällä hän on paljon läheisellä jalkapallokentällä. Joskus hän lähtee äitinsä kanssa lenkille. Hän on hakenut liikuntaluokalle, jonne on ollut pyrkimässä luokkakavereita, joukkuekavereita ja muita tuttuja. Koulussa hän pitää liikunnasta, biologiasta ja matematiikasta. Harrastuksina, joita Sebastian haluaisi harrastaa mutta ei harrasta, hän mainitsee yleisurheilun tai taistelulajin. Esteenä harrastamiselle kuitenkin on se, että *on näit futishommeleit ollu niin paljon ja sitten jalat on aina kipeet futisharkkojen jälkeen, tai joskus aina. Ja sit mä haluan, et on vapaa-aikaakin kanssa.*

¹⁶ Kykykouluun osallistuminen tarkoittaa, että nuori on tullut valituksi jonkinlaiseen ”lajiparhaimistoon”, jota varten järjestetään muun muassa ylimääräisiä harjoituksia ja jonka jäsenten lajissa kehittymiseen satsataan erityisesti.

Sebastian haluaa ”vapaa-aikaa”, jolla hän viittaa organisoimattomaan ajanviettoon, rentoon vapaa-aikaan. On melko tyypillistä, että liikuntaa ohjatusti aktiivisesti harrastavat nuoret harrastaisivat mielellään toistakin lajia, mutta siihen ei ole aikaa tai energiaa:

- H: No mitäs, odottaaks sun vanhemmat jotain tältä sun futisharrastukselta?
Sebastian: Emmä tiiä, mut aina ne kannustaa mua ja silleen, kun yhes vaihees mä meinasin lopettaa, joku vuosisitten, mä en muista minkä takii, mutta sit ne kannusti mua ja sit mä jatkoin vielä.
H: Joo, mut sä et muista miks sä halusit lopettaa?
Sebastian: En.
H: Joo, et sul oli vaan semmonen fiilis?
Sebastian: Mm, oisko se, et mä oisin halunnu jonkun toisen harrastuksen, tais olla just se joku taistelulajiharrastus [...]
H: Sit sä valitsit futiksen kuitenkin, et sä jatkat sitä.
Sebastian: Joo, kun mun vanhemmat kannusti, ja sit joukkueenjohtaja sano, et ei kannata lopettaa ja sillä lailla.

Sebastianin ikäluokassa oli aiemmin kaksi erillistä joukkuetta, jotka yhdistettiin, kun toisen joukkueen pelaajista suurin osa lopetti. Sebastian arvelee, että pelaajilla on erilaisia motiiveja harrastukselleen: *jotkut ei ota tätä niinku silleen kunnolla ja jotkut pelleilee vaan täällä ja silleen*. Tulevaisuudessa Sebastian haluaisi *hyväks futispelaajaks ja poliisiks vähä*. Hän haluaisi 10 vuoden päästä pelata jalkapalloa ulkomailla.

Sebastianin haastattelussa tulee esiin, että hänelle rentoa vapaa-aikaa vieteään muualla kuin jalkapalloharrastuksessa. Rento vapaa-aika on kuitenkin jotain, jota hän kaippaa liikuntaharrastuksensa lisäksi, olipa se sitten kavereiden kanssa liikumista tai jotakin muuta. Sebastian tuo esiin jalkapallojoukkueen sisäiset, erilaiset harrastamisen motiivit: kaikille ohjattu harrastus ei edusta vakavaa vaan rentoa vapaa-aikaa. Joukkue muodostuu ainakin kahdesta eri ryhmästä, joista toisessa ollaan vakavissaan ja toisessa harrastus toimii yhtenä paikkana kavereiden tapaamiselle. Myös osa muista haastatelluista saman joukkueen pojista viittasi siihen, että muutamamat joukkueen pelaajista eivät *jaksa keskittyä* ja ovat *häiriötekijöitä*, jotka *ei ota tätä kunnolla*. Vakavasti ottaminen ja pelleily edustavat bourdieulaisittain kahta pelaamisen tapaa (Bourdieu 1990, 52), joita Stebbinsin (2001) jaottelun mukaan voidaan tarkastella vakavan vapaa-ajan ja rennon vapaa-ajan yhteentörmäyksinä.

Sebastianin jalkapallojoukkue muodostuu nuorista, joista osa suhtautuu harrastukseensa vakavasti ja on siihen sitoutunut, osa taas ottaa osallistumisensa rennommin. Näillä kahdella ryhmällä on erilaiset tavoitteet ja erilainen sitoutumisen aste. Tämä tuli esiin myös havainnoitaessa jalkapalloa harrastavien tyttöjen joukkuetta, tosin hieman eri tavalla kuin pojilla. Osa tytöistä ei olisi aina jaksanut keskittyä harjoituksissa, ja kun pelleilystä huomautettiin, heistä useampi toi esille, että vanhemmat pakottavat heidät harjoituksiin silloinkin kun he eivät jaksaisi. Osa tytöistä olisi halunnut enemmän rentoa vapaa-aikaa, mutta heidän vanhempansa sekä osa pelaajista tarjosivat heille vain vakavampaa vapaa-aikaa. Rento tai vakava vapaa-aika ei siis ole sukupuolittunutta siten, että vain tytöt tai pojat suhtautuisivat

jalkapalloharrastukseensa tosissaan tai pelleillen. Sen sijaan sekä tyttöjen ja poikien joukkueiden sisällä on erilaisia harrastukseen sitoutumisen asteita.

5 Neljä pointtia

Seuraavassa vedän yhteen tarkasteluni pääpointit: erilaiset sosiaalisten suhteiden merkitykset ja harrastamisen motiivit sekä yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen liittyvät seikat.

Valtaosalle aineistojeni tytöistä ja pojista merkittävä sysäys liikuntaharrastamisen aloittamiseen oli se, että kaveri oli houkutellut heidät mukaan: sosiaaliset jalat olivat vetäneet heidät harrastuksen pariin. Vertaisryhmillä voi kuitenkin olla liikuntaharrastusten kannalta useita samanaikaisia merkityksiä. Kaverit voivat houkutella harrastukseen ja pitää mukana harrastuksessa. Yhtä lailla harrastuksen ulkopuolella olevat kaverit voivat vetää nuoren pois harrastuksesta – tai kanssaharrastajat työntää pois harrastuksesta. Urheiluseuraliikkujissa on myös hengailijoita eli rennon vapaa-ajan edustajia, ja omaehtoisesti harrastaminen puolestaan saattaa olla varsin vakavaa. Tällä hetkellä, kun varsin yksimielisesti ollaan huolestuneita siitä, että lapset ja nuoret eivät liiku ”tarpeeksi” ja lopettavat usein murrosiässä urheiluseuraharrastuksensa, soisi, että huomiota kiinnitettäisiin myös vertaissuhteiden merkitykseen liikuntaharrastuksissa.

Vanhemmat ovat kannustaneet aineistojeni nuoria harrastuksiin tai olleet tyytyväisiä siihen, että heillä on jokin harrastus. Nuoret ovat varsin tietoisia siitä, että vanhemmat näkevät harrastamisen, erityisesti ohjatun liikunnan, hyvänä ja tavoiteltavana asiana (Berg 2012). Aiempien tutkimusten mukaan aktiivisesti liikkuvien vanhempien lapset liikkuvat itsekin aktiivisesti, ja perheen yhteiset liikuntaharrastukset ennustavat nuoren myöhempiä liikuntamääriä. Vanhemmat ovatkin sosiaalisten jalkojen ”toinen jalka” tai tekijä, joka vaikuttaa siihen, kuinka tukevasti näillä jaloilla seistään ja mihin suuntaan niillä juostaan. Näiden tukipilareiden rakentaminen ei kuitenkaan ole irrallaan rakenteellisista tekijöistä: yhteiskuntaluokalla on merkitystä harrastamiselle ja tämä liittyy etenkin perheen taloudelliseen asemaan. Se voi estää organisoidun harrastuksen aloittamisen tai vaikeuttaa omaehtoisia harrastuksia, koska ne vaativat vanhemmilta kykyä ja tietoa hakea harrastukseen taloudellista tukea.

Mikäli liikuntaharrastuksiin on päästy ehkä muita myöhemmin, ongelmaksi muotoutuu se, että ei ole kasvettu sisään tiiviiseen urheiluseuraharrastamisen kulttuuriin ja ”tosissaan olemiseen” – vakavaan vapaa-aikaan. Osalle nuorista harrastaminen voi olla pakollista, ja etenkin organisoidut harrastukset ovat keskiluokkaisten perheiden yhteinen projekti. Skeittaus on omatoimista harrastamista, ja kuten Harinen (2010) on todennut, skeittarit eivät mielellään saata itseään tai harrastustaan alttiiksi aikuissuunnittelulle ja -ohjaukselle. Aikuisnäkökulmasta he saattavat näyttäytyä hallitsemattomina ja kontrollin ulottumattomissa olevina vaikka tekevät juuri sitä, mitä nuorilta usein toivotaan: harrastavat säännöllistä liikuntaa yritte-

liäästi itsekseen. Heidän liikkumisensa ei ole samalla tavalla näkyvää tai mitattavissa kuin organisoitua liikuntaa harrastavien (ks. Harinen & Rannikko 2013). Sitä ei välttämättä edes haluta kutsua liikunnaksi.

Mitä tulee sukupuoleen, ajoittain arkipuheessa ja tutkimuksissa todetaan kyseenalaistamattomana itsestäänselvyytenä, että tytöt harrastavat vähemmän liikuntaa ja eri lajeja kuin pojat. Pääosa analyysiini haastatelluista tytöistä ja pojista harrastaa ohjattua liikuntaa, vieläpä pääosin samaa lajia, jalkapalloa. Huomionarvoista on, että sekä ohjatusti harrastavissa tytöissä että pojissa on niitä, jotka suhtautuvat harrastukseensa vakavasti, ja niitä, jotka suhtautuvat siihen rennommin. On siis turha pönkittää sukupuolistereotyyppioita sisäsyntyisistä tyttöjen ja poikien ominaisuuksista ja erilaisista mielenkiinnon kohteista silloin kun siihen ei ole aihetta.

6 Lähteet

- Aaltonen, S., Kivijärvi, A., Peltola, M., & Tolonen, T. 2011. Ystävyudet. Teoksessa M. Määttä & T. Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112, 29–56.
- Berg, P., Gretschel, A. & Humppila, L. 2011. *Ei nuorille, vaan nuorten kanssa – Miten mitata liikuntakulttuurin muutosta Your Move -kampanjassa?* Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 119, verkkojulkaisuja 47.
- Berg, P. 2012. Kunnan kansalaisia kasvattamassa: vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseurojen kasvatustehtävistä. *Nuorisotutkimus* 30(4), 34–52.
- Berg, P. 2010. *Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 22.
- Berg, P. 2005. Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa M. Liikkanen, R. Hanifi & U. Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus, 135–168.
- Bourdieu, P. 1990. *The logic of practice*. Cambridge: Polity Press.
- Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O., & Barnekowym, V. (toim.) 2012. *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Kööpenhamina: WHO Regional Office for Europe. www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/163857/Social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people.pdf. (Viitattu 25.9.2014.)
- Haanpää, L., af Ursin, P. & Matarma, T. 2012. *Kouluikäisten liikuntasuhde luupin alla – kyselytutkimus 6.- ja 9.-luokkalaisille*. Turun Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 3/2012.
- Harinen, P. 2010. Skeittaripoika se laudallansa... Liikunnan muuttuvat merkitykset ja maisemat. *Kasvatus & Aika* 4(2), 99–108.
- Harinen, P. & Rannikko, A. 2013. (toim.) *Tässä seison enkä muuta voi. Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 65.
- Harkimo, L. & Paajanen, M. 2013. Valtion liikuntaneuvoston alkusanat. Teoksessa *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta?* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:3, 7-9.
- Jokinen, E. 2005. *Aikuisten arki*. Gaudeamus: Helsinki.
- Kantomaa, M., Tammelin, T., Näyhä, S. & Taanila, A. 2007. Adolescent's physical activity in relation to family income and parents' education. *Preventive Medicine* 44(5), 410–415.
- Laakso, L., Nupponen, H., Koivusilta, L., Rimpelä, A. & Telama, R. 2006. Liikkuvaksi nuoreksi kasvaminen on monen tekijän summa. *Liikunta & Tiede* 43(2), 4–11.

- Lehmuskallio, M. 2011. Ei VilleGalle vaan vertaiset, valmentajat ja vanhemmat – lasten ja nuorten näkemyksiä liikuntakiinnostukseensa vaikuttajista. *Liikunta & Tiede* 48(6), 24–31.
- Liimakka, S., Jallinoja, P. & Hankonen, N. 2013. Liikutaan ja/vai hengailaan? Liikunta ja kaiverit ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten elämäkokonaisuudessa. *Liikunta & Tiede* 50(6), 32–39.
- Myllyniemi, S. & Berg, P. 2013. *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Nuorisasian neuvottelukunnan julkaisu 49 / Nuorisotutkimusseuran julkaisu 140.
- Ronkainen, S. 1999. *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiveetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saaranen-Kauppinen, A., Rovio, E., Wallin, A. & Eskola, J. 2011. "Kaino löysi parin, mutta jatkaa liikunnan harrastamista edelleen" – Sosiaaliset suhteet ja liikunta-aktiivisuus. *Liikunta & Tiede* 48(6), 18–23.
- Stebbins, R. 2001. Serious leisure. *Society* 38, 53–57.
- Telama, R., Laakso, L., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Pere, L. 2009. Secular trends in youth physical activity and parents' socioeconomic status from 1977 to 2005. *Pediatric Exercise Science* 21(4), 462–474.

Jotain vanhaa, jotain uutta – jotain yhteistä, jotain erilaista?

Pasi Torvinen & Päivi Harinen

1 Johdanto

Määritelmällisesti vaihtoehtolajeja – elämäntapaliikunnaksi kutsuttua harrastamista – on luonnehdittu liikkumiseksi, jossa korostuvat elämäntyyllilliset valinnat, ilo, kokemuksellisuus ja ilmaisu (Itkonen & Nevala 1991). Tällainen määrittely viittaa oletuksiin siitä, että vaihtoehtoliikuntalajeilla, joita tässäkin kirjassa käsitellään, on paljon yhteistä periaatteellista: (ala)kulttuurinen pesäero ryppyotsaiseen kilpaurheiluun ja ”normimaailman” tylsyyteen, samoin kuin vapautta, avoimuutta, suvaitsevaisuutta ja luovuutta sekä vertailuvastaisuutta korostava arvopohja. Erilaisia lautailulajeja, parkouria, scoottausta ja muita vaihtoehtolajeja analysoineessa *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* -hankkeessa (LIMU, OKM 2012–2015) huomattiin kuitenkin nopeasti, että siinä tarkastellussa liikuntamaailmassa on monenlaista lajierityisyyttä ja eroja suhteessa siihen, miten suhtaudutaan esimerkiksi taitaviin ja taitamattomiin harrastajiin tai ”tosissaan ottamiseen” silloin, kun lajitaitoja harjoitellaan yksin tai yhdessä.

Tässä kirjoituksessa kysymme, kuinka yksi- tai erimielisiä joidenkin suhteellisen vakiintuneiden vaihtoehtolajien harrastajat ovat, kun heiltä penätään näkemyksiä esimerkiksi oman lajin suhteesta liikunnan kilpailukenttiin tai siitä, ketkä omassa lajiyhteisössä ollaan valmiita toivottamaan tervetulleiksi uusina lajiharrastajina. Vertailua varten LIMU-hankkeessa toteutetusta laajasta verkkokyselyaineistosta¹⁷ on erotettu longboardaajien, parkouraajien, scoottareiden, skeittareiden ja roller derbyn harrastajien vastaukset. Analysoitavaksi on näin saatu 600 nuoren vaihtoehtoliikkujan tuottama määrällinen aineisto, josta olemme testanneet lajiharrastajaryhmien välisiä periaate- ja arvostuseroja kyselyn väittämistä faktorianalyysillä muodostettujen arvo-orientaatioiden avulla. Analyysissa on kiinnitetty huomiota myös vastaajien sukupuolen ja iän merkitykseen eroja mahdollisesti tuottavina taustamuuttujina – kenties suhtautumiseroissa ei aina olekaan kysymys jaettujen lajikulttuuristen periaatteiden omaksumisesta vaan jostain aivan muusta?

Seuraavaksi avaamme ensin lyhyesti tekemämme faktorianalyysin ja sen perusteella tehtyjen summamuuttujavertailujen vaiheet. Varsinaisen analyysin olemme jakaneet kahteen alalukuun niin, että aluksi vertaamme verkkokyselyvastaajien näkemyksiä kilpailemisen merkityksestä osana omaa lajitoimintaa sekä laji-

---

¹⁷ LIMU-tutkimushanke alkoi verkkokyselyllä, johon vastasi vuoden 2012 marras-joulukuussa yhteensä 935 bleidausta, boulderointia, capoeiraa, katutanssia, longboardingia, parkouria, roller derbyä, scoottausta, sirkusta, skeittausta tai slackliningia harrastavaa 12–29-vuotiasta nuorta. Kyselyn vastaajat eivät muodosta tilastollisesti edustavaa otosta vaihtoehtoliikunnan harrastajista, mutta verkkokyselyn kysymysten ja väittämien avulla saatiin tietoa vaihtoehtolajien harrastamisdynamiikasta, harrastamisen intensiteetistä ja vaihtoehtolajien roolista lajiharrastajien elämässä.

harrastamisen merkitystä elämänsisältönä. Tämän jälkeen tarkastelemme vastaajien suhtautumista uusiin harrastusyhteisöihin pyrkijöihin sekä siihen, miten mahdollista oman lajin harrastamisen nähdään olevan sellaisille, joilla on joku fyysistä toimintakykyä haittaava vamma.

2 Faktoreista summamuuttujiksi: deduktiivisen aineiston induktiivista analyysiä?

Alkuperäisestä kymmenen lajin harrastajien vastauksista koostuneesta verkkokyselyaineistosta (n=935) valikoitiin tätä analyysia varten viisi lajia: skeittaus, longboardaus, scoottaus, roller derby ja parkour. Yksi konkreettinen, metodologinen perustelu juuri näiden lajien valinnalle liittyi yksinkertaisesti lajien vastaajamäärään (yhteensä 600), jonka perusteella testaava analyysi sai luotettavuutta. Lisäksi lajeja yhdistävät niiden urbaani harrastamisympäristö sekä matala järjestäytymisaste. Aiemmat etnografiset havaintomme ovat kuitenkin vihjanneet, että joissakin arvosutasioissa (esimerkiksi kilpailuasenteissa) saattaa olla isoja lajikohtaisia eroja, joiden olemassaoloa halusimme testata systemaattisella määrällisellä analyysillä.

TAULUKKO 1 Faktorianalyysissä erottuvat orientaatiot ja niille latautuneet väittämät. Asteikko 1–5, jossa 1 = täysin eri mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä.

Kilpailullisuus	Omistautuminen	Tasa-arvo	Vammat
Lajissa pitää järjestää kisoja	Lajissa kehittyminen on minulle tärkeää	Lajiharrastajien joukossa kaikkia kohdellaan tasapuolisesti	Laji sopii myös ihmisille, joilla on liikuntavamma
Haluaisin olla lajin kisoissa menestyvä lajin harrastaja	Laji on minulle enemmän kuin harrastus	Otamme mielellämme porukkaamme mukaan uusia lajin harrastajia	Laji sopii myös ihmisille, joilla on näkövamma
	Laji on elämäni tärkein asia	Lajin harrastaja on yhtä lailla oikea lajiharrastaja, vaikka olisi harrastanut lajia vain vähän aikaa	Laji sopii myös ihmisille, joilla on kuulovamma
		Tuen mielelläni uusia lajin harrastajia	
Keskiarvo=3.59 Mediaani=4.00 Keskihajonta=1.382	Keskiarvo=3.98 Mediaani=4.00 Keskihajonta=.8116	Keskiarvo=4.41 Mediaani=4.75 Keskihajonta=.6798	Keskiarvo=2.89 Mediaani=3.00 Keskihajonta=1.026

Analyysimme eteni niin, että kyselylomakkeen väittämistä etsittiin alustavasti voimakkaimmin samoille faktoreille latautuvia väittämäjoukkoja pääkomponenttianalyysillä. Tämän jälkeen voimakkaimmin latautuneet väittämäryppäät alistettiin edelleen faktorianalyysille (Principal Axis, ks. Matsunaga 2010), ja vain luotettavuustestin läpäisseistä (Cronbachin alfa yli 0.6) muuttujista muodostettiin summa-

muuttujia. Tämän elaboraatioprosessin jälkeen summamuuttujien yhteyttä vastaa-
jia ryhmitteleviin taustamuuttujiin tarkasteltiin epäparametrisillä Kruskal-Wallis-
-testeillä (lajivertailut, ikäluokkavertailut) ja Mann-Whitneyn U-testillä (sukupuoli-
vertailut). Summamuuttujille annoimme nimet *kilpailullisuus*, *omistautuminen*, *tasa-
arvo* ja *vammat*. Summamuuttujiin sisällytetyt väittämät on listattu taulukkoon 1.

Taulukkoon 2 on koottu kuvaus tähän analyysiin valituista kyselyvastaajista. Kuvauksen perusteella voi todeta, että verkkokyselyn vastaajista suurin osa on pi-
kemminkin nuoria aikuisia kuin varsinaisesti nuoria. Vastaajien ikäjakaumaa aikuis-
ten suuntaan venyttävät erityisesti skeittaajat ja roller derbyn harrastajat, kun taas
scoottaajat ovat pääosin melko nuoria. Kyselyn vastaajista lähes kolmasosa on nai-
sia. Tämä vaihtoehtolajeille epätyypillinen sukupuolijakauma (vrt. esim. Harinen
ym. 2006) johtuu roller derbyn lähes täydellisestä naisvaltaisuudesta. Sukupuolija-
kaumaltaan tasaisin (joskaan ei sekään tasainen) laji on longboarding, jonka harras-
tajista noin kolmasosa on naisia. Muissa lautailulajeissa on kuitenkin lähes satapro-
senttinen miesedustus.

TAULUKKO 2 Vastaajien kuvailu.

Laji	lkm	Ikä	Osuus
Longboarding	68	12–14 v.	21 %
Parkour	60	15–19 v.	19 %
Roller derby	145	20–24 v.	32 %
Scoottaus	99	25–29 v.	28 %
Skeittaus	228	Sukupuoli	Osuus
		Nainen / tyttö	30 %
Kaikki yhteensä (n)	600	Mies / poika	69 %
		En halua vastata / muu	1 %

3 Tavallisuutta versus elämäntavallisuutta

Keskeinen vaihtoehtoliikkujien lajisuhdetta määrittävä tekijä on usein tiukan kiel-
teinen suhde perinteisen, tavallisena pidetyn kilpaurheilun eksklusiiviseen ja hier-
arkkiseen toimintalogiikkaan (Harinen & Rannikko 2014, 80–101). Myös teke-
mämme faktorianalyysi tarjosi yhdeksi faktoriksi väittämäparin, jota yhteen lii-
maava nimittäjä on suhde kilpailemiseen ja kilpailullisuuteen osana oman lajin ja
oman harrastamisen arvopolitiikkaa (ks. taulukko 3). Testattaessa lajiharrastami-
sen yhteyttä tämän faktorin perusteella rakennettuun summamuuttujaan *kilpailul-
lisuus* saatiin tulos, jonka mukaan selkeästi myönteisimmin kilpailemiseen suhtau-
tavat roller derbyn harrastajat ($ka=4.63$) ja nihkeimmin parkouraaajat ($ka=1.58$,
 $p=.000$). Tämä ei liene erityisen yllättävää, kun tiedetään, että roller derby -kulttuu-
rissa yksi keskeinen tavoite on tehdä lajista vakavasti otettavaa kilpaurheilua val-
mennus- ja liigajärjestelmineen. Sen sijaan vaikka skeittauksessa on jo kauan järjes-
tetty erilaisia kilpailuja ja mestaruuskamppailuja, verkkokyselyaineiston skeittarei-
den asenne kilpailullisuuteen on keskimäärin yhtä kielteistä kuin longboardaajien

(skeittarit $ka=3.24$, longboardaajat $ka=3.21$), joskaan ei läheskään yhtä torjuvaa kuin parkouraaajien. Lajikohtaisia keskihajontoja tarkasteltaessa huomattiin kuitenkin, että lautailulajiharrastajien näkemykset tässä teemassa hajoavat enemmän kuin muiden (skeittarit $sd=1.21$, longboardaajat $sd=1.36$), kun taas roller derbyn harrastajat ovat mielipiteissään sängen yksimielisiä ($sd=0.75$).

Useissa lajiluonnehdinnoissa on korostettu paitsi kilpailemattomuutta, myös vaihtoehtoliikunnan kokonaisvaltaista, elämäntapamaista luonnetta. Skeittarille skeittaaminen ei ole vain harrastamista, liikuntaa tai ”lajin tekemistä”; skeittaaminen on skeittarille tapa olla olemassa, tapa määritellä itseä ja elämisen ympäristöä, tapa ottaa kantaa, tehdä eroa joihinkin ja liittyä joihinkin toisiin (ks. esim. Taru Heikkilän kirjoitus tässä kirjassa). Verkkokyselyaineistossa tällaista kokonaisvaltaista suhdetta omaan lajiin mitattiin muun muassa väittämällä, joiden sisältöinä olivat lajin elämäntavalliseen merkitykseen ja tärkeyteen liittyvät asiat (taulukko 3). Faktorianalyysi tarjosi tässä teemassa kolmen väittämän kokonaisuutta, josta lasketulle summamuuttujalle annoimme nimen *omistautuminen*. Lajiharrastajien välinen vertailu osoitti, että oman lajin elämäntavallinen merkitys on hyvin vahva kaikille analyysiin valituille lajiharrastajille ($ka:t$ välillä 3.47–4.12). Ryhmien välille muodostui kuitenkin tässäkin tilastollisesti merkitsevä ero: aineiston longboardaajille oma laji ei merkitse aivan yhtä kokonaisvaltaista elämänsisältöä kuin muille ($p=.000$).

TAULUKKO 3 Ryhmävertailut: Suhtautuminen kilpailullisuuteen ja lajille omistautumiseen.

Summamuuttuja / orientaatio	Muita selvemmin orientaation puolesta olevat vastaajaryhmät	Muita selvemmin orientaatiota vastaan olevat ryhmät
Kilpailullisuus Cronbachin alfa=.816	Roller derby -harrastajat ($ka=4.63$) Naiset 12–14-vuotiaat	Parkouraaajat ($ka=1.58$, $p=.000$) Skeittarit ($ka=3.24$) Longboardaajat ($ka=3.21$) Miehet 20–24-vuotiaat
Omistautuminen Cronbachin alfa=.610	Scoottaajat ($ka=4.12$) Skeittarit ($ka=4.05$) Miehet 12–14-vuotiaat	Longboardaajat ($ka=3.47$) Naiset 25–29-vuotiaat

Kun testattiin kilpailullisuuden arvostamisen ja lajille omistautumishalun yhteyttä vastaajien ikään ja sukupuoleen, huomattiin, että kyselyyn osallistuneet nuoret naiset suhtautuvat kilpailullisuuteen lajissaan huomattavasti myönteisemmin kuin nuoret miehet ($p=.000$), mutta miehet puolestaan omistautuvat lajilleen ja pitävät sitä harrastusta suurempana, hyvin tärkeänä elämänsisältönä jonkin verran vahvemmin kuin naiset ($p=.026$). Nämä erot saattavat olla jälleen yhteydessä roller derbyyn ja siihen, että sen parissa on tunnistettavissa voimakas pyrkimys tulla osaksi urheilun valtavirtaa. Miesten suurempi osuus kilpailukielteisissä saattaa puolestaan linkittyä siihen, että aineiston skeittarit ovat pääosin nuoria miehiä, ja skeittareiden suhtautuminen kilpailemiseen lajissaan on perinteisesti ollut melkoisen kielteinen

(ks. esim. Kelly ym. 2008; Rinehart 2008). Testattaessa vastaajien iän yhteyttä näihin arvostuksiin huomattiin, että kilpailullisuuteen suhtaudutaan myönteisesti sekä nuorimmassa että vanhimmassa ikäryhmässä ($p=.000$) ja että lajille omistautuminen on vahvinta nuorten keskuudessa ja lievenee lineaarisesti iän lisääntyessä ($p=.003$). (Ks. taulukko 3.)

4 Kaikki pelaa – vai miten se meni?

Kilpaurheilussa tärkeää on voittaa, olla parempi kuin muut. Urheilussa fyysinen toimintakyky ja taitava tekeminen ovat kallisarvoista pääomaa, jonka varassa voitto tulee mahdolliseksi. Hyväksi urheilijaksi kehittyminen vaatii paitsi sitkeää harjoittelua, sitoutumista ja kurinalaisuutta, myös sopivaa kehonrakennetta: kaikista ei tule maailmanluokan koripalloilijoita tai korkeushyppääjiä. LIMU-hankkeessa kootuissa haastatteluaineistoissa toistuu kuitenkin usein näkemys siitä, että elämäntapaliikunnassa halutaan irrottautua kilpaurheiluun liitetyistä harrastajavalikointikriteereistä. Vaikka monet vaihtoehtolajit edellyttävät erityisen taitavaa, lähes akrobatianomaista kehonhallintaa ja vaikka lajitaitoja korostetaan tärkeänä alakulttuurisena pääomana (ks. esim. Harinen & Rannikko 2014), harrastusyhteisöjen suvaitseva avoimuus on yksi lajikulttuureita kuvattaessa mainittu sosiaalinen ominaisuus (esim. Harinen ym. 2006). Tästä vakuuttelusta huolimatta halusimme katsoa, kuinka tervetullut uusi tulija nimeltä ”kuka tahansa” on vertailuumme valituissa harrastajaporukoissa.

Tätä analyysia varten lasketussa faktorianalyysissä väittämäaineistosta erottui neljän väittämän muodostama komponentti, josta muodostetulle summamuuttujalle annoimme nimen *tasa-arvo* (taulukko 1). Komponentin pääsisältö muodostui sekä myönteisistä asenteista uusia lajiharrastajia kohtaan että kaikkia lajiharrastajia samalla tavalla kunnioittavasta ja tukevasta asennoitumisesta. Lisäksi komponenttiin latautui väite, jolla mitattiin näkemyksiä siitä, voiko kuka tahansa aloittelija olla samalla tavalla autenttinen lajiharrastaja¹⁸ kuin jo kauan lajia harrastanut toimija. Myös tämän faktorin perusteella lasketun summamuuttujan vertailu lajeittain toi esiin tilastollisesti merkitsevän ryhmien välisen eron: scoottareille *tasa-arvo* näin mitattuna arvona merkitsee kaikkein vähiten (joskin heillekin melkoisen paljon; $ka=4.03$) ja roller derbyn harrastajille puolestaan eniten ($ka=4.72$, $p=.000$). Roller derbyn harrastajat ovat tässä asiassa myös hyvin yksimielisiä ($sd=0.44$). Yhtäältä tämä lienee hyvin ymmärrettävää; onhan yksi roller derby -kulttuurin keskeinen piirre erityisesti sukupuolten välisen tasa-arvon korostaminen. Toisaalta roller derbyn kilpailulliseen ulottuvuuteen liittyy monenlaista tulokkaiden testaamista¹⁹, jolloin ”kaikki pelaa” -periaate tuntuu ainakin osittain lajin imagon päälle liimatulta koristeelta.

¹⁸ Autenttisuudesta ks. esim. Dupont'n ja Ojalan analyysi tässä kirjassa.

¹⁹ Esimerkkeinä testaamisesta voidaan mainita roller derbyn kattojärjestö WFTDA:n laatimat pelaajien lajitaitoja kartoittavat testit, joiden läpäisemistä pidetään pääsyvaatimuksena tai ainakin suosituksena kontaktilajin peleihin ja harjoitukseen osallistumiselle (<http://www.wftda.com/resources/wftda-minimum-skill-requirements.pdf>).

Lajiyhteisöjen suvaitsevaa avoimuutta testattiin verkkokyselyssä myös väittämällä, joilla kartoitettiin vastaajien näkemyksiä liikunta-, kuulo- tai näkövammaisten mahdollisuuksista tulla mukaan lajiharrastajaporukkaan. Faktoriansalyyseissä väittämistä muodostui komponentti *vammat* (taulukko 1), josta lasketun summamuuttujan kohdalla lajikohtainen vertailu osoitti jälleen tilastollisesti merkitsevää eroa. Parkouraajien parissa fyysiseen toimintakykyyn liittyvää vammaa ei nähdä kovin suurena harrastusta estävänä tekijänä ($ka=3.72$), kun taas vammaisten osallistumiseen roller derby -peleihin ja harjoituksiin suhtaudutaan lajiharrastajien parissa jokseenkin kielteisesti ($ka=2.12$, $p=.000$). Tässä asennoitumisessa ei kuitenkaan liene kyse yleisestä vammaisuuteen liittyvästä kielteisyydestä vaan lajin luonteesta – onhan roller derby liikuntamuotona jokseenkin rajua, nopeaa ja kovaan fyysiseen kontaktiin perustuvaa, pelaajat jatkuvaan loukkaantumisvaaraan asettavaa.

TAULUKKO 4 Ryhmävertailut: Suhtautuminen kaikkien harrastajien samanarvoisuuteen ja harrastajaryhmien yleiseen avoimuuteen.

Summamuuttuja / orientaatio	Muita selvemmin orientaation puolesta olevat vastaajaryhmät	Muita selvemmin orientaatiota vastaan olevat ryhmät
Tasa-arvo Cronbachin alfa=.700	Roller derbyn harrastajat ($ka=4.72$, $sd=0.44$) Naiset 25–29-vuotiaat	Scoottaajat ($ka=4.03$) Miehet 12–14-vuotiaat, 15–19-vuotiaat
Vammat Cronbachin alfa=.690	Parkouraajat ($ka=3.72$) Miehet 15–19-vuotiaat	Roller derbyn harrastajat ($ka=2.12$) Naiset 25–29-vuotiaat

Kun testattiin vastaajien sukupuolen yhteyttä summamuuttujiin *tasa-arvo* ja *vammat*, huomattiin, että yleinen tasa-arvon korostus on selkeästi yleisempää kyselyyn vastanneiden naisten kuin miesten keskuudessa ($p=.000$), mutta miehet puolestaan ovat systemaattisesti naisia useammin sitä mieltä, että heidän lajinsa sopii myös eri tavalla vammaisille harrastajille ($p=.000$). Jälkimmäinen sukupuoliero viitanee jälleen myös roller derbyyn, joka fyysisenä kontaktilajina edellyttää vankkaa kehohallintaa ja lihasvoimaa, kuten edellä jo todettiin.

5 So what?

Kun analyysimme tuloksia kokoaan yhteen, on vaikea todeta, missä siinä havaittujen arvostuserojen perimmäinen lähde on – harrastajien omaksumassa lajikulttuurissa, vastaajien sukupuolella vaiko ikään liittyvissä orientoitumisen tavoissa. Tässä aineistossa esimerkiksi skeittarit ovat pääsääntöisesti nuoria miehiä ja roller derbyn harrastajat nuoria naisia, ja heidän kohdallaan sekä lajikulttuuri että sukupuoli kiittoutuvat yhteen tavalla, jota on vaikea analysoida auki yksinkertaisiin kategorisointeihin perustuvilla tutkimusmenetelmillä. Intersektionaalisuuden ideaa ei sovi unohtaa: taustamuuttujat vaikuttavat yhdessä ja ristiin toistensa kanssa, eivätkä ryhmittelevät kategoriat ole koskaan täysin eksklusiivisia. Näin esimerkiksi tasa-

arvo tärkeänä kysymyksenä korostuu sekä naisten että roller derby -harrastajien vastauksissa ja kilpailunvastaisuus puolestaan skeittareiden ja nuorten miesten vastauksissa.

Vaihtoehtoliikunnasta puhutaan monesti yhtenä tiettynä tapana harrastaa liikuntaa ja olla ”sporttinen”. Tarkastelemamme maailma on kuitenkin monikerroksinen, yhtäältä dynaaminen ja toisaalta institutionaalistumiseen asti jähmettyvä, monessa suhteessa jopa raadollinen. Tutkimisen arvoinen se on ilman muuta. Hienosyisen ja tarkan kuvan luominen vaihtoehtoliikuntalajien maailmasta saattaa kuitenkin olla *mission impossible*: vaihtoehtoliikunnassa luovuutta ja tilanteiden mukaista muuntautumista korostava toimintakulttuuri läpäisee kaleidoskooppimaista, alati muotoaan ja väriään vaihtavaa ilmiökenttää. Vaihtoehtoliikuntaharrastajien artikulaatio on kuitenkin usein melkoisen homogeenista ja miltei mantramaista vakuuttelua siitä, miten avointa, suvaitsevaa, hierarkiatonta ja humaaneja elämänarvoja kohottavaa oman lajin toimintakulttuuri on (Wheaton 2004). Tämän puheen taakse pääseminen edellyttää yhtäältä sekä etnografista, tiheää katsetta että toisaalta mittavilla aineistoilla tehtäviä tarkan elaboraation analyysejä. Juuri näin olemme yrittäneet tehdä.

6 Lähteet

- Harinen, P. & Rannikko, A. 2014. Temppu ja miten se tehdään? Vaihtoehtoliikunta tietämisen ja taitamisen todellisuuksina. Teoksessa A. Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Joensuu: Kustannusosakeyhtiö Hai, 80–101.
- Harinen, P., Rautopuro, J. & Itkonen, H. 2006. *Asfalttiprinssit. Tutkimus suomalaisista skeittareista*. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 1991. Eriytyvä urheiluseura – paluu monimuotoisuuteen. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) *Liikunnan vuoksi. Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen*. Kannus: Koivu ja tähti.
- Kelly, D. M., Pomerantz, S. & Currie, D. H. 2008. "You can break so many more rules": The identity work and play of becoming skater girls. Teoksessa M. D. Giardina & M. K. Donnelly (toim.) *Youth culture and sport*. New York: Routledge, 113–125.
- Matsunaga, M. 2010. How to factor-analyze your data right: Do's, don'ts, and how to's. *International Journal of Psychological Research* 3(1), 97–110.
- Rinehart, R. E. 2008. Exploiting a new generation: Corporate branding and the co-optation of action sport. Teoksessa M. D. Giardina & M. K. Donnelly (toim.) *Youth Culture and Sport*. New York: Routledge, 71–89.
- Wheaton, B. 2004. Introduction. Mapping the lifestyle sport-scape. Teoksessa B. Wheaton (toim.) *Understanding lifestyle sports. Consumption, identity and difference*. London: Routledge, 1–28.

Virtuaalivertaisuus ja lajisosialisaatio. Internet vaihtoehtoliikuntaharrastukseen liittyvän tiedonjakamisen ja sosiaalisen oppimisen maailmana

Päivi Harinen & Pasi Torvinen

1 Aluksi

Artikkelimme tehtäväksi on asetettu tarkastella vaihtoehtoliikuntaan liittyvän tiedottamisen, neuvonnan ja ohjauksen järjestelmiä ja tapoja. Yksi jokseenkin yleinen tapa luonnehtia vaihtoehtoliikuntalajeja on puhua niistä muodollisiin valmennusjärjestelmiin ja lajisääntöihin kulttuurista pesäeroa tekevinä vapauden ja hierarkiattomuuden maailmoina, joita itse kukin voi muokata mieleisikseen (esim. Harinen & Rannikko 2014; Rannikko ym. 2014). Vaihtoehtolajiharrastajat kiinnittyvät kuitenkin toisiinsa vahvan keskinäisen meisyyden kokemuksiin (esim. Harinen ym. 2006), ja meisyyden syntyminen vaikkapa vain kuvitteellisena yhteisönä (Anderson 2010) edellyttää jaettua sosiaalista tietovarantoa (Schutz 1972/1932), agendoja ja vuorovaikutusta tällaisen varannon muodostamiseksi sekä yhteisesti koettua symboliuniversumia (Berger & Luckmann 1966).

Tässä kirjassa useaan otteeseen esille tulevat vaihtoehtoliikuntalajit ovat kansainvälisesti tunnettuja ja niiden symboliuniversumit transnationaalisesti alakulttuurisia. Internet on keskeinen tällaisia ylläpitäviä symboliuniversumeja ylläpitävä, uusintava ja uudistava toimintaympäristö sekä väline. Näin, ja erityisesti virallisten lajisääntökokoelmien puuttuessa, internetistä tulee myös tärkeä elementti vaihtoehtolajeihin sosiaalistamisen ja sosiaalistumisen prosesseissa. Kaikkea sitä materiaalia, jota internetiin vaihtoehtolajeista ladataan, ei voi saada tutkimuksella haltuun – ja ehkä hyvä niin. Artikkelissamme tavoitteena on kuitenkin luoda edes jonkinlainen analyttinen silmäys siihen, miten eri tavoin ja mihin eri tarkoituksiin vaihtoehtoliikuntaharrastajat käyttävät internetiä yhteisen tekemisensä ja maailmansa rakentamisen alustana.

Analyysin empiirinen aineisto on koottu *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* -tutkimushankkeessa (OKM 2012–2015), jossa on tarkasteltu nuorten vaihtoehtoliikuntalajien harrastamista monista eri näkökulmista. Tätä analyysia varten on koottu internetaineisto, jossa on hyödynnetty muun muassa skeittaajien, scoottaajien, kiipeilijöiden ja parkouraajien tuottamaa internetmateriaalia (esittelysivustot, Facebook-sivut, mainokset jne.). Analyysimme on yksinkertaista aineiston kategorisointia, jonka perusteella internetin käyttö voidaan luokitella esimerkiksi toiminnasta tiedottamiseen, lajihistorioiden, -periaatteiden, tapakoodiston ja symboliikan opettamiseen ja välittämiseen, erilaisiin muodollisiin ja epämuodollisiin yhteistyötarjouksiin, ostajan oppaisiin ja niin edelleen. Tämän systemaattisen ja hiotun, tarkoin harkitun ja jäsentyneesti intentionaalisen esille tulemisen lisäksi erityisesti erilaisissa temppuilulajeissa (skeittaus, scoottaus, parkour) tuotetaan paljon myös

spontaania ja sisäpiirimäistä internetmateriaalia, jossa muita lajiharrastajia opetetaan esimerkiksi kotikutoisten videoiden kautta omaksumaan kyseisessä lajissa tärkeitä tennputaitoja ja -vaiheita ja jossa virtuaalivertaisuus ja erityisesti siihen kytkeytyvä autenttisuuden osoittaminen konkretisoituvat dynaamisella tavalla.

2 Opiksi ja ojennukseksi

Yleisellä tasolla voi todeta, että vaihtoehtolajien parissa tapahtuvan viestinnän muodot kulkevat käsi kädessä lajien järjestäytymisasteen kanssa: mitä muodollisempaa ja institutionaalistuneempaa järjestäytyminen on, sitä muodollisempaa myös viestintä internetissä on. Monissa lajeissa on perustettu toiminnan järjestämiseksi ja edistämiseksi yhdistyksiä, joiden internetsivut ovat pääasiassa yksisuuntaisia tiedotuskanavia tai pysyvän lajiin liittyvän perustiedon esittelypaikkoja. Tyypilliset yhdistyksen sivut sisältävät ainakin uutisosion, tietoa yhdistyksestä ja sen jäsenyydestä, sen järjestämästä koulutuksesta ja kilpailuista sekä kattojärjestön tapauksessa tietoa jäsenyhdistyksistä. Yhdistysten sivuilla kerrotaan myös oleellimmat asiat lajien historiasta ja toisinaan myös niiden harrastamiseen liittyvistä periaatteista, joiden omaksuminen on oleellinen osa lajiyhteisöön ja sen moraaliin sosiaalistumista. Esimerkiksi Suomen Rullalautaliiton sivuilla on ollut jo kauan linkki skeittiparkin käyttäytymisetikettiä opettavaan videoon.

Vakavasti otettavaksi urheilulajiksi pyrkivä – ja tässä suhteessa monista muista elämäntapalajeista poikkeava – roller derby vaikuttaa nettinäkyvyydeltään vahvimmalta vaihtoehtolajilta. Kaikki derbyliigat tai -joukkueet pitävät yllä vähintään Facebook-sivuja, ja suurin osa niistä on läsnä sekä perinteisillä tiedotukseen keskittyvillä internetsivuilla että sosiaalisessa mediassa. Speaktaakkelimainen visuaalisuus ja symbolinen näyttävyys ovat keskeinen osa roller derby -kulttuuria: on kyse sitten alakulttuurisesta tyylyttelystä, jossa painotetaan rajua ja erottuvaa ulkonäköä, tai lajin vauhdikkuuden ja urheilullisten ominaisuuksien korostamisesta. Lajin parissa toimii joitakin asialle omistautuneita valokuvaajia, jotka laittavat otoksiaan jatkuvasti esille internetiin. Jokaisella derbyjoukkueella tai -liigalla on myös sivuillaan tai sosiaalisessa mediassa yleensä melko kattavat kuvagalleriat.

Vaihtoehtolajien harrastamisen käytännönläheisintä järjestäytynyttä viestintä- ja sosiaalistamistoimintaa ovat erilaiset yhdistysten pitämät kurssit, joilla opetetaan vähintään lajien perusteita. Suomen Rullalautaliitto kertoo tarjoavansa jäsenetuna myös valo- ja videokuvauskursseja – mikä kertoo osaltaan visuaalisen materiaalin kokoamisen ja jakamisen vahvasta lajikulttuurisesta merkityksestä. Alakulttuurisen tietovarannon kasvattaminen varmistaa lajin pysymistä nuorisokulttuurisella genrekentällä, ja tämän vuoksi monen järjestön nettisivuilla tarjotaan virallisen ja ohjatun toiminnan lisäksi myös ohjeita ja materiaalia omatoimiseen lajiharrastamiseen. Suomen Rullalautaliitto kunnostautuu tässäkin tarjoten luettavaksi ja ladattavaksi laatimaansa Betoniskeittiparkkiopasta, jossa ohjeistetaan betonista

valmistettavan skeittiparkin rakentaminen materiaalivalinnan perusteluista hankekilpailutuksen kautta viimeisiin laatuvaatimuksiin saakka. Oppaassa esitellään kuvamateriaalin kera Suomessa jo rakennetut parkit ja vireillä olevat suunnitelmat.

Vaihtoehtoisuudesta ja tietynlaisesta alakulttuurisesta antagonismista huolimatta (ks. Rannikko ym. 2014) tarkastelemissamme lajeissa on vahva kytkös kaupalliseen toimintaan. Tämä johtuu osittain vaihtoehtolajien välinekiinnittyneestä luonteesta: lajeja analysoivassa kirjallisuudessa yhdeksi vaihtoehtolajien yhdeksästä määrittelevästä piirteestä mainitaan lajin perustuminen jollekin uudelle välineelle (Wheaton 2003, 11–12)²⁰. Välineiden ympärille syntyy kaupallista toimintaa, koska kaikkea ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista tehdä itse. Verkkokaupat puolestaan edustavat kenties muodollisinta vaihtoehtolajitoimintaa: julkinen kaupankäynti edellyttää yhteistyötä vakiintuneiden toimijoiden ja instituutioiden, kuten tavarantoimittajien, tukkureiden, rahalaitosten ja verottajan kanssa. Vaihtoehtolajeissa DIY-toiminta suuntautuu lähinnä harrastuspaikkojen etsimiseen ja valmisteluun sekä varsinaisen lajin opastamiseen ja oppimiseen. Lajien ympärille syntyvät markkinat ovat myös osoitus kaupallistuneen yhteiskunnan ”alokulttuurisista tuntosarvista”: kun nuorten maailmasta tunnustetaan joku tyyllisymboliikalla erotautumaan pyrkivä ryhmä, markkinat vastaavat nopeasti tuotteistamalla tyyllisymbolit – jolloin alakulttuureihin kiinnittyvä autenttisuuden tai kaupallisuusvastaisuuden elementti velvoittaa edelleenkehittämään uudenlaisia antagonismien ja erottautumisen tapoja (Willis ym. 1996).

Markkinayhteiskunnassa toimitaan markkinalogiikalla, ja rullalautailijat olivat ensimmäisiä vaihtoehtoliikkuja, jotka tekivät lajistaan sekä elämäntavan että elinkeinon työskentelemällä harrastuksen parissa skeittikaupoissa, lehdissä ja erilaisissa luovissa tehtävissä, kuten lautagrafiikoiden ja suunnittelun parissa (Rinehart 2008, 84). Merkittävä osa skeittaamisen verkkonäkyvyyttä onkin lajiin liittyvien elinkeinon markkinointi. Kaupallisuudelle ei kuitenkaan haluta antautua täysin: skeittaajien nettisivuilla esiintyvä mainonta keskittyy lähes pelkästään lajiin suoraan liittyviin toimintoihin ja tuotteisiin, kuten alan lehtiin ja (verkko)kauppoihin, eikä käyttäjän google-hakujen perusteella generoituvia mainoksia ponnahdusikkunoineen tavallisesti nähdä.

Kaupallinen toiminta voi alakulttuurisesta kontrolloimisesta huolimatta levitäytyä joidenkin tarkastelemiemme lajien kohdalla lajiin liittyvistä välineistä ja tiedottamisesta julkisen sektorin tavallisesti hallinnoimalle alueelle. Eräs parkourharrastuksen ympärille perustettu yritys esimerkiksi tarjoutuu (parkourkurssien ja niiden vetäjäkoulutuksen lisäksi) maksua vastaan, konsulttien tavoin, suunnittelemaan parkour-alueita ja lähiliikuntapaikkoja yhdessä kuntapäätäjien ja virkako-

---

²⁰ Belinda Wheatonin mukaan muita elämäntapalajeja määritteleviä piirteitä ovat lajien historiallinen uutuus, painotus ruohonjuuritason osallistamiseen, osallistava ideologia, harrastajakunnan valkoihoisuus ja keskiluokkaisuus, lajien individualistinen luonne yksilölajeina, epäaggressiivisuus lajien vaarallisuudesta huolimatta, urbaanisuus ja tilallinen epämääräisyys sekä ajallinen ja taloudellinen sitoutuminen lajiin ja sitä ilmentäviin elämäntyyliin ja ilmaisutapoihin.

neiston kanssa ja laajentaa toimintarepertuaarinsa näin jopa formaalin, institutionalisoituneen kaupunkisuunnittelun puolelle. Tämä on kiinnostava kehityspiirre kulttuurisessa toimintakentässä, joka alun perin syntyi ottamaan olemassa olevaa kaupunkitilaa haltuun ”toisin”, valmista tilaa informaalilla tavalla uudelleenmerkiten (vrt. Rannikko 2015).

Suomalaisten vaihtoehtolajien kentällä nettilehtien rooli ei ole merkittävä: ainoastaan roller derbyn harrastajat julkaisevat kaksi kertaa vuodessa ilmestyvää ilmaista Karu-verkkolehteä, jossa esitellään sekä lajia sääntöineen että ulkomaalaisia ja suomalaisia harrastajia, samoin kuin jaetaan harjoittelun kannalta hyödyllistä tietoa esimerkiksi lihashuollosta ja ravinnosta. Skeittaaajat ovat julkaisseet paitsi perinteisenä aikakauslehtenä ilmestyvän Hangup-lehden digiversiota Applen laitteille, myös omakustanteisia lehtiä paperiformaatissa. Lehtien asemasta, niiden markkinoista ja kenties tekemisen työläydestä kertonee sekin, että esimerkiksi bleidaajien Pumppi-verkkolehti ei ole ilmestynyt sitten vuoden 2010.

3 Postauksia ja paluuta kotikutoisuuteen

Vaihtoehtolajien spontaanimpi internettoiminta keskittyy perinteisten nettisivujen sijaan sosiaaliseen mediaan tai web 2.0:aan. Sosiaalisiksi mediaksi voidaan luokitella erilaisten wikien eli yhteistuotantojen lisäksi yhteisöpalvelut kuten Facebook sekä YouTuben ja Vimeon kaltaiset sisällönjakoalustat, blogit ja Twitter, virtuaali maailmat ja pelit sekä verkkokeskustelut (Laaksonen ym. 2013, 15). Vaihtoehtolajit ovat läsnä lähes kaikessa sosiaalisessa mediassa, wikejä lukuun ottamatta. Myös digitaalisissa peleissä ja niiden suunnittelussa hyödynnetään usein vaihtoehtoliikuntaharrastajayhteisöjen asiantuntemusta.

Monet vaihtoehtolajiharrastajat ovat siirtyneet käyttämään helposti päivitettäviä ja alustaltaan yksinkertaisia Facebook-sivuja paitsi yhteydenpitoon, myös tavallisten nettisivujen korvikkeena, jollaisena ne palvelevat hyvin, koska niiltä voi löytää nopeasti ajan tasalla olevaa tietoa. Facebook-sivun etusivuna toimiva aikajana kokoaa yhteen kaikki viimeisimmät kuva-, linkki- tai tapahtumapäivitykset, jolloin se korvaa perinteisen uutis- tai etusivun. Facebook-sivujen suosiota selittänee myös lajien luonne. Esimerkiksi roller derbyä harrastetaan yhdessä ja tavallisesti perinteisille urheilulajeille varatuissa liikuntahalleissa ja -saleissa, joten harrastajien täytyy kokoontua tiettyyn paikkaan sovittuna aikana. Sosiaalisen median mahdollistama tavoitettavuus ja nopea päivittäminen helpottavat salivuorojen järjestämistä ja niistä tiedottamista.

Sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuksia myös esimerkiksi lajietiikasta ja -etiketistä keskustelemiseen. Suomalainen scoottauksen ”isä” Helmeri Pirinen on aktiivinen temppuilulajeja edistämään pyrkivä ja niiden välisten yhteisörajojen mataltamista ajava liikunta-aktivisti (<http://finscooter.blogspot.fi/>), joka esiintyy paljon myös sosiaalisessa mediassa. Pirinen on muun muassa linkittänyt omia scoottausvideoitaan Hangup-skeittilehden foorumille. Ihmeteltyään aikansa, miksi Suomen kenties tunnetuin temppupotkulautailija kirjoittelee skeittaaajien foorumilla,

skeittarikeskustelijat alkoivat harmitella Piriselle nuorten scoottaajien käytöstä skeittaajien ja scoottaajien yhdessä käyttämässä tiloissa. Pian käyttäytymissään-
nöistä alettiin keskustella laajemmin, ja kohta Pirinen julkaisi blogissaan ohjeet, joissa neuvottiin scoottaajille skeittiparkin etiketti (<http://finscooter.blogspot.fi/2011/09/parkkien-saannot.html>). Helmeri Pirisen sosiaalista mediaa hyödyntänyt ulostulo näyttääkin johtaneen vaihtoehtolajien väliseen yhteistyöhön: nyt hän on valistamassa skeittiparkkien käyttäjiä myös Suomen Rullalautailijoiden etusivulle nostetulla Yhteiselo skeittiparkilla -videolla, jolla scoottajien lisäksi on mukana skeittaajia ja bmx-pyöräilijöitä²¹. Temppuululajien harrastajat loivat näin itselleen ja toisilleen sekä väljää ja vapaamuotoista että intentionaalista ja suunniteltua opetusisältöä keskustelujen, blogin ja opetusvideon muodossa.

Harrastuspaikoista tai lautailijoiden kielellä ”spoteista” tiedottaminen ja opastaminen ovat näkyvä osa vaihtolajien nettitoimintaa. Boulderioijat pitävät nettisivuillaan yllä tietokantoja kiipeilypaikoista ja julkaisevat topoja eli topografeja, kiipeilyreittikarttoja. Reiteistä ja paikoista sekä niiden löytämisestä, maanomistajilta pyydettävistä luvista ja muusta aiheeseen liittyvästä keskustellaan kiipeilyaiheilla keskustelufoorumeilla ja tehdään linkityksiä topotietokantoihin. Longboard-lautailijat puolestaan keskustelevat foorumeillaan erityisesti alamäkilautailuun sopivista paikoista, ja eräs lajin harrastaja pitää yllä blogia, jossa hän neuvoo vasta-alkajia laudan ja sen osien valinnassa. Hän on myös käynnistänyt projektin, jonka tavoitteena on koota yhteen kaikki Suomen longboarding-spotit, aikomuksenaan julkaista ne blogissaan paikkatiedoilla, sanallisilla kuvauksilla ja videokuvilla varustettuina.

Kaikki vaihtoehtolajit eivät ole läsnä sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi sirkusinfo.fi -sivuston Sirkuslinkit-osio vain kokoaa yhteen kymmenittäin sirkusryhmien, taiteilijoiden, sirkusten, festivaalien, yhdistysten, nuorisosirkusten ynnä muiden sivuja. Yhteistä näille viestintäkanaville on niiden yksisuuntaisuus: mukana ei ole ainoatakaan sirkusaiheista keskustelufoorumia. Kurssimuotoista opetusta tarjoaa monikin taho, mutta esimerkiksi omaehtoiseen harjoitteluun ei anna ohjeita juuri kukaan. Omaehtoinen harjoittelu, sen kuvaaminen ja julkiseksi asettaminen ovat kuitenkin merkittävä osa esimerkiksi aktiivisten skeittaajien internettodellisuutta. Erilaisilla skeittikohtausvideoilla harrastajat osoittavat toisilleen esimerkiksi temppujen yksityiskohtia, oman harjoittelunsa sitkeyttä, DIY-spottien materiaaleja ja valmistamisen tapoja tai kehonvammoihin ja kipuun johtaneita epäonnistumisiaan. Skeittivideokulttuurin historia alkaa olla jo melkoisen pitkä ja sen tuotosten narratiivinen formaatti vakiintunut – jopa siinä määrin, että monissa uusimmissa latauksissa skeittikuvaamiseen halutaan palauttaa jonkinlainen tarkoituksellinen ja rouhea kotikutoisuus. Liian ”kliiniseksi” editoidut ja ennustettavissa olevat esitykset

---

²¹ Video on syntynyt tilanteessa, jossa neuvoteltiin siitä, millainen skeittiparkkia hyödyntävien lajien (lähinnä skeittauksen, scoottauksen ja bmx-pyöräilyn) ideaaliharrastaja on. Skeittaajien mielestä parkkia saivat käyttää (skeittaavat) aikuiset, jotka kunnioittavat toisia harrastajia ja parkin etikettiä. Scoottaajat poikkeavat tästä ideaalista. Ilmiö näkyy myös kansainvälisessä nettimateriaalissa: eräs amerikkalainen skeittaaja on julkaissut YouTube-kanavallaan useita videoita, joissa hän pyrkii tekemään scoottaajat naurunalaisiksi luomalla heistä kuvaa huonotapaisina lapsina, jotka ovat vaaraksi itselleen ja muille.

on joissakin yhteyksissä tulkittu liian ohjatulle ja skeittikulttuurin suhteen epäautenttiselle yllätyksettömyyden formaatille antautumiseksi. Niiden tilalle tuodaan täynnä luovaa ja tarkoituksellista kömpelyyttä olevaa old school -skeittikuvaa: ankeiden takapihojen ja roskisentakaisten tavarankuljetusalusten maisemoimaa alkeellisenoloista temppuilua – paluuta skeittikulttuurin juurille ja prototyypppeihin, sen autenttiseksi kutsuttuihin elementteihin (vrt. Williams 2013).

4 Lopuksi: kaveruutta, kaupankäyntiä ja kompromisseja?

Tarkastelemamme vaihtoehtolajitoiminta internetissä vastaa hyvin sitä ohjauksellisen järjestäytymättömyyden logiikkaa ja niitä vertaiskommunikaatioperiaatteita, joita LIMU-hankkeen haastatteluaineistoissa ja analyyseissa on tuotu esiin maininnoilla ”each one teach one” ja ”sharing is caring” (Liikanen 2014). Näihin periaatteisiin kiinnittyy myös yleinen pyrkimys huolehtia oman lajin maineesta ja sen vaalimisesta yhteisen etiketin avulla. Vaihtoehtoyhteisöt ovat usein paikallisia, alakulttuurisia toimijaryhmiä mutta identifioivat itsensä osaksi laajaa, kuvitteellista elämäntapayhteisöverkostoa (Hodkinson 2015; vrt. Anderson 2010). Verkoston lanakoja yhteen solmiva elämäntavallinen sosiaalinen tietovaranto leviää ja karttuu tänään, tällaisissa yhteisöissä, parhaiten internetin kanavien kautta (Harinen ym. 2006; Rautopuro ym. 2007). Tiedonkulkua ja ajatusten vaihtoa toteutetaan sekä perinteisten sivustojen että erityisesti sosiaalisen median välityksellä. Ainoa sosiaalisen median tai web 2.0:n sovellus, jota vaihtoehtolajeissa ei juuri käytetä, ovat yhteistuotannot, kuten erilaiset wikit²².

Vaihtoehtokulttuureihin kiinnittyminen yhdistää ihmisiä ja periaatteita toisiinsa joskus sangen konfliktialttiilla ja kompromisseja edellyttävällä tavalla. Ristiriitoja voi syntyä sekä lajien välille että niiden sisäisen toimintalogiikan puitteissa. Lajikulttuurien elinvoimaisina säilymisen ja niihin sosiaalistumisen kannalta ristiriitojen haltuunotto, tavalla tai toisella, on elintärkeää (vrt. Douglas 1996). Tarkastelemassamme aineistossa tämä näkyy muun muassa siinä, miten sekä lajikäytännöt että -käyttäytymistä opetetaan virtuaalitodellisuuksissa, vertaisten välisenä viestintänä. Myös suhde kaupallisuuteen edellyttää jonkinlaista konfliktin neutra-

²² Lähinnä wikiä on boulderajien käyttämä nettietokanta, jossa julkaistaan topografiakuvia reiteineen ja vaikeusluokituksineen tiedoksi kaikille kiipeilystä innostuneille. Suomen Kiipeilyliitto julkaisee karttanäytöllä näkyviä Access-tiedotteita, joissa kerrotaan harrastajille pääsyongelmista, kuten vapaan kiipeilyn rajoittamisista tai kiipeilykielloista.

loimista ja luovien kompromissien hakemista. Kaupallisuus ja perinteiseen urheiluun viittaava kilpailu ovat keskustelua herättäviä aiheita erityisesti skeittaajien keskuudessa ja lajin nettifoorumeilla, ja tämä kritiikki velvoittaa myös internet-materiaalia suunnittelevia rakentamaan kritiikinkestävää tiedotusgrafiikkaa. Juliste, jossa kerrotaan Helsinki Hookup -tapahtumasta, on oiva esimerkki tällaisesta kompromissihakuisuudesta. Helsinki Hookup on skeittaustapahtuma, jossa yhdistyvät lajin sm-kisat, ammattilaiskilpailu ja messut. Tapahtuman ilmoituksessa vaihtoehtolaji näyttäytyy kaupallisena, järjestäytyneenä ja hiottuna. Ilmoituksessa näkyy muun muassa viisi yhteistyökumppanin tai sponsorin logoa, joista vain kaksi liittyy rullalautailuun. Julisteessa on kuitenkin nähtävissä myös vaihtoehtolajeille tyypillistä ristiriitaista suhtautumista kaupallisuuteen: mainokset ovat julisteen muun kuvaston reunoilla. Julisteen muut semioottiset viestit keskittyvät korostamaan lajin vapautta, urbaaniutta ja kapinallisuutta: arkkityyppiset skeittaajahahmot lautailevat pitkin ja poikin Helsingin tunnettuja maamerkkejä ja tempuillevat myös paikoissa, joissa ei tavallisesti lautailla.

Internetissä avautuva vaihtoehtokulttuurinen vertaismaailma on ääretön ja monessa suhteessa eksklusiivisiin luokitteluihin taipumaton. Sen merkitys sekä tilana että välineenä kollektiivisten tarinoiden, kokemusten, identiteettien ja symboliuniversumien transformaatioissa on kuitenkin tänään niin keskeinen, että erityisesti nuorisotutkijoiden on yhä sitkeämmin syytä pyrkiä omaksumaan edes jonkinlaista ymmärrystä siitä, minkälaisia informaalin vertaisuuden, yhteenkuulumisen ja yhteyden ehtojen oppimisen merkityskenttiä internetin loputtomiin venyvät raamit rakentavat. Juuri näin olemme yrittäneet tehdä.

5 Lähteet

- Anderson, B. 2010. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Berger, P. & Luckmann, T. 1966. *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books.
- Douglas, M. 1966. *Purity and danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: ARK.
- FINruffRiders 2012. Vuosi skeitattu. <https://www.youtube.com/watch?v=vYdc5JRYKjs> (viitattu 4.3.2015).

- Harinen, P., Rautopuro, J. & Itkonen, H. 2006. *Asfalttiprinssit. Tutkimus suomalaisista skeit-tareista*. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Harinen, P. & Rannikko, A. 2014. Temppu ja miten se tehdään? Vaihtoehtoliikunta tietämi-sen ja taitamisen todellisuuksina. Teoksessa P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Joensuu: Hai, 80–101.
- Helsinki Hookup 2014. HELSINKI HOOKUP. www.helsinkihookup.fi/ (viitattu 3.3.2015).
- Hodkinson, P. 2015. Subcultures, post-subcultures and beyond: Studying youth cultures in context. Esitelmä Contemporary Youth, Contemporary Risk-konferenssissa, Kööpen-hamina 1.4.2015.
- Laaksonen, S.-M., Matikainen, J. & Tikka, M. 2013. Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa S.-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.) *Otteita verkosta: verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 9–33.
- Liikanen, V. 2014. You don't need feet to skate, you need friends! Importance of social rela-tions in young people's alternative sports. Esitelmä Urban Youth -konferenssissa, Northampton 2.9.2014.
- Rannikko, A., Harinen, P., Liikanen, V., Ronkainen, J. & Kuninkaanniemi, H. 2013. Nuorten liikunnalliset alakulttuurit. Elämäntapaa ja erontekoa. *Nuorisotutkimus* 31(4), 3–19.
- Rannikko, A., Harinen, P., Kuninkaanniemi, H., Liikanen, V. & Ronkainen, J. 2014. Nuorten vaihtoehtoliikunta yhteisöllisen kasvun ja oppimisen mahdollistajana. *Kasvatus & Aika* 8(3), 36–48.
- Rannikko, A. (tulossa 2015) Vaihtoehtolajit julkisen tilan valtageometrioissa.
- Rautopuro, J., Harinen, P. & Itkonen, H. 2007. Skateboarding: A sporty form of joyful social-ity. Teoksessa H. Itkonen, A.-K. Salmikangas & E. McEvoy (toim.) *The changing role of public, civic and private sectors in sport culture*. University of Jyväskylä: Department of Sport Sciences, 71–89.
- Rinehart, R. E. 2008. Exploiting a new generation: Corporate branding and the co-optation of action sport. Teoksessa M. D. Giardina & M. K. Donnelly (toim.) *Youth culture and sport*. New York: Routledge.
- Schutz, A. 1932/1972. *Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt: Eine Einleitung in die verste-hende Soziologie*. Wien: J. Springer.
- Wheaton, B. 2003. Introduction: Mapping the lifestyle sport-scape. Teoksessa B. Wheaton (toim.) *Understanding lifestyle sports*. London: Routledge, 1–28.
- Williams, P. 2013. Subcultural authenticities: Distinguishing between existential and dram-aturgical scenes. Esitelmä NYRIS-konferenssissa, Tallinna 13.6.2013.
- Willis, P., Jones, S., Canaa, J. & Hurd, G. 1996. *Common culture: Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Milton Keynes: Open University Press.

III

VAIHTOEHTOLIIKUNTA KAMPPAILUJEN KENTTINÄ

Käsite 'liikunta' assosioituu yleensä tavalla tai toisella käsitteeseen 'urheilu' – ja kun puhutaan urheilusta, puhutaan pian myös tilavuoroista, harjoitusajoista, kilpailuista, kamppailuista, otteluista, voittamisesta ja häviämisestä, rankinglistoista, juniorisarjoista, mitaleista, palkkioista ja valmennussuhteista. Vaihtoehtolajien periaatteisiin ja etiikkaan kuuluu usein tietoinen erilleen vetäytyminen tällaisesta urheilun hierarkiamentaaliteetista, jolla on taipumus asettaa samaakin lajia harrastavat toimijat toisiaan vastaan. Vaihtoehtoliikkujen maailma ei kuitenkaan ole konfliktivapaata yhdessä iloitsemista, niin kuin monesti esitetään, vaan myös siellä kamppaillaan – milloin nimetöntä "normimaailmaa" ja milloin lajien sisällä itävää hierarkia-ajattelua vastaan (tai sen pauloissa pyristellen). "Normimaailma" näyttää kuitenkin olevan nuorille vaihtoehtoliikkujille mieluinen vastustaja; itse asiassa koko vaihtoehtoisuuden idea menettäisi merkityksensä tällaisen kamppailuosapuolen puuttuessa. Sopiva annos marttyyriutta ja syrjityksi tulemisen tunnetta on vaihtoehtolajiyhteisöjä liikkeessä pitävää, sosiaalisesti tarpeellista voimaa.

Tämän pääluvun artikkeleissa keskitytään pohtimaan vaihtoehtoliikuntatodellisuuksia tarkastellen niihin liittyvää kamppailun ja neuvottelun toimintalogiikkaa. Usein kyseessä ovat kamppailut tilasta – oikeudesta jonkin yhteiseksi määritellyn käyttöön itselle mielekkäillä tavoilla. Yhteiset tilat eivät useinkaan ole oikeasti yhteisiä, ja jotkut tavat käyttää ja täyttää tilaa saatetaan määritellä häiritseviksi. Yhteisen tilan (torien, katujen, puistojen) sujuvan "normitoiminnan" eteen asettuminen tai kovien ja epätavallisten äänten tuominen niihin voi saada aikaan enemmän tai vähemmän eskaloituvaa toimijoiden välistä hankausta. Joissakin tapauksissa – esimerkiksi koululiikunnan yhteydessä – tilan avaaminen vaihtoehtoliikunnalle saattaisi kuitenkin tuoda uudenlaista liikettä näivettymässä olevaan toimintaympäristöön.

Aina vaihtoehtolajien tai niissä toimivien käymissä kamppailuissa ei kuitenkaan ole kyse tilaneuvotteluista tai suhteesta "normimaailmaan". Urheilu- ja liikuntakulttuuria sisältäpäin värittävä ja taitoihin, osaamiseroihin, suorituskykyyn ja rankkauksiin perustuva mikrokosmos ei ole vieras vaihtoehtoliikkujillekaan, mikä merkitsee myös sitä, että usein erilaiset hierarkiattomuuteen liitetyt lajiejettiset periaatteet päätyvät jokseenkin paradoksaaliseen valokiilaan. Tällöin uskottavana kapinaliikkujana esittäytyminen vaatii jo tarkkaa tasapainoilua ja kuvitteellisella nuoralla kävelemisen taitoa.

Parkour ja kaupunkitilan haltuunotto

Sirpa Tani & Lieven Ameel

1 Parkour: kaupunki kuntosalina

Parkourin synty paikallistetaan useimmiten 1980-luvun pariisilaislähiöihin, joissa joukko nuoria miehiä alkoi käyttää arkista ympäristöään luovasti liikkumiseen. Lajin nimi viittaa armeijan käyttämään harjoitusrataan (*parcours du combattant*), mikä sopiikin hyvin kuvaamaan lajia: parkourissa ympäristöön suhtaudutaan esteeratana, jolla pyritään etenemään mahdollisimman sujuvasti paikasta toiseen siirryttäessä (parkourista yleisesti ks. Bavinton 2007; Atkinson 2009; Mould 2009).

Parkour on useimmiten liitetty kaupunkiympäristöön siitä huolimatta, että alusta asti lajia on harrastettu myös luonnonympäristöissä: esimerkiksi puut ja kivet ovat usein parkouraajien suosimia ympäristöelementtejä. Parkourin yhteydessä on toisinaan puhuttu kaupungista viidakkona, jota käytetään kuntosalin tapaan. Oli sitten kyseessä urbaani tai luontoympäristö, oleellista on, että ympäristöä voidaan käyttää luovasti ja innovatiivisella tavalla liikkumiseen hyödyntäen sekä luonnollisia että arkkitehtonisia elementtejä.

Artikkelimme perustuu tutkimukseen, jossa haastattelimme parkourin harrastajia Helsingissä ja Jyväskylässä syksyllä 2009. Tutkimukseen osallistui 18 parkouraajaa, joista nuorin oli 14-vuotias ja vanhin 31-vuotias. Heistä kuusi oli tyttöjä/naisia ja kaksitoista poikia/miehiä. Osa haastatelluista oli aloittelijoita, mutta valtaosa oli harrastanut parkouria jo vuosikausia. Tarkemmin aineistoja ja tutkimuksen tuloksia on esitelty aiemmissa artikkeleissamme (Ameel & Tani 2012a; 2012b; ks. myös Ameel & Tani 2007). Tässä artikkelissa tarkastelemme parkourin harrastajien tapoja ottaa kaupunkitilaa haltuun. Kiinnitämme erityisesti huomiota heidän näkemyksiinsä hyvien parkour-ympäristöjen ominaisuuksista. Esittelemme myös lajin harrastajissaan herättämää uudenlaista ympäristön havainnoinnin ja kokemisen tapaa. Lopuksi kerromme parkouraajien ja muiden kaupunkilaisten kohtaamisista kaupunkitilassa ja korostamme parkourin merkitystä julkisen tilan avoimuudelle ja väljyydelle.

2 Arkisten ympäristöjen luova käyttö

Arkinen ympäristö näyttäytyy parkourin harrastajille eri tavalla kuin useimmille muille saman tilan käyttäjille. Kun kysyimme haastateltavilta heidän näkemyksiään siitä, millainen on parkourin kannalta mielenkiintoisin ympäristö, mainittujen paikkojen joukossa oli sekä kaupunkimaisia että rakentamattomia ympäristöjä. Eräs haastatelluista parkouraajista kuvasi ihanteellista ympäristöä seuraavasti:

...kyl sen jotenkin näkee silleen jostain sellasesta kaupunkirakentamisen ilmeestä ... et hei toi vois olla kiinnostavaa aluetta, et jotenkin se on semmonen et siellä on ehkä jotain tasoeroja vähän ja kaidetta ja muuria ja tämmöstä, kestävännäköisiä pintoja et

ei oo mitään lasia ja ohutta teräskaapelia, vaan semmosta tukevannäköistä rakennetta...

Hyvän ympäristön ominaisuuksiin kuuluvat vaihteleva geometria sekä materiaalit, jotka ovat riittävän kestäviä ja joihin parkouraajan liikkumisesta ei jää jälkiä. Maalaamatonta betonia pidetään yleensä parhaana mahdollisena alustana, mutta myös erilaiset metallikaiteet, portaat, kivet ja kestävät puunoksat ovat suosittuja. Monet parkouraajat pitävät betonilähiöitä ihanteellisina ympäristöinä harrastukselleen. Esimerkiksi Helsingissä parhaiksi paikoiksi nimettiin usein Merihaka ja Itä-Pasila, joissa toteutuvat monet ideaalisen parkour-ympäristön ominaisuudet: autoliikenne on erotettu kevyestä liikenteestä eri tasolle, minkä ansiosta on syntynyt parkourin kaltaiselle harrastukselle sopivaa ”hukkatilaa”, ja tarjolla on paljon maalaamatonta betonia, kaiteita ja portaita.

Mut yks semmonen ryhmä on, Merihaka, Pasila, Tapiola, jossa kaikissa yhdistyy se, että siellä on erotettu jollain tapaa yleensä tuo jalankulkuliikenne autoliikenteestä, mikä taas johtaa siihen, et ... siel on paljon sellaista rakennettua kaupunkitilaa, joka ei oo kuitenkaan yksityistä.

Eräs haastateltavistamme pohti urbaanin ja luonnonympäristön ominaisuuksia suhteessa parkouriin. Hänen mukaansa parkour sopii molempiin ympäristöihin, kunhan vain paikat ovat riittävän kestäviä:

...urbaanissa ympäristössä on monipuolisinta se geometria ja paikat on selkeämpiä ja kestävämpiä, ei sinänsä symmetrisyyssäkään oo tarpeellista, vaikka ihmiset aina hakeutuu kauheen suorakulmisiin ja selkeisiin paikkoihin, mutta luonnossa on vaan sitten [se, että] puissa ... saattaa olla epävarmempia että kestääkö ne paikat, mut sitten ... kyllähän sitä näkee nopeesti metsästä ja kivistäkin että kestääkö.

Parkouraajat kertoivat, kuinka he saattavat kaupungilla kulkiessaan automaattisesti tunnustella ympäristöään varmistaakseen, kuinka vakaa ja kestävä tietty alusta on ja sopesiko se mahdollisesti parkouriin. Näin ollen heille syntyy voimakkaan kehollinen suhde arkiseen ympäristöönsä:

...koko ajan silmä hakee mahollisuuksia siinä ympäristössä ja miettii että minkälainenhan pito tossa muurissa on ja ... koko ajan [kun] kävelee kaupungilla niin kokeilee jotain kaiteita et kuinka tukeva tää on.

Parkouraajan suhde arkiympäristöönsä poikkeaa tutkimuksemme mukaan huomattavasti niin sanottujen tavallisten kaupunkilaisten ympäristösuhteesta. Eroja voidaan huomata ensinnäkin siinä, millaisia ympäristöjä arvostetaan ja millaista miljööä pidetään kiinnostavana, ja toisaalta siinä, kuinka ympäristöön tutustutaan kaikkien aistien avulla. Erityisesti ympäristön ja kehon suhde liittyy parkouraajat tiiviisti paikkoihin: verrattuna moniin muihin nuorisolajeihin, joissa harrastaja luo suhdetta ympäristöön välineiden (esimerkiksi skeittilaudan tai bmx-pyörän) kautta, parkouraaja on suorassa kontaktissa ympäristönsä kanssa; ainoastaan jalkineet ovat parkouraajan ja ympäristön välissä. Näin parkourin harrastaja ei joudu kehittämään jonkin välineen hallintaa vaan omaa osaamistaan suorassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

3 Parkoursilmät ja uusi katse kaupunkitilaan

Edellä esiteltyt sitaatit toivat esiin jo joitain puolia siitä, kuinka parkourin harrastajat arvioivat ympäristöään totutusta poikkeavalla tavalla. Ilmiö tuli erityisen selvästi esille keskusteluissa parkourin vaikutuksista ympäristöhavaintojen tekoon ja erilaisten ympäristöjen arvostamiseen. Jotkut kertoivat siitä, kuinka he alkoivat harrastuksen edetessä kiinnittää huomiota myös sellaisiin paikkoihin, jotka parkour-uran alussa eivät olleet vaikuttaneet erityisen kiinnostavilta:

Mut se mikä siis tietysti muuttuu on se että ... mitä... paremmaks tulee niin sitä enemmän näkee mahdollisuuksia. Ja sit niis paikoissa, mitkä on, silloin kun on vasta aloittanut treenaamaan, niin on ajatellut et no, et ei täällä oo mitään eikä oo edes kiinnittänyt mihinkään asioihin huomiota, niin sit kun on harrastanut pidempään, niin siel näkeekin huikkeitä haasteita.

Haastatelluista monet kertoivat, kuinka parkour oli saanut heidät katsomaan arkista ympäristöään uudella tavalla. Jotkut puhuivat erityisistä parkoursilmistä, joilla he tarkoittivat harrastuksen aikana syntyvää uudenlaista ympäristön katsomisen tapaa: ennen tavalliselta, usein tylsältäkin vaikuttanut ympäristö alkoi avautua uudella tavalla katsojalle, ja sinänsä tutussa ympäristössä saatettiin nähdä monia uusia mahdollisuuksia (Ameel & Tani 2012a; Kidder 2012):

...siinä tulee oikein semmoinen kliseinen silmien aukenemisilmiö monilla ... että sitä ympäristöä rupee havainnoimaan sen perusteella, että mitä siinä itse vois tehdä tai mitä joku muu vois siinä tehdä tai miten se vois siitä mennä. ... Niin, kyllähän se muuttaa täysin sen suhtautumisen siihen ympäristöön, tai et siihen tulee yks uus elementti.

Parkourkatseesta puhuneet harrastajat kertoivat, kuinka kerran avautuneita parkoursilmiä ei enää voi sulkea; ympäristö on pysyvästi muuttunut toisenlaiseksi. Jotkut tosin totesivat, kuinka erityisesti harrastuksen alkuvaiheessa ympäristön uudenlainen kokeminen on vahvaa. Myöhemmin, kun parkourista on tullut osa arkea, myös ympäristön toisenlainen havainnointi on muuttunut monilla itsestäänselvydeksi.

Parkourkatseeseen sisältyy paitsi huomion kiinnittäminen ympäristön yksityiskohtiin, myös ympäristön esteettinen arvostaminen. Osalle haastateltavista tärkeät parkourpaikat ovat muodostuneet henkilökohtaisesti niin merkittäviksi, että ympäristön kohtalosta ollaan huolestuneita. Eräs haastatelluista kertoi itselleen tärkeästä puusta ja suri sitä, kuinka joku on tarkoituksella katkonut sen oksia. Toinen puolestaan kertoi, kuinka parkourin harrastaminen on saanut hänet arvioimaan ympäristön estetiikkaa uudella tavalla:

Mä rupesin miettii sitä rumuuden estetiikka -asiaa, niin et kyllähän siin on ... semmoinen, että et sit kun treenaa ... yleensä ne rumimmat lähiöt, niin ne on niit parhaita parkourpaikkoja. Ja nimenomaan niis rumissa lähiöissä viel ne rumat ostarit, jotka on vielä sen rumuuden kiteytymiä niin ne on yleensä kyl ne hyvät parkourpaikat. Et kylhän se välttämättä yleensä johtaa semmoseen, niin kuin niit alkaa ehkä kattoo, vähän niin kuin romantisoidulla silmällä.

Parkourajalle kaupunki jäsentyy sekä visuaalisesti että materiaalisesti uudella tavalla. Parkourin harrastamisessa tärkeä tuntoaisti ja emotionaalinen kiintyminen ympäristöön vahvistavat tätä uudenlaista kaupungin kokemista ja jäsentymistä. Ympäristön käyttökelpoisuus, sen esteettiset ominaisuudet ja se, miltä se tuntuu, liittyvät parkourin harrastajan kokemuksissa kiinteästi yhteen. Harjoittelussa toistettavien liikkeiden avulla parkouraja tutustuu ympäristönsä yksityiskohtiin kaikkien aistiensa välityksellä ja samalla rakentaa henkilökohtaista suhdetta ympäristöönsä (ks. myös Saville 2008). Harrastuksen kautta aiemmin ankeat ympäristöt saattavat avautua uusiksi mahdollisuuksiksi tarjoavina ja kiehtovina tiloina, jotka koetaan tärkeiksi. Käytön kautta ympäristöön liitetään myös voimakkaita tunteita, ja mikäli koetaan, että kyseisiä tiloja uhkaa jokin vaara, niistä ollaan huolestuneita.

4 Kohtaamisia muiden kaupunkilaisten kanssa

Yleinen mielikuva parkourista on, että sitä harrastetaan enimmäkseen tiiviisti rakennetussa ja paljon käytetyssä kaupunkiympäristössä. Mainoselokuvista ja populaarikulttuurista tutut hurjat, takaa-ajoa muistuttavat parkoursuoritukset keskellä urbaania ihmisvilinää eivät kuitenkaan vastaa arkista parkourtodellisuutta. Parkourajien harjoitukset, joissa treenataan joskus suhteellisen yksinkertaisia liikkeitä, saattavat tapahtua yhtä hyvin syrjäisissä ympäristöissä kuin keskellä kaupunkia. Haastattelemamme parkourajat mainitsivat harjoittelevansa usein iltaisin autioissa leikkipuistoissa, julkisten rakennusten pihalla, rannoilla ja metsiköissä. Näissä ympäristöissä he saavat keskittyä rauhassa harjoitteluun, koska niissä kohtaamiset muiden kaupunkilaisten kanssa ovat suhteellisen harvinaisia. Toisaalta jo maininta leikkipuistosta harjoituspaikkana herättää kysymyksiä ihmisten oikeuksista käyttää julkisia ja puolijulkisia kaupunkitiloja. Onko ensisijaisesti lapsille suunnattu puisto sopiva ympäristö aikuisten ja nuorten aikuisten harrastukselle? Entä kuinka ohikulkijat reagoivat, kun parkourtreenit viedään keskelle kaupunkia?

Parkourin innovatiivinen liikekieli aiheuttaa useille ohikulkijoille hämmennystä. Parkourajien näkemyksen mukaan tämä johtuu usein jo siitä, että harrastajien iän koetaan olevan ristiriidassa liikkumisen leikkisyyden kanssa (Geyh 2006; Bavinton 2007). Parkourajien liikkeet rikkovat tai kyseenalaistavat julkisen tilan kirjoittamattomia käyttäytymissääntöjä ja herättävät kysymyksiä kaupunkilaisten oikeudesta käyttää jaettua tilaa totutusta poikkeavalla tavalla. Onko sopivaa, että aikuinen käyttäytyy leikkisästi julkisessa tilassa? Minkälaista käyttäytymistä pidetään häiritsevänä? Kenellä on oikeus puuttua mahdollisesti sopimattomaksi koettuun toimintaan? Saako julkisessa tilassa esillä olevia elementtejä (kaiteita, penkkejä, aitoja ym.) käyttää muihin kuin niihin tarkoituksiin, joihin ne on alun perin suunniteltu?

Parkourajien aiheuttama hämmennys saattaa johtaa siihen, että ohikulkijat puuttuvat parkourajien tekemiseen. Muut tilan käyttäjät saattavat olla huolissaan siitä, että parkourajat vahingoittavat itseään tai ympäristöään. Väliintuloja esiintyy

varsinkin silloin, jos muut kaupunkilaiset kokevat jonkinlaista omistajuuden tunnetta käytetyn ympäristön suhteen. Yleensä ottaen kaupungin ydinkeskustassa, missä saattaa olla kiireisiä, välinpitämättömiltä vaikuttavia tai poikkeavaan käyttäytymiseen tottuneita ihmisiä, ja kaupungin autioilla reuna-alueilla (metsässä, meren rannalla) parkouraja saa harjoitella rauhassa. Yksi mahdollinen syy tähän on, että siellä on myös vähemmän ihmisiä, jotka kokevat käytetyn tilan omakseen. Liikkuminen kerrostalojen sisäpihojen kautta aiheuttaa sitä vastoin suurempia ristiriitatilanteita. Sellaisissa tilanteissa haastateltavamme ovat usein valmiita keskustelemaan parkourin periaatteista muiden tilan käyttäjien kanssa. Tarpeen tullen he ovat myös valmiita siirtymään eteenpäin korostaen, kuinka parkourille sopivia harjoitteluympäristöjä voi löytää aina muualtakin.

Haastateltujen parkourajien asiallinen ja neuvotteleva asenne muita julkisen tilan käyttäjiä ja järjestyssääntöjä kohtaan ei kuitenkaan kerro koko totuutta parkourista. Esimerkiksi YouTubeessa on runsaasti (myös suomalaisten) parkourajien tekemiä videoita, joissa kaupunkitilan haltuunotto tapahtuu määrätietoisesti parkourajien mieltymysten mukaisesti – eikä välttämättä niin, että noudatettaisiin tilankäyttöön liitettyjä kirjoitettuja tai kirjoittamattomia sääntöjä.

Kun parkourajat kokevat, ettei heidän toiminnastaan ole koitunut haittaa ympäristölle tai muille ihmisille, he ovat valmiita myös kyseenalaistamaan vallitsevat tilankäytön tavat. Eräs haastattelemistamme kokeneista parkourajista kertoi, kuinka aloittelijoille ja pitkään lajia harrastaneille sääntöjä sovelletaan eri tavoin:

No yleisesti tietysti pyritään viestii ... että pysyttäis poissa yksityisalueilta. Sen takia että ei voi luottaa siihen, että kaikki, etenkin aloittelevat harrastajat, ... et ne ymmärtää et mille yksityisalueille voi mennä treenaamaan ja mihin ei. ... Mut sit taas kun ollaan pienemmällä porukalla, niin sit ehkä voi, ja kokeneemmalla porukalla, niin voidaan mennä semmosiin, tavallaan kielletyimmillekin alueille.

Sama haastateltava kertoi myös tilanteista, joissa hän on ollut valmis kyseenalaistamaan vartijoiden kehotukset paikalta poistumiseen. Näin tapahtui silloin, kun parkouraja koki, ettei hänen toimintansa aiheuttanut häiriötä eikä vahinkoa. Hän kyseenalaisti paitsi kieltojen oikeutuksen myös kaupallisten tilojen ”tunkeutumisen” julkiseen kaupunkitilaan:

Koska A, se, kauppakeskus tulee muuten vapaaseen julkiseen tilaan rajoittamaan ihmisten olemista siellä. Ja toisaalta kauppakeskuksen parkkipaikka [ja siellä] kivimuuri varmasti kestää sen, että joku seisoo sen päällä. Niin, ehkä se on tämmöinen niin kuin [toimintatapa, että] oon ottanut itselleni oikeuden mieltä että mikä on silleen moraalisesti oikein.

Satunnaisten ohikulkijoiden reaktiot ovat kuitenkin olleet lähinnä positiivisia: lapset saattavat pysähtyä matkimaan parkourajien liikkeitä, vanhemmat ihmiset voivat kehua nuorten urheilullisia suorituksia, ja monet ohikulkijat tulevat kiinnostuneina kysymään yksityiskohtaisempaa tietoa tästä näytävästä harrastuksesta. Myös haastattelussa mukana olleiden parkourajien kohtaamiset poliisien kanssa ovat – ehkä yllättäen – olleet poikkeuksetta positiivisia.

5 Lopuksi: parkouria kaupunkitilassa vai parkourpuistossa?

Parkour rantautui Suomeen 2000-luvun alkuvuosina, ja vuonna 2003 lajin pioneerit perustivat harrastuksensa edistämiseksi rekisteröidyn yhdistyksen, Suomen Parkour ry:n. Lajin leviäminen eri puolille maata on jatkunut viime vuosina, ja samalla siitä on tullut monessa mielessä institutionalisoitu ja suhteellisen tunnettu liikuntamuoto. Vuonna 2008 perustettu Suomen Parkour Akatemia on alkanut järjestää parkourin opetusta ainakin kahdeksassa kaupungissa. Vuonna 2009 perustettiin ensimmäinen parkourpuisto Jyväskylään, ja sen jälkeen uusia puistoja on avattu myös muualle Suomeen. Tehdessämme haastatteluja Jyväskylän puisto oli hiljattain avattu, ja se herätti monien haastateltavien mielessä ristiriitaisia ajatuksia. Toisaalta moni oli sitä mieltä, että varsinkin aloitteleville parkourin harrastajille puisto, joka on nimenomaan suunniteltu parkourtempujen harjoitteluun, olisi hyvä vaihtoehto:

Mun mielestä ... puisto on sikäli positiivinen asia et se kertoo et lajille tulee tunnustusta tommoselta kunnan taholta tai instituutioiden taholta, et aletaan nähdä tätä myös hyvänä liikuntalajina eikä vaan semmosena... Niin tai lasten, nuorten, tommosena hölynpölynä tai jonain muuna just sellasena vandalismina.

Toisaalta osa haastateltavista oli huolissaan siitä, vaikuttaisiko parkourpuistojen rakentaminen ihmisten haluun saada parkour pois julkisesta kaupunkitilasta.

...mä pelkään et ... se voi kaventaa sitä näkökulmaa et sit ei lähe enää ettimään niitä mahdollisuuksia tuolta arkiympäristöstä, vaan jotenkin se näkökulma kaventuu siihen että ... käytetään taas ympäristöä vaan siten miten sitä on tarkotettu käytettäväks, tai suunniteltu.

Ja sit vielä semmonen miinus ehkä ... sit voi ihmisiltä ja viranomaisilta tulee semmosta että menkää sinne puistoon mikä on sille tarkotettu, et menkää sinne tekemään sitä et älkää tänne tulko..

Samankaltaisia ajatuksia on kirjattu ylös skeittikulttuuria käsitelleissä suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa. Niiden mukaan skeittauksen harrastajat pitävät erityisten skeittipuistojen suunnittelua ja rakentamista yleensä tervetulleina seikkoina, jotka ovat edistäneet lajin harrastamista. Samalla monet heistä ovat kuitenkin korostaneet, kuinka skeittaus erikseen sitä varten suunnitellussa puistossa ei vähennä tarvetta skeitata myös julkisessa kaupunkitilassa, vaan nämä molemmat ovat skeittikulttuuriin kuuluvia osa-alueita, joilla molemmilla on oma merkityksensä lajin kehityksessä. Samaa voidaan sanoa parkourin kohdalla: lajin harrastajat ovat olleet mukana monien parkourpuistojen suunnittelussa, ja he ovat yleensä tyytyväisiä, että heidän harrastukselleen on rakennettu erityisiä tiloja. Samalla he kuitenkin korostavat, kuinka parkouriin kuuluu olennaisena osana ympäristön luova ja leikkisä käyttö, tilan haltuun ottaminen liikkumalla totutusta poikkeavalla tavalla. Kun parkourin harrastajien annetaan käyttää kaupunkitilaa kuntosalina, ympäristölle syntyy samalla uusia ja tavallisuudesta poikkeavia merkityksiä. Näin parkour voi osaltaan edistää moniarvoisen kaupunkitilan säilymistä – tai sen syntymistä.

6 Lähteet

- Ameel, L. & Tani, S. 2007. Säröjä kaupunkitilassa: Parkour. *Alue ja Ympäristö* 36(1), 3–13.
- Ameel, L. & Tani, S. 2012a. Everyday aesthetics in action: Parkour eyes and the beauty of concrete walls. *Emotion, Space and Society* 5(3), 164–173.
- Ameel, L. & Tani, S. 2012b. Parkour: Creating loose spaces? *Geografiska Annaler B: Human Geography* 94(1), 17–30.
- Atkinson, M. 2009. Parkour, anarcho-environmentalism, and poiesis. *Journal of Sport & Social Issues* 33(2), 169–194.
- Bavinton, N. 2007. From obstacle to opportunity: Parkour, leisure, and the reinterpretation of constraints. *Annals of Leisure Research* 10(3–4), 391–412.
- Geyh, P. 2006. Urban free flow: A poetics of parkour. *M/C Journal: A Journal of Media and Culture* 9(3).
- Kidder, J. L. 2012. Parkour, the affective appropriation of urban space, and the real/virtual dialectic. *City & Community* 11(3), 229–253.
- Mould, O. 2009. Parkour, the city, the event. *Environment and Planning D: Society and Space* 27(4), 738–750.
- Saville, S. J. 2008. Playing with fear: Parkour and the mobility of emotion. *Social & Cultural Geography* 9(8), 891–914.

Vaihtoehtoliikunnan ääni ja äänettömyys – neuvotteluja kaupunkitilan äänimaisemista

Anni Rannikko

1 Kaupunkitilan äänimaisemien omistajuus

On lämmin ja hiljainen alkukesän ilta. Odotan bussia linja-autopysäkillä kauppahallin edessä. Tähän aikaan pysäkin ohi kulkee useampi bussi, joten pysäkin läheisyyteen on kokoontunut parikymmentä odottajaa. Kevyen hiljaisuuden rikkoo voimistuva ääni: fläpfläpfläpfläp... Ihmiset nostavat katseensa etsien äänen aiheuttajaa. Skeittari on kääntynyt kadulle kauppahallin toisessa päädyssä, ja kun hän potkii kohti meitä katukiveystä pitkin, ääni voimistuu metri metriltä – se kasvaa suorastaan häiritseväksi. Menee noin kymmenen sekuntia, ja skeittari on ohittanut meidät ja ääni vaimentunut lähes olemattomiin. Enää kuuluu vain helteisen kaupungin rauhallinen humina, jonka rikkoo vain ajoittain ohi ajava auto. Ihmiset jatkavat bussin odottamista. (Kenttämuistiinpanot, kesä 2014.)

Akustinen kokemus määrittää suhdettamme tiloihin, joissa vietämme aikaa. Yhden tilan äänimaiseman koemme miellyttäväksi, toisen rauhattomaksi ja häiritseväksi, kolmannen äänimaailma taas on eräänlaista taustahuminaa, jota emme huomaa, ellei joku tai jokin äkillisesti muuta sitä, kuten yllä siteeratussa kenttäpäiväkirjassa kerrotussa tilanteessa tapahtuu. Julkisessa tilassa vaikutusmahdollisuutemme tilan äänimaiseman muokkaamiseen ovat usein rajallisia ja monesta tekijästä riippuvaisia. Äänellä merkitään ja otetaan julkista tilaa haltuun sekä rakennetaan ja ylläpidetään siellä vallitsevia valtasuhteita. Ääni on siis luonteeltaan poliittista – ja niin on äänettömyyskin. Siksi äänen ja äänettömyyden kuunteleminen ja tulkitseminen tekevät näkyviksi julkisen tilan hierarkioita ja sitä koskevien sääntöjen määrittelyvaltaa. (Järviluoma 2003, 349–351.) Tämä on tärkeää, kun tarkastellaan julkisen tilan potentiaalia liikunnan tilana.

Julkisen tilan määrittelyvalta ja omistajuus ovat lähtökohtaisesti aikuisilla, ja julkisessa tilassa oleskelevat nuoret määrittävät julkisen tilan toisiksi, väärässä paikassa tai muiden tilassa oleviksi (Sibley 1995, 34–35). Erityisesti aikuisten kontrollista vapaa nuorten omaehtoinen toiminta – esimerkiksi hengailu – nähdään ongelmallisena. Nuorten keskinäiseen toimintaan kohdistuvien kontrollipyrkimysten perusteluna on usein aikuishuoli nuorista vaarassa ja vaaran aiheuttajina. (Harriskari 2008; Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 55; Kivijärvi 2014.) Kontrollin lisääntymisen vuoksi puhutaan myös julkisten tilojen muuttumisesta puolijulkisiksi (Haarni 1997, 101; Kuusisto-Arponen & Tani mt., 53) ja jopa yksityisiksi (Sibley mt., xi). Tilojen sosiaalisessa sallivuudessa on kuitenkin eroja. Puhutaan väljistä ja tiukoista tiloista, joissa mahdollisuudet tilan toisin tekemiseen ovat erilaiset. (Franck & Stevens 2007; Ameel & Tani 2007; Kuusisto-Arponen & Tani mt., 52.)

Tässä artikkelissa tarkastelen, kuinka vaihtoehtoliikunnan harrastajat tekevät ja merkitsevät kaupunkitilaa omakseen äänen avulla. Kysyn, kuinka vaihtoehtoliikunnalle voi tehdä konfliktivapaata toimintatilaa ja millaisten tekijöiden harrastajat

näkevät haittaavan tällaisen toimintatilan luomista. Analyysiin on valittu mukaan neljä vaihtoehtolajia – parkour, skeittaus, scoottaus ja longboardaus – siksi, että niitä kaikkia harrastetaan ennen kaikkea tiloissa, jotka on suunniteltu muuhun tarkoitukseen. Nuorten tavat nähdä ja käyttää julkista tilaa liikuntaan paljastavat tilan valtageometrioita ja kertovat, miten ja mihin julkista tilaa saa käyttää (vrt. Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 57). Vaihtoehtoliikkujat, esimerkiksi skeittarit ja parkourajat, tekevät ja merkitsevät julkista tilaa omakseen neuvotellen ja hetkittäisesti (Rannikko ym. tulossa; Rannikko tulossa). Myös ääni toimii tilallistuneen vastarinnan välineenä. Ääni on osa vaihtoehtoliikkujien esillä olemista: aikuisten monopolisoimissa julkisissa tiloissa ei olla vain muiden katseiden kohteina vaan myös kuultavana.

Tässä artikkelissa esitetty tarkastelu pohjaa ajatukseen äänen tutkimisen tärkeydestä: näköaistin varaan rakentuvan havainnoinnin ohella kenttätyössä on tärkeää havainnoida myös ääntä. Ääni on yksi keskeinen vaihtoehtoliikunnan harrastusmahdollisuuksiin vaikuttava tekijä. Ääni on paljon muutakin kuin puhetta, ja siksi äänimaailmojen kuunteluun kuuluu myös esimerkiksi erilaisten kehollisten signaalien huomaaminen. On kuunneltava myös sitä, mikä vaikuttaa äänettömyydeltä, hiljaisuudelta tai hälyltä. (Bull & Back 2003; Kallio & Häkli 2011.) Teksti perustuu kaksivuotiseen etnografiseen kenttätyöhön, jota on tehty osana Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat -tutkimushanketta (OKM 2012–2015). Aineisto koostuu sekä verkkokyselyn avovastauksista, haastatteluista, systemaattisista lajien harrastuspaikoissa kirjatusta muistiinpanoista että satunnaisemmista, sattumalta kohdatuista ja muistiin merkityistä tapahtumista ja tilanteista.

2 Vaihtoehtoliikunnan äänen ulottuvuudet

Vaihtoehtoliikunnan harrastajat ottavat julkista tilaa haltuun erilaisia äänen ulottuvuuksia hyödyntämällä mutta myös liikkumalla ja olemalla paikallaan, ”hengaaamalla”. Periaatteessa harrastustilaa tehdään luomalla sinne lajien omia äänimaisia. Vaihtoehtoliikunnan ääni ymmärretään tässä yhteydessä kahdella tavalla. Puheääni (voice) on ääntä, joka tunnustetaan poliittiseksi ja aktiiviseksi, kantaa otta-vaksi. Äänen toinen ulottuvuus, kuuluminen (sound) taas tulkitaan usein äänettömyydeksi, taustahälyksi tai meluksi. Sen poliittista potentiaalia ei tunnusteta ja tun-nusteta. (Bull & Back 2003.) Tarkastelussani sound-tyyppinen ääni jakautuu kah-teen osaan: meluun (noise), joka on tietoisesti tuotettua ääntä, ja ääneen, jonka laji-harrastajat määrittelevät tahattomasti tuotetuksi.

Puheääni (voice) määrittyy yhteisön puolesta ja nimissä puhumiseksi sekä ki-teytyksiksi lajiyhteisön jakamista arvoista ja normeista. Sen sävy on usein opettava, ja siksi se kuuluu ennen kaikkea niille, joilla on riittävä tietämys lajin periaatteista ja siten korkea asema lajiyhteisössä. Tämä äänen käyttämisen tapa on arvostettu la-jiyhteisössä, sillä sen avulla hankitaan lisää harrastustilaa sekä konkreettisesti että ideologisesti. Argumentaatio kohdistetaan sekä lajiyhteisön sisä- että ulkopuolelle. Voice-ulottuvuuteen kuuluva lobbaus esimerkiksi parkkien rakentamisen puolesta

on arvostettua erityisesti vanhempien skeittareiden keskuudessa. Tämä tekee ti-loista tiukempia muiden lajien harrastajien näkökulmasta, sillä heillä ei välttämättä ole ääntä puolustaa omaa oikeuttaan tilaan:

Että, että se tavallaan on siinä, että minkä takkii skeittaajien ja scoottaajien välillä on ristiriitoja, johtuu siitä, että tuota scoottaajat on niinku skeittaajille tarkoitetussa paikassa, mikä ois ainakin omasta mielestä ihan ok, mutta sit siihen tulee ne tavallaan ristiriidat siitä, että ne on skeittaajien paikkoja. Skeittaajat on hoitanu edunvalvonnan, että semmoset paikat on tullu ja scoottaajat ei oo tehny sille mitään tavallaan sen etteen, että semmonen skeittipaikka on tullu. (20-vuotias skeittari.)

Kuuluminen (sound) kuvastaa lajien äänimaisemaa, joka kuuluu niiden harrastamiseen. Vanhimman tässä tekstissä tarkasteltavan vaihtoehtolajin, skeittauksen, äänimaisemaa on tutkittu ennenkin osana kaupunkia: Fors ym. (2013) viittaavat aiempaan tutkimukseen (Touche 1998), jonka mukaan skeittauksesta lähtevät äänet ovat kiinteä osa urbaania äänimaailmaa. Samassa tutkimuksessa on analysoitu skeittauksen ääniä, joista on erotettu tyypillisimmiksi rullaus (rolling), pauke (clapping) ja raaputus (scraping). Suomalaisten maakuntakaupunkien kontekstissa jopa pelkkä rullauksen ääni herättää huomiota, puhumattakaan paukkeesta, joten tulkinta skeittauksesta luontevana osana kaupungin äänimaisemaa voidaan varovasti kyseenalaistaa. Sama näyttäisi koskevan parkouria:

Ei rikota tai sotketa eikä aiheuteta meteliä tai paheksuntaa. Otetaan huomioon toiset harrastajat ja muut vastaan tulevat ihmiset. Ketään ei yllytetä tai arvostella. Kannustus ja ideoiden jakaminen sekä leikkimieliset haasteet luovat parkourin hengen sekä edesauttavat kehittymistä. (25-vuotias parkouraaja.)

Äänimaisemat ovat yhteydessä tila-aikoihin. Ne määrittävät, milloin ja miten saa kuulua, ja milloin ja miten ei. Kun vaihtoehtolajiharrastajien puheessa kiinnittää huomionsa äänestä puhumisen tapoihin, huomaa, että äänestä puhuttaessa keskustellaan usein ulkoapäin annetusta äänettömyyden vaatimuksesta, jonka tunnustetaan olevan yhteydessä tila-aikaan. Vaihtoehtolajeja voi periaatteessa harrastaa mihin aikaan tahansa. Usein yö on erityisen sopiva aika, sillä silloin kaupunkitilaa käyttää harva, mutta toisaalta kovat äänet eivät ole yöaikaan hyväksyttäviä. Lajiharrastamisen ajallinen huokoisuus tuo siis periaatteessa lisää toimintatilaa, mutta äänettömyyden vaatimus tiettyinä aikoina uudelleenkutistaa sitä. Ymmärrys äänestä, siitä, mikä on vääränlaista ääntä ja missä tilanteessa, on lajiharrastajien kollektiivisesti jakama, joskin jatkuvan neuvottelun alla.

Vaikka skeittausta voi harrastaa lähes missä vain, harrastamisen ei tule tapahtua kuitenkaan muun ympäristön kustannuksella, esimerkiksi on huolehdittava, ettei ole muiden tiellä eikä skeittauksesta synny liikaa melua väärässä paikassa väärään aikaan, kuten asuintalojen lähistöllä yöaikaan. (21-vuotias skeittari.)

Melun aiheuttamista vältetään, koska sen uskotaan kutistavan harrastustilaa. Eräs informanttini kertoi vaihtaneensa skeittilautansa renkaat pehmeämpiin ja välttävänsä epätasaisia pintoja, ettei häiritsisi muita kaupunkitilan käyttäjiä. Joissakin yh-

teyksissä äänettömyys voi toimia myös harrastamista ohjaavana ideaalina, se on esimerkiksi äänettömän parkourin eräänä ydinajatuksena. Tässä yhteydessä äänettömyys liittyy periaatteeseen siitä, ettei harjoitustilaan jätetä jälkiä – ei myöskään äänijälkiä. Kuitenkin vain osa parkourin harrastajista määrittelee parkourin keskeiseksi periaatteeksi äänettömän liikkeen (*flow of silence*). Nämä parkouraajat kokevat äänen hyödyttömäksi ja turhaksi ja sen aiheuttamisen tarpeettomaksi. Äänettömyyden ideaali voi kuitenkin tulla haastetuksi muiden ideaalien, esimerkiksi näytävyyden, kautta:

Pekka hyppää ison ja kolisevan loikan pukin yli. Taina huutaa: ”Hullu sie olet!” Pekka: ”Se oli vähän lähellä.” [...] Pekka nostaa yhden tuplapukeista korkeammalle ja hyppii sen yli. Taina: ”Kauhee ryminä vaan kuuluu.” Pekka: ”Tämmöstä tämä on.” Taina tekee kyllä paljon hiljempaa kuin muut. [...] Pojat käyvät aina välillä näyttämässä Tainalle, miten seinälle kuuluu heidän mielestään hypätä. Taina ei kamalasti innostu ohjeista: ”Koliseva hyppy, eihän sattunu?” (Parkourin sisätreenit, poimintoja kenttämuistiinpanoista, 2013.)

Edellinen esimerkki osoittaa myös, että ääni toimii vaihtoehtolajien maailmassa osana lajitaitojen oppimisprosessia. Äänen värinän kuunteleminen on joillekin keskeinen keino oppia myös skeittausta, sillä oikein suoritetusta tempusta pitäisi kuulua tietynlainen ääni (Fors ym. 2013).

Jos kaupunkien keskukset näyttäytyvät mahdottomina paikkoina vaihtoehtolajien äänimaisemien luomiseen, vaihtoehtoliikkujat tekevät omia äänimaisemiaan sosiaaliseen ja tilalliseen periferiaan. Nämä usein syrjäiset tilat toimivat pakopaikkoina, joissa omaa tilaa luodaan aikuismaailman katseiden ja korvien ulottumattomissa. (Vrt. Järviluoma 2003, 352.) Nuorten vetäytyessä pois julkisen tilan keskuksesta omiin tiloihinsa puhutaan erilaistuneista tiloista, joiden nähdään estävän spontaaneja arjen kohtaamisia eri ikäryhmien välillä. Toisaalta omiin tiloihin pakeneminen voi olla myös aikuisten vallankäytöltä ja kontrollilta pakenemista. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 52–55.)

Kuuluminen voi olla myös tarkoituksellista: melu (*noise*) on tarkoituksella tuotettua ääntä, jolla julkista tilaa pyritään ottamaan haltuun. Se on lajien harrastajakuntia polarisoiva tekijä: se joko nähdään lajien mainetta haittaavana tai osana lajeihin liitettyä antagonismia. Melu on poliittista, erityisesti, kun sitä tarkastelee suhteessa äänettömyyden vaatimukseen ja pyrkimykseen. Melu on yksi tapa sanoa, että meilläkin on oikeus olla täällä:

Maalaisjärki ja terveen ihmisen moraali määräävät enemmän kuin lait skeittauksessa. Yksityisihmisten omaisuutta ei vahingoiteta, mutta julkisilla paikoilla voi skeitata mielensä kyllyydestä. Yöllä ei kolistella samassa paikassa pitkää aikaa, mutta päivällä esim. autotien läheisyydessä skeitatessa, jos joku tulee valittamaan metelistä niin valitetaan kyllä takaisin ja käsketään soittamaan poliisit paikalle jos niin harmittaa. (24-vuotias skeittari.)

Yleisesti melun voi nähdä olevan ääntä väärässä paikassa, väärään aikaan. Aikuisten kieltämiin paikkoihin palaaminen ja vaihtoehtolajeihin liittyvä urbaani vaellus yli-

päättään osoittavat, miten nuoret ja heidän äänimaailmansa eivät pysy niille suunnitelluissa ja määrätyissä tiloissa – skeittiparkeissa, nuorisotaloilla tai parkourpui-
toissa. (Vrt. Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 56.)

Tarkastelu paljastaa valtahierarkioita sen mukaan, kuka käyttää mitäkin äänen ulottuvuutta, ja kuinka korkealle mikäkin äänen ulottuvuus arvotetaan lajiyhteisöjen sisällä ja yhteiskunnassa laajemmin. Puheääni näyttää kuuluvan ennen kaikkea vanhimmille ja pisimpään lajia harrastaneille toimijoille, ja useimmiten se määritellään arvostetuimmaksi äänen ulottuvuudeksi. Melu näyttää olevan äänessä olemisen tapa niille usein nuorimmille harrastajille, joille ei anneta puheääntä. Äänen eri ulottuvuuksien väliset erot ovat kuitenkin häilyviä ja kontekstisidonnaisia.

3 Äänetön tilapolitiikka

Olen tarkastellut tässä puheenvuoroartikkelissa erilaisia vaihtoehtoliikunnan äänimaisemien luomisen tapoja ja niiden yhteyttä kaupunkitilan valtasuhteisiin. Tiloja otetaan haltuun yhtäältä olemalla ja toisaalta tekemällä (olemisen ja tekemisen tilat, ks. Kuusisto-Arponen & Tani 2009), mutta myös olemalla äänessä. Äänimaisemien luomisen tavat ovat yhteydessä kaupunkitilan valtasuhteisiin, jotka perustuvat tilan aikuisomistajuuteen. Äänimaisemien luonteesta käydään jatkuvaa neuvottelua erilaisten, myös lajiyhteisöjen sisäisten, näkemysten välillä – onko esimerkiksi näytävä hyppy parkourissa tavoiteltavaa, jos siitä aiheutuu kovaa ääntä?

Analyysini pohjalta voi todeta, että nuorten on usein pidettävä paljon melua merkitäkseen oma tilansa ja luodakseen omia äänimaisemiaan (vrt. Järviluoma 2003, 351). Paradoksaalisesti desibeleissä mitattuna äänekkäin ääni, melu, tulkitaan yhteiskunnallisilta vaikutuksiltaan äänettömäksi. Siten melu on osa nuorten äänetöntä tilapolitiikkaa. Melun ja äänen ero on toki kontekstisidonnainen, eivätkä ne ole toistensa vastakohtia (Ipsen 2002, 186).

Tilan haltuunotot ovat tavallaan äänettämiä, sillä tilallinen vastarinta on harvoin selkeästi artikuloitua ja puhuttua; sitä tehdään muilla keinoilla. Tämä on yhteydessä nuorisotutkijoiden huomioon siitä, että nuori poliittinen toimija ei aina tunnista poliittista toimijuuttaan – puhumattakaan aikuismaailman kyvyttömyydestä tunnistaa sitä (Kallio & Häkli 2001, 65). Julkinen tila ei ainakaan vielä täysin ongelmattomasti taivu nuorten liikunnan tilaksi.

4 Lähteet

- Ameel, L. & Tani, S. 2007. Säröjä kaupunkitilassa: Parkour. *Alue ja Ympäristö* 36(1), 3–13.
- Bull, M. & Back, L. 2003. Introduction: Into sound. Teoksessa M. Bull & L. Back (toim.) *The auditory culture reader*. Oxford, New York: Berg, 1–18.
- Fors, V., Bäckström, Å. & Pink, S. 2013. Multisensory emplaced learning: Resituating situated learning in a moving world. *Mind, Culture, and Activity* 20(2), 170–183.
- Franck, K. A. & Stevens, Q. 2007. Tying down loose space. Teoksessa K. A. Franck & Q. Stevens (toim.) *Loose space: Possibility and diversity in urban life*. London: Routledge, 1–33.

- Haarni, T. 1997. Joustavia tiloja: vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 87–104.
- Harrikari, T. 2008. *Riskillä merkityt: lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Ipsen, D. 2002. The urban nightingale – or some theoretical considerations about sound and noise. Teoksessa H. Järviluoma & G. Wagstaff (toim.) *Soundscape studies and methods*. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura, Turun yliopiston taideaineiden laitos, 185–197.
- Järviluoma, H. 2003. Äänimaisematutkimus. Teoksessa T. Eerola, J. Louhivuori & P. Moisala (toim.) *Johdatus musiikintutkimukseen*. Helsinki: Suomen Musiikkitieteellinen Seura, 347–355.
- Kallio, K. P. & Häkli, J. 2011. Young people's voiceless politics in the struggle over urban space. *GeoJournal* 76(1), 63–75.
- Kivijärvi, A. 2014. Piilossa kasvattajilta: nuoret ja hengailutilojen viehäytys. Teoksessa P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Joensuu: Hai, 120–136.
- Rannikko, A., Liikanen, V. & Harinen, P. (tulossa). Spatial resistance of alternative sports.
- Rannikko, A. (tulossa). Vaihtoehtolajit julkisen tilan haltuunottajina.
- Sibley, D. 1995. *Geographies of exclusion: Society and difference in the west*. Routledge: London.
- Touché, M. 1998. Les rapports sonores des skaters aux espaces urbains ou 'le skate de sons'. Teoksessa C. Jaccoud & Y. Pedrazzini (toim.) *Glisser dans la ville: Les politiques sportives à l'épreuve des sports de rue*. Neuchâtel: CIES, 29–43.

Koulun tiloissa

Katja Rajala, Johanna Paukku & Kaarlo Laine

1 Johdanto

Koulun fyysiset tilat muodostavat raamit kaikelle koulun toiminnalle, myös koulupäivän aikaiselle liikkumiselle. Koulun arkiset toiminnot muotoutuvat suhteessa koulun tiloihin, ja tila on luonnostaan osa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja kanssakäymistä. Koulun tiloissa kohtaavat virallinen ja epävirallinen koulu. Virallinen koulu näkyy kouluarjessa esimerkiksi opetusmenetelminä, oppimateriaaleina, opetuksen sisältöinä, koulun sääntöinä, normeina ja rooliodotuksina sekä hierarkiana opettajien, koulun muun henkilökunnan ja oppilaiden välillä. Opettajat ja muut aikuiset valvovat sekä opetuksen toteutumista että tilankäyttöä niin oppitunneilla kuin välitunneillakin. Epävirallinen koulu elää virallisen koulun rinnalla ja sisällä. Se liittyy virallisesta koulusta poikkeavaan vuorovaikutukseen oppitunneilla ja niiden ulkopuolella. Siihen kuuluvat muun muassa oppilaskulttuurit ja sosiaaliset hierarkiat yksilöiden ja oppilasryhmien välillä. Epävirallisen koulun monet vuorovaikutussuhteet ovat vallalla erityisesti välituntisin. Toisten kanssa jutellaan, toisille käännetään selkä ja jotkut jätetään yksin. Tilanmuodostus liittyy myös ryhmämuodostukseen, sosiaalisten verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen. (Tolonen 2001, 77–78, 83, 256–257; Paju 2011; Hoikkala & Paju 2013.)

Järjestyksen luominen koulun tiloihin edellyttää tilan sosiaalista hallintaa (Tolonen 2001, 81–82). Koulussa tilapolitiikkaa tehdään esimerkiksi määrittelemällä sääntöjen avulla missä ja miten oppilaiden tulisi viettää aikaa ja erityisesti missä heidän ei tulisi olla (Strandell 2012, 33). Lukujärjestykset ovat oiva apu virallisen koulun tila-aikareittien hallintaan. Tiloissa toimimisesta tulee ajan myötä rutinoitua, säädelyä ja sisäistettyä toimintaa. Tällaisessa merkityksessä tila muuttuu itseltään selväksi toimintaympäristöksi, jossa toimitaan opituilla tavoilla toimintaa erityisesti miettimättä tai kyseenalaistamatta. (Gordon 1999, 102.)

Totutut rutiinit säätelevät myös lasten liikkumista koulupäivän aikana. Yksinkertaistaen voi todeta, että osassa koulun tiloista liikkuminen on sallittua ja toivottua samalla kun liikkuminen toisissa tiloissa koetaan häiriöksi. Esimerkiksi luokkahuone on oppitunteja varten. Perinteisen oppitunnin kulun mukaan virallinen koulu pyrkii karsimaan lasten ylimääräisiä ja turhia liikkeitä (vrt. Paju 2013, 163). Erilaiset ryhmätyöt ja toiminnalliset opetusmenetelmät lisäävät oppituntien aikaista fyysistä aktiivisuutta, mutta tästä huolimatta lapset istuvat paikoillaan suuren osan koulupäivästä. Virallinen koulu asettaa rajat myös oppilaiden välituntien aikaiselle tekemiselle, myös liikkumiselle, esimerkiksi välituntialueita koskevien sääntöjen muodossa. Välitunneilla oppilaiden toiminta on enemmän epävirallisen koulun ja lasten keskinäisten vuorovaikutussuhteiden säätelemää (Tolonen 2001), mutta rutiinit vaikuttavat myös oppilaiden välituntitoimintaan. Alakoululaiset liikkuvat pal-

jon välitunneilla koulupihan tai muiden välituntialueiden tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen. Liikkuminen kuitenkin vähenee iän karttuessa jo alakoulun aikana (Tammelin ym. 2013).

2 Rikotut rutiinit, aktiivisempi koulupäivä?

Liikunnan lisääminen koulupäivään edellyttää totuttujen aika-tilapolkujen muuttamista. Liikkuva koulu -ohjelman myötä Suomeen on viime vuosina syntynyt Liikkuvien koulujen verkosto, jossa oli rekisteröityneitä kouluja toukokuussa 2015 jo yli 800. Liikkuvan koulun tavoitteena on aktiivisempi ja viihtyisämpi koulupäivä. Tärkeitä teemoja ovat oppilaiden osallisuus, oppiminen sekä fyysinen aktiivisuus – lisää liikettä ja vähemmän istumista koulupäivän aikana. Liikkuva koulu -ohjelma käynnistyi pilottivaiheella 2010–2012 ja on nyt osa hallitusohjelmaa. Koulujen toimintaa tukee monialainen valtakunnallinen verkosto. Liikkuva koulu -ohjelman rahoituksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Rahoitus toteutetaan veikkausvoittovaroin. (Ks. liikkuvakoulu.fi.)

Selvitimme haastattelujen avulla oppilaiden ajatuksia ja tunteita liittyen Liikkuvan koulun keskeisiin teemoihin. Apuna haastatteluissa olivat oppilaiden koulustaan ottamat valokuvat. Pyysimme neljän eri alakoulun viides- ja kuudesluokkalaisia miettimään, millaiset kuvat heidän mielestään parhaiten kertoisivat heidän tavallisesta koulupäivästään: mitkä asiat ovat sellaisia, joista he erityisesti pitävät, ja mitkä sellaisia, jotka eivät tunnu mukavilta. Yhteensä 29 oppilasta, 15 tyttöä ja 14 poikaa, sai kahden koulupäivän ajaksi käyttöönsä kertakäyttökamerat, joilla he kuvasivat koulupäivän aikaista tekemistään. Haastatteluissa lapset saivat omin sanoin kertoa tutkijoille kuviin liittyvistä tarinoista. Artikkelimme pohjautuu oppilaiden ottamiin valokuviin sekä kuviin liittyviin kertomuksiin kuvaillen koulupäivän aikaista liikkumista lasten näkökulmasta. Tarkastelemme sitä, mitä lapset kertovat liikkumisesta koulun eri tiloissa ja millaista vuorovaikutusta liikkumisen tilanteisiin liittyy. Entä millaista tässä aihepiirissä on virallisen ja epävirallisen koulun välinen vuoropuhelu?

3 Liikkumista välitunneilla

Virallisen ja epävirallisen koulun vuorovaikutuksen kannalta välitunti on rajankäyntiä, jonka muokkaaminen oppilaiden liikkumisen näkökulmasta on koulun institutionaalisessa järjestyksessä ehkä helpointa. Silti välituntiliikuntaan sisältyy erilaisia koulunormiston ja oppilaiden toiminnan välisiä ristiriitaisuuksia. Koulun normit pyrkivät takaamaan oppilaiden tasapuolisen kohtelun ja turvallisuuden, mikä on usein törmäyskurssilla oppilaiden spontaanisuuden, liikkeen ja toiminnallisuuden kanssa.

Välituntiliikuntaan sisältyy tilallisia rajauksia (missä välituntia vietetään), sosiaalisia vuorovaikutustiloja ja hierarkioita (missä kukin on ja saa olla, kenen kanssa saa olla) sekä yhteiskunnallishallinnollista säätelyä koulua koskevien normistojen muodossa. Välitunti on myös sosiaalinen näyttäjä (Goffman 1971), jolla liittyyään

toisiin tai erotutaan toisista sosiaalisen identiteetin määrittelemiseksi. Se on myös paikka yksilöllisille rooliesityksille ja toiminnoille.

Välituntiliikunnassa on pitkälti kysymys koulun fyysisistä tiloista ja niiden luomista mahdollisuuksista. Liikkuvissa kouluissa lasten liikkumista on pyritty lisäämään esimerkiksi kehittämällä koulun pihaa ja muita tiloja niin, että liikkumisen mahdollisuudet kasvavat. Lapsille on hankittu välituntiliikuntavälineitä ja lasten liikkumavapautta on lisätty sallimalla esimerkiksi liikuntasalin käyttö välituntisin.

Oppilaiden ottamista valokuvista selvä enemmistö kuvasi välituntien aikaista toimintaa. Välitunneilla oppilaille oli tärkeää kavereiden kanssa oleminen, rentoutuminen ja liikkuminen. Liikkuminen oli vahvasti esillä. Poikien haastatteluissa liikkuminen oli isommassa roolissa kuin tyttöillä. Yhdellä koululla luokan lähes kaikki pojat pelasivat kaikilla välitunneilla frisbeegolfia, ja toisella koululla pelattiin aina jalkapalloa. Tyttöillä liikkuminen oli spontaanimpaa: välituntisin liikuttiin, jos siltä tuntui. Tyttöille liikkumista tärkeämpiä olivat usein juttelu, oleskelu ja istuminen. Tyttöjen ja poikien välinen ero koulupäivän aikaisessa liikkumisessa on tullut esille aikaisemmissakin tutkimuksissa; pojat pelaavat välituntisin esimerkiksi pallopelejä enemmän kuin tytöt (Tammelin ym. 2013). Etnografisten tutkimusten mukaan fyysisyys on kaikkineen läsnä poikien kouluarjessa huomattavasti voimakkaammin verrattuna tyttöjen olemiseen koulussa (esim. Tolonen 2001; Paju 2011). Ryhmämuodostuksen perusta näyttää olevan erilainen tyttöillä ja pojilla (esim. Hoikkala & Paju 2013), mikä voi vaikuttaa myös liikkumisen tavan valintaan.

Kahdella koululla oli juuri investoitu uuteen koulupihaan. Oppilaat, erityisesti pojat, kertoivat yleensä varsin ylpeinä uudesta pihasta ja sen tarjoamista liikkumismahdollisuuksista. Liikkumiseen ei kuitenkaan aina tarvita erityisesti sitä varten suunniteltuja tiloja, ja esimerkiksi lyhtypylväs voi joskus riittää temppuiluun ja kavereiden kanssa hassutteluun.

- Pinja²³: No, täs on sit siitä sisäpihalta, niin tuos on.. niin jos siin seisoo ja sit hyppää, niin voi flengaa siinä.
H: Niin tuossa lyhtypylväessä?
Pinja: Niin.
H: Teetteks te sitä usein?
Pinja: No, mää en muista, ei me olla taas vähään aikaan tehty. Välillä.
H: Niin. Kukas sen on keksinyt? Tiiätkö yhtään?
Pinja: Mää en oo varma, se tais olla yks mun kaveri, se vaan hyppäs siihen ja siit tuli kivaa.

Oppilaille välitunnit ovat myös paikka oman tilan ottamiselle kouluarjessa. Yhdellä koululla oli mahdollisuus olla koulun lähellä olevassa metsässä. Alaluokilla metsä oli ollut hyvä leikkipaikka, mutta kuudennella luokalla metsän rooli oli erilainen:

- H: Joo, sitten kuva 21 on tossa, mitäs siinä tapahtuu?
Sofia: Se on jostain välkältä mehtästä, ja se mehtä on semmonen hyvä paikka ja siellä ei oo hirveesti porukkaa ni sitte siel voi tehdä niinku vaikka mitä.

---

²³ Tekstissä esiintyvät lasten nimet ovat pseudonyymejä.

- H: Joo. Onks siellä niinku erilaista se niinku välitunnin viettäminen ku jossain tossa katoksessa tai?
- Sofia: Joo.
- H: Okei, no mitä te teette sit siellä metsäs aina?
- Sofia: Puhutaan.
- H: Puhutte joo, mut et siel on niinku vähemmän kuulevia korvia siinä ympärillä?
- Sofia: Nii.

Joistakin haastatteluista kävi ilmi, että opettajat saattavat olla aktiivisen välitunnin tai oppilaiden itsensä toteuttamisen esteinä. Opettajien kiellot tuntuivat joidenkin lasten mielestä turhauttavilta, vaikka esimerkiksi haastattelemamme Linnea ymmärsi pohjimmiltaan sen, että opettajat ovat huolissaan oppilaiden turvallisuudesta. Linnean näkökulmasta käreilyjen tekemistä ei kuitenkaan tarvitsisi rajoittaa turvallisuuteen vedoten.

- Linnea: Tää on aika kiva tää pururata mut sitte ku siin ei saa niinku olla välkällä et siinä vois tota et seki ois käytössä, että tota ku sitte kaikki nää tilat koulun takanaki kielletään sitte.
- H: Nii joo. Meneeks se tässä koulun ympäri se pururata vai missä se on?
- Linnea: Joo se menee niinku tossa, takana.
- H: Joo. Mitäs siellä vois tehdä sit jos sinne pääsis välitunnilla?
- Linnea: No siellä vois tehdä temppuja mutta ku ne temputki on kaikki kielletty, kaikki puolvoltit ja käreilyt ni sit ois kiva jos ois jossai tossa tilaa jossa sais sitte tehdä.
- H: Etteks te saa tehdä käreilyjä välitunnilla?
- Linnea: Ei, yleensä tullaan aina kieltämään.
- H: Niin miksi sä luulet että se on sillä lailla?
- Linnea: Emmä tiä, ehkä just jostain turvallisuuden takia tai jotain.

Haastatteluissa tulivat esille myös eri toimintojen rajaaminen lasten iän perusteella sekä alakoulun ja yläkoulun erilaiset mahdollisuudet liikkumiseen välitunnilla. Haastattelemamme oppilaat olivat viidennellä tai kuudennella luokalla. Muutama heistä toi esille, että enää he eivät liiku välitunneilla samalla tavalla kuin alemmilla luokilla. Esimerkiksi Pihla kertoi, että liikkuminen ei ole enää seuraavana lukuvuonna yläkoulun alkaessa mahdollista, koska yläkoululaisten piha-alueella ei ole siihen edes mahdollisuuksia. Hän myös kritisoi sitä, että opettajat puoltavat pienempien lasten oikeuksia keinumiseen samalla kun isommilla ei ole mitään tekemistä, vaikka keinuminen periaatteessa kiinnostaisi heitäkin. Kyseessä olivat koulun toimintatavat, jotka eivät suosineet isompien oppilaiden liikkumista:

- H: Joo. Toi katos on tosi iso sillai et onks se niinku hyvä et on niinku sateensuojaa tai miten sä arvioisit tota teidän välituntialuetta että onko, onks se niinku hyvä?
- Pihla: No on se muuten ihan hyvä paitsi että siellä vois olla ehkä vähän enemmän kaikkia juttuja niinkö ja tälle, keinujaki vois olla enemmän ku kaikki keinut on aina varattu. Ja sitte sek in vähän ärsyttävää ku yläasteen puolella ei oo yhtään keinua ja sitte jos niinkö on näitä ykkösluokkalaisia, niin kaikki opettajat tulee sanomaan että nyt ei saa keinua ku täytyy päästää pikkaset keinumaa vaikka ne itse asiassa periaatteessa keinuu siellä koko ajan. Että musta meiat isommat pitäs päästää keinumaa ku eihän me sitä paitsi ens

vuonna enää voiakaan keinua ku meillä on välkät tuolla yläasteen puolella. (...) Ja sitte ku nää välituntivälineetki on vähän semmosia että pikkuset aina käyttää niitä että ne on meillä isommilla aina vähän harvemmin käytössäki, kun ne vähän niinkö omitaan sieltä laatikosta aina. Ja sitten ku opettajat aina puolustaa aika paljon sitä että pienet sais enemmän kaikkii tämmösiä välituntileikkikaluja ja enemmän aikaa keinussa ja kaikkee tällasta.

Koulun käytännöt voivat vahvistaa iän perusteella luotuja sosiaalisia erotteluja ja sitä, mitä odotetaan ”isoilta” oppilailta ja mitä ”pieniltä”. Tämänkaltaiset odotukset ja stereotypiat vahvistavat myös oppilaiden välisiä rooleja ja hierarkioita. Kouluinstituution luomat erilaiset roolit saavat ihmiset käyttäytymään tietyillä tavoilla samalla, kun he ottavat oman roolinsa. (Hoikkala & Paju 2013, 140–141; ks. myös Laine 2000.) Yleisiä kouluinstituution oppilaiden käyttäytymiseen liittyviä odotuksia voi peilata myös koulupihojen tarjoamiin liikkumisen mahdollisuuksiin. Yläkoulujen pihat eivät ole yleensä liikkumiseen kannustavia samalla tavalla kuin alakoulujen pihat. Vahvistaako tämä osaltaan myös oppilaiden omaksumaa yläkoululaisen tai isomman oppilaan statusta, joka määrittelee osaltaan, mitä koulupäivän aikana kuuluu tehdä? Alkavatko jo viidennen ja kuudennen luokan oppilaat valmistautua yläkoululaisen rooliin, osittain kouluinstituution tukemina? Tämä voi näkyä esimerkiksi välituntiliikkumisen vähenemisenä. (Vrt. Rajala ym. 2013.)

4 Normaalisti poikkeava oppitunti: vaihtelua koulupäivään

Liikkumisen lisäämistä koulupäiviin on perusteltu muun muassa liikunnan ja oppimisen yhteyksillä. Tuoreen tutkimuksen mukaan liikunnallisesti aktiiviset lapset menestyivät tarkkaavaisuustestissä paremmin ja heidän kouluarvosanojensa keskiarvo oli korkeampi kuin vähän liikkuvilla lapsilla (Syväoja 2014). Koulupäivän aikaista liikkumista edistävissä kouluissa on kiinnitetty huomiota myös liikkumisen lisäämiseen oppitunneilla muun muassa toiminnallisten opetusmenetelmien myötä. Perinteinen oppituntimalli on kuitenkin luokkahuoneopetuksen rutiinimalli.

Monen oppilaan mielestä opettajajohtoinen lukuaineiden opetus on tylsää. Haastattelemamme oppilaat saattoivat kokea, ettei tunneilla oppinut mitään, vaikka useimmat tiedostivatkin oppimisen tärkeyden. Moni haastateltu kertoi spontaanisti, että koulunkäynti ja opiskelu ovat tärkeitä siksi, että saa isona ammatin. Vaikka oppilaat toivoivat, että lukuaineita voisi välillä opetella erilaisin tavoin, oletuksena ei ollut, että koulun pitäisi olla pelkkää hauskuutta ja leikkiä. Oppilaat pitivät kuitenkin siitä, jos oppituntien normaaleja aika-tilakäytäntöjä rikottiin ja oppitunnit olivat jollakin tapaa normaalista poikkeavia. Monesti näihin miellyttäviin kokemuksiin liittyivät ryhmässä tekeminen, vapaus päättää joistakin asioista itse ja kinesteettinen tai toiminnallinen tekeminen.

Joona: No koululle on hankittu tuommoisia seisoma... öö..

H: Tasapainolautoja?

Joona: Tasapainolaudan tyyppisiä, joilla joskus on aina sitten, historiantunti tai äikäntunti, niin luetaan sitten seisaaltaan.

H: Mitäs sää siitä tykkäät?

Joona: Se on paljon kivempaa, kun pääsee tekemään jotain. Muuta kuin istua. Että pääsee vähän käyttämään lihaksia. Vaikkei tässä paljoa tuukkaan, niin kyl sekin on vähän kivempaa.

Kaikkein tylsimmältä tuntuva oppitunti saattoi myös oppilaan näkökulmasta muuttua mukavaksi, jos tunti oli toteutettu jossain muussa tilassa kuin normaalissa luokahuoneessa:

H: Millainen olis sitten mukavampi uskonnontunti?

Akseli: No meil on nyt ollut sellasii, pari sellasta uskontotuntii, et me mennään jonneki, johonki vaikka niinku peilisaliin ja siellä tehdään sit jotain ryhmäjutuja.

H: Ne on olleet sitten mukavampia?

Akseli: Joo.

H: Mitäs asioita te ootte sitten siellä käsitellyt?

Akseli: No kaikkee sellasta, että, niinku yhteistoiminnallista ja sellasta, että opitaan niinku toimimaan muidenkin kanssa sillee, tiätsä, niinku semmonen et mennään, semmosia isoja palapelin paloja ja niitten päällä pitää seistä niinku kuus ja sit niit jotenki niinku siirrellään.

Haastatteluissa tuotiin esiin myös oppituntien työrauha. Tilan sosiaalinen muotoutuminen on monitahoista ja moniäänistä, eikä virallisen koulun oletama järjestys oppituntien aikana ole suinkaan selviö. (Tolonen 2001, 92, 99.) Aikaisemmissa tutkimuksissa on tullut esille, että opettajien näkökulmasta oppilaiden välituntiliikunta vaikuttaa positiivisesti työrauhaan (Kämppi ym. 2013). Monet haastattelemamme oppilaat kertoivat, että etenkin tuntien alkuun liittyi meluamista ja riehumista. Oppilaat kokivat hälyn oppituntien aikana eri tavoin: joitakin se häiritsi, kun taas toisia muiden juttelu ei haitannut. Hyvää työrauhaa ja mahdollisuutta keskittyä pidettiin kuitenkin tärkeinä. Oppilaiden näkökulmasta nykyistä enemmän välituntiliikunnalle olisi siis kysyntää.

5 Osallisuus: ne jotka kantaa niitä kasseja?

Oppilaiden osallisuus on nähty keskeiseksi pyrittäessä lisäämään liikkumista koulupäivään. Käytännössä tämä on tarkoittanut oppilaiden kuulemista ja mukaan ottamista tapahtumien ja toimintojen suunnitteluun ja toteutukseen. Oppilaille on pyritty antamaan mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja luovuuteen. Osallisuus ei synny itsestään, vaan koulun aikuiset luovat edellytykset lasten osallisuudelle.

Lasten osallisuudesta käytetään usein esimerkkinä välkkäritoimintaa: osa oppilaista koulutetaan välituntiliikunnan vertaisohjaajiksi, joiden tehtävänä on suunnitella ja ohjata toimintaa muille lapsille. Välkkäritoiminnan kautta on pyritty vaikuttamaan lasten välituntien aikaisiin aika-tilapolkuihin niin, että liikkumisen määrä lisääntyisi. Tavoitteena on ollut saada välkkäreiden innostamana mukaan erityisesti niitä oppilaita, jotka liikkuvat välituntien aikana vain vähän. Oppilaan näkökulmasta välkkäritoiminta saattaa kuitenkin näyttäytyä jonain aivan muuna. Alla siteeratun Leon tapauksessa välkkärinä toimiminen olisi muuttanut hänen totuttuja välituntinviettotapojaan niin, että jalkapallon pelaaminen ei olisi enää ollut mahdollista.

- H: Onks teillä koulun palloja käytettävissä?
 Leo: Emmä sitä tiedä. Ne on tuolla alaluokilla, kun siellä on ne välkkärit, ja niitä ei saa viedä tuonne toiselle pihalle. Niin me käytetään sitä meidän luokkalaisen palloa aina.
 H: Okei. Mitäs ne välkkärit on?
 Leo: No ne on semmosii, et ne kantaa kassei ja sit siel on erilaisii pelivälineit, mil voi pelaa. Säbämailoja, fudispalloi ja frisbiit ja tämmösii.
 H: Onks niitä kuinka paljon semmoisia kasseja täällä?
 Leo: Kolme tai kaks.
 H: Tekeeks ne jotain muuta ne välkkärit?
 Leo: Ei ku ne vaan jakelee niit ja sit ne kerää välkän lopus ne takasi ja huolehtii niistä.
 H: Onks teidän luokalta joku välkkärinä?
 Leo: No oli viime vuonna, kaks tai neljä, aika moni oli. Niil oli joku palkintoloma siin lopus tai jotain. Et ne pääs keilaa.
 H: Onks sua kiinnostanu semmonen välkkäri?
 Leo: Ei.
 H: Osaatko sanoa, miksi sä et oo siitä kiinnostunu?
 Leo: No koska sit me ei saatais osallistua mihinkään peleihin ja tälleen.

Koulun tiloissa oppilaan normitettu osallisuus näyttää tuottavan toisinaan tavoitteen kannalta vastakkaisia mielikuvia. Yhteisön valtasuhteissa opettaja (aktiivinen) vihkii (lähtökohtaisesti passiivisen) oppilaan välituntitoiminnan yhteydessä aktiiviseksi, välkkäriksi nimeämisen kautta. Tällaisen oppilaan oletetaan välittävän aktiivisuuden viestiä muille vertaisilleen oppilaille. Vihkimisrituaalin kautta välkkäristä tulee muiden määrittäjä, ja hierarkian mukaisesti tehtäväksiantajan valtuutuksen saanut voikin jäädä toiminnan ulkopuoliseksi kontrolloijaksi ja passiiviseksi seuraajaksi: toiminta ja valvonta erkaantuvat erillisiksi rooleiksi, ja aktiivinen liittyminen osallisuuden kokemuksena jää tavoittamatta. (Ks. McLaren 1999; 2006.)

Haastatteluissa tuli esille myös lasten itse keksimiä pelejä, joiden myötä he toivat uutta toimintaa koulun tiloihin. Lapsiryhmässä syntyvä uusi leikki on hyvä esimerkki arkipäivän osallisuudesta, joka kiinnittyy lasten välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Linnean tarinassa itse keksitty peli kuitenkin loppui aikuisen väliintuloon. Uusi, lapsista lähtevä toiminta ei välttämättä aina ole aikuisen näkökulmasta sopivaa.

- Linnea: Tässä on meidän luokan omakeksimä peli.
 H: Eli yhessä kuva. No min- kerropas siitä pelistä.
 Linnea: No että ku on nää kaukalon molemmat laidat, sit täällä on ne ovet ja sit yks jää kiinni ja ottaa niitä muita jotka tulee tuolta pois ja sitte tota sitte ne jotka, se joka saa kiinni ni sit se jää ja sit se ottaa noita muita ja tota sitte kun ne tota sit se avaa oven ja koittaa päästä tonne ja sit sellai, se on niinku hippaa tossa kaukalossa.
 H: Joo. Kuka sen on keksiny? Ootteks te yhdessä miettiny?
 Linnea: No ei me olla yhdessä mietitty se on vaan jostain.
 H: Jostain tullu?
 Linnea: ...jostain tullu välkällä.
 H: Kuin kauan te ootte sitä?
 Linnea: No oltiin me tota sillon ku oli lumet oli oltiin me ainaki kaks viikkoo pelattiin sitä mut sitte joku tuli kieltämään et niitä ovia ei saa kato noita niinku ei saa rämpätä auki ja kiinni ku ne on kummiski.

- H: ...noita kaukalon ovia?
Linnea: Ku ne on uudet laidatki nytte. Se on hauska peli.
H: Joo. Ootteks te sen jälkee sitte pelannu sitä ku joku tuli kieltämään?
Linnea: No kyl me pelattiin hetki sellai et ne ovet oli auki mut ei me sitte enää pelattu. Sit ne muut rupes pelaamaan kirkonrottaa.

Haastatteluissa ei tullut ilmi montaa – ainakaan onnistunutta – esimerkkiä siitä, että oppilailta kysyttäisiin mielipidettä asioihin ja toimittaisiin heidän mielipiteensä mukaan liikkeen lisäämiseksi koulupäivään.

- H: Joo, no sitten ku teille vaikka hankittiin niitä välineitä, niin kysyttiiks teiltä oppilailta et mitä välin-välineitä te halutte?
Pihla: No emmä tiiä kysyttiinkö meiltä, ehkä joiltaki pieniltä kysyttiin. Kyllä meiltä kysyttiin että halutaanko luokkaan jalkapallo mutta ei meiän luokka tainnu saaha ku ei riittäny.

Oppilaat eivät osanneet juurikaan vastata, kun heiltä kysyttiin, onko oppilailla mahdollisuutta vaikuttaa koulun asioihin ja tekemiseen koulupäivän aikana. Yksi koulu oli tässä suhteessa poikkeus: siellä lähes kaikki haastatellut oppilaat mainitsivat heti oppilaskuntatoiminnan esimerkkinä oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksista.

- H: Miltä susta tuntuu täällä koulussa, onko täällä jotain sellaisia asioita, joista voit itse päättää?
Akseli: Siis sellasist tapahtumista vai?
H: Ihan mistä tahansa.
Akseli: No, oli tuo Halloween-juhla just maanantaina, niin, no, siitä sai sillee päättää vähä. Kun tääl luokas, joka luokas on kaks sellasta tyyppiä, ketkä voi ehdottaa niit juttui sit sinne oppilaskuntaan, niin sit me äänestetään tavallaan täs luokas, mitä ne sanoo sit siel oppilaskunnassa.

Oppilaskuntatoiminta on yksi väylä toteuttaa oppilaiden osallisuutta. Laadukas oppilaskuntakulttuuri voi tarjota yksittäisille oppilaille koulun toimintaan vaikuttamisen kokemuksia, mutta usein oppilaskuntatoiminta on kuitenkin oppilaille vierasta ja etäistä (Karhuvirta & Mäntysalo-Lamppu 2012). Oppilaskuntatoiminnan kaltaiset normitetun osallisuuden muodot jäävät oppilaiden arkisen toiminnan näkökulmasta usein ulkopuolisiksi muodollisuuksiksi. Liikkumisen lisäämiseksi arjessa toimimisen mahdollisuudet ovat tärkeimpiä, ja parhaiten ne tulevat esille spontaaneissa, itse keksityissä leikeissä ja peleissä.

6 Tilat ja lasten unelmakoulut

Tiedustelimme haastatteluissa oppilaiden ajatuksia myös unelmien koulusta, ja käytämme heidän unelmiaan apuna artikkelimme teemojen yhteen vetämisessä. Oppilaiden oli hyvin vaikeaa kuvitella koulua toisenlaisena kuin millaisena he ovat sen kokeneet siihenastisen koulupolkunsa ajan. Haastattelijoiden piti toistella oppilaille, että unelmakouluun liittyvien ajatusten ei tarvitsisi olla toteuttamiskelpoisia vaan he voisivat kertoa ideoistaan ajattelematta esimerkiksi sitä, olisiko koululla oikeasti varaa toteuttaa ideoita. Ideat liittyivät usein olemassa oleviin koulupäivän rakenteisiin kuten oppitunti–välitunti -rytmitykseen ja perinteiseen luokkatilaan.

Koulu on vahva instituutio. Se luo oman ajatusmaailmansa oppilaille ja opettajille tarjoten vastauksia siihen, miten koulussa ollaan ja mikä siellä on mahdollista. Koulu luo valmiit kaavat ja ajatusmallit sille, mikä on missäkin tilanteessa mahdollista. Toisaalta oppilaat ovat tyytyväisiä tai ainakin tyytyvät vallitseviin olosuhteisiin ja tiloihin eivätkä oikein osaa ajatella muuta. Miksi näin on? Onko kyse siitä, että ”instituutio ajattelee oppilaisissa”? (Esim. Douglas 1986.)

Oppilaiden esittämät liikkumisen lisäämiseen liittyvät ideat sijoittuivat yleisimmin välitunneille. Välitunneista tai osasta päivän välitunteja haluttiin pidempiä. Moni koki, että välituntivälineet palvelivat vain pienimpiä oppilaita. Oppilaiden haastatteluissa tulivat esille esimerkiksi keinuihin liittyvät toiveet. Viides- ja kuudesluokkalaiset keinuisivat, jos heillä olisi käytössään keinoja, mutta virallinen koulu ei välttämättä edes otaksu, että myös isommat oppilaat haluaisivat keinua. Koulun ikähierarkiat ja epäviralliset lausumattomat odotukset näkyvät arjen käytännöissä sekä opettajien asettamissa rajoituksissa. Jotkut oppilaat toivoivat, että välitunnit voisi välillä viettää sisätiloissa, ja liikettä ja leikillisyyttä toivottiin myös oppitunneille.

Oppilaat kertoivat, että olisi hyvä, jos tunneilla voisi välillä valita oman työskentelypaikkansa. Monet toivoivat vaihtoehtoja istumispakolle: oppitunnista toiseen paikallaan istuminen tylsistyttää ja tekee keskittymisestä vaikeaa. Koulun tiloista toivottiin etenkin teknologialtaan nykyaikaisempia. Kouluun toivottiin älytauluja, tietokoneita ja esimerkiksi koodauksen opetusta. Lasten muuhun elämään kiinteästi liittyvä teknologia ei näkynyt haastateltavien oppilaiden opetuksessa ja kouluarjessa, eikä sen mahdollisuuksia ollut hyödynnetty koulupäivän aikaisessa liikkumisessa. Teknologiaa voisikin soveltaa enemmän myös lasten liikkumisen lisäämiseen.

Koulun tila-aikapolkujen muuttaminen nykyistä liikunnallisemmiksi edellyttää sekä opettajien että oppilaiden totuttujen rutiinien ravistelemista (vrt. Korhonen 2014, 87–88). Viralliseen ja epäviralliseen kouluun liittyvät säännöt ja tottumukset vaikuttavat oppilaiden olemiseen, kulkemiseen ja tekemiseen koulun eri tiloissa niin oppituntien kuin välituntienkin aikana. Lapsia ei tavoiteta, jos liikkumista yritetään lisätä pelkästään virallisen koulun sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Aikuisten rooli lasten osallisuuden mahdollistajana on tärkeä, mutta aikuisten näkökulmasta hyvät ideat eivät välttämättä innosta lapsia. Lasten osallistuminen ja osallistaminen liikkumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat yksi tapa lisätä virallisen ja epävirallisen koulun kanssakäymistä. Liikkeelle voi lähteä hyvinkin pienin askelin: esimerkiksi välituntiliikuntavälineiden hankkiminen luo mahdollisuuksia lasten osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseen. Tällöin on tärkeää, että lapset saavat mahdollisuuden osallistua välineiden hankintaprosessiin kokonaisuudessaan. Pelkkä mielipiteen kysyminen ei riitä, varsinkaan, jos lasten toiveita ei toteuteta.

Koulun tilojen miettiminen oppilaiden näkökulmasta ja liikkumisen lisääminen sitä kautta vaativat onnistuakseen virallisen koulun ja epävirallisen koulun vuoropuhelua ja yhteisen tavoitteen löytämistä (vrt. Paju 2011, 26), samoin kuin moni

muukin kouluun liittyvä asia. Kysymys ei ole pelkästään lasten omasta halusta ja aktiivisuudesta vaan koulu yhteisöstä ja virallisen koulun tarjoamista mahdollisuuksista.

7 Lähteet

- Douglas, M. 1986. *How institutions think*. New York: Syracuse University Press.
- Goffman, E. 1971. *Arkielämän roolit. Oikeille jäljille rooliviidakossa*. Porvoo: WSOY.
- Gordon, T. 1999. Materiaalinen kulttuuri ja tunteet koulussa. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 99–116.
- Hoikkala, T. & Paju, P. 2013. *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 139.
- Karhuvirta, T. & Mäntysalo-Lamppu, S. 2012. Näkymätön ja hajuton oppilaskuntatoiminta ei yllä tavoitteisiin. *Nuorisotutkimus* 30(1), 105–106.
- Korhonen, M. 2014. *Herää koulu!* Into-pamfletti 61.
- Kämppi, K., Asanti, R., Hirvensalo M., Laine, K., Pönkkö, A. & Romar, J.-E. 2013. *Viihtyvyyttä ja työrauhaa. Koulun henkilökunnan kokemukset ja näkemykset liikunnallisen toimintakulttuurin edistämisestä koulussa*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 269.
- Laine, K. 2000. *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 43.
- McLaren, P. 1999. *Schooling as ritual performance*. Boston: Rowman & Littlefield.
- McLaren, P. 2006. *Life in schools*. Boston: Pearson Allyn & Bacon.
- Paju, P. 2011. *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 115.
- Rajala, K., Turpeinen, S. & Laine, K. 2013. Notkeampi koulu – aktiivisempi koulupäivä? Teoksessa P. Harinen & A. Rannikko (toim.) *Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 65, 24–28.
- Strandell, H. 2012. Liikkuminen ja yhteydenpito paikan tekemisessä. Leikkipuisto koululaisien iltapäivätoiminnan näyttämönä. Teoksessa H. Strandell, L. Haikkola & K. Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 31–59.
- Syväoja, H. 2014. *Physical activity and sedentary behaviour in association with academic performance and cognitive functions in school-aged children*. LIKES – Research Reports on Sport and Health 292.
- Tammelin, T., Laine, K. & Turpeinen, S. (toim.) 2013. *Oppilaiden fyysinen aktiivisuus*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 272.
- Tolonen, T. 2001. *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolen arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.

Taitavuuden hierarkiat vaihtoehtolajien ohjaussuhteissa

Anni Rannikko & Veli Liikanen

1 Johdanto

Osallistuin pari vuotta sitten tilaisuuteen, johon kuului kuntotesti jumppasalissa. Minun oli pakko kieltäytyä, koska minua alkoi kirjaimellisesti oksettaa. Itse asiassa olen pystynyt kouluvuosien jälkeen harrastamaan vain sellaisia lajeja, joita ei ollut omina kouluvuosinani peruskoulun opetusohjelmassa. (Kasvi 2010.)

Liikuntaan ja urheiluun liitetään erityisesti koulun ja kilpailulajien kontekstissa voimakkaita vertailun ja eriarvoisuuden kokemuksia. Nämä tuntemukset pulpahtelevat esiin säännöllisesti sekä julkisissa että yksityisissä keskusteluissa. Niissä nostetaan esiin arvioivia katseita, epäonnistumisia ja häpeän tunteita. Samalla urheilun vaatimustaso tuntuu nousevan: yhä nuorempien liikuntaharrastukseen liittyy voimakkaita suoriutumispaineita, sitoutumisen vaatimuksia ja puhetta ”viimeisistä hetkistä” urheiluharrastuksen aloittamiseen (Lehtonen 2013).

Mielenkiintoista on, että näitä tarinoita kerrotaan aikana, jolloin liikunnan opetus ja ohjaus ovat muuttuneet vuosi toisensa jälkeen entistä ammattimaisemmiksi ja kehittyneemmiksi. Lajien harrastamisen kustannukset ovat nousseet (Puronaho 2014), ja yhä useampi valmentaja on koulutettu ja tekee työtä jonkinlaista korvausta vastaan. Koski ja Tähtinen (2005) totesivat jo vuosikymmen sitten, että nuorten liikuntakulttuuri on organisoidun liikunnan osalta aikuisvetoisempaa ja ammattimaisemmin orientoitunutta kuin ennen. Heitä lainaten on syytä kysyä, onko ammattimaisempi ote tehnyt liikunnasta liian vakavaa ja ”onko liikuntajärjestelmän pedagoginen vakavuus hämärtänyt yhteyttä leikkiin” (mt., 13).

Liikunnan niin sanotut vaihtoehtolajit, esimerkiksi skeittaus, parkour ja roller derby, eivät ole fyysiseltä aktiivisuudeltaan tai taidollisilta vaatimuksiltaan sen vähäisempiä kuin valtavirtalajit (Kuninkaanniemi & Ronkainen 2013; Liikanen ym. 2013). Pikemminkin taito ja taitavuus ovat näissä elämäntapaurheiluksikin (Wheaton 2013) kutsutuissa lajeissa hyvin korostuneessa asemassa. Lajien vetovoima ja kiinnostavuus kytkeytyvät usein temppujen näyttävyyteen, tyyliin, vauhtiin ja vaarallisiin tilanteisiin – erilaisiin *extreme*-koukkuihin.

Suhteessa ”tavalliseen” urheiluun erilaista vaihtoehtolajeissa ovat muun muassa tilan- ja ajankäytön vapaus, muodollisten hierarkioiden vähäisyys sekä usein vertaisuuteen perustuvat ohjaussuhteet (Rannikko ym. 2014). Vaihtoehtolajeissa tapahtuu yhteisöllistä oppimista, johon liittyvät vahvasti myös elämykset ja aistit, tuntuma ja äänimaisema (Fors ym. 2013; Harinen & Rannikko 2014). Lajiharrastajat korostavat lajiensa avoimuutta, harrastajien keskinäistä kunnioitusta ja tasa-arvoista kohtelua harrastuksensa keskeisinä periaatteina.

Vaihtoehtolajienkaan yhteisöt eivät kuitenkaan ole hierarkioista ja valtasuhteista vapaita. Joskus lajeissa kilpaillaan, ja erot osaamisissa ja taitotasoissa ovat nä-

kyvillä myös epämuodollisissa harrastustilanteissa. Lajitaitojen kehittyminen merkitsee myös lajiin liittyvän kompetenssin ja pääoman kartuttamista. Ohjaus on organisoituneessa liikunnassa keskeinen hierarkioiden paikka. Kysymme tässä artikkelissa, millaisia ohjaussuhteita vaihtoehtolajien harrastamisessa syntyy ja miten taito ja ohjaussuhteet liittyvät hierarkioiden muodostumiseen lajiyhteisöissä. Miten harrastajat navigoivat tasa-arvoisuuden vaatimuksen kanssa, kun lajien ytimessä on selvästi taito, johon väistämättä liittyy jonkinlaista vertailua? Millaisia mahdollisuuksia vaihtoehtolajien ohjaussuhteet tarjoavat negatiivisten kokemusten ehkäisemiseen verrattuna perinteisiin kilpailu- ja tulosurheilun valmennusjärjestelmiin? Tarkastelumme perustuu *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* -tutkimushankkeessa (OKM 2012–2015) kerättyihin verkkokysely-, havainnointi- ja haastatteluaineistoihin. Tässä analyysissä vaihtoehtolajeja edustavat bleidaus, boulderointi, capoeira, katutanssi, longboarding, parkour, roller derby, scoottaus, skeittaus ja uusi sirkus.

2 Taito ja taitavuus

Vaihtoehtolajeissa taito ei tyhjene sääntökirjojen määrittämiksi selkeärajaisiksi ja mitattaviksi kategorioiksi. Tästä huolimatta taito tunnustetaan ja tunnustetaan kollektiivisesti, ja sen ympärille syntyy hierarkioita lajiyhteisöjen ohjaussuhteissa. Harrastajien lajiyhteisöissä nauttima arvostus perustuu ennen kaikkea taidolle, joskin harrastajat myös painottavat kerta toisensa jälkeen, että kuka tahansa taitoihin katsoomatta on tervetullut lajiyhteisöjen jäseneksi.

Et alukshan se oli vaan sitä semmosta kikkailua ja temppuilua. Tietenkin aluks se oppimiskäyrä on paljon helpompi, siis oppii nopeesti tosi paljon, et semmosia perusjutuja. Sehän on ihan valtava se onnistumisen tunne koko ajan. Et joka päivä pystyy oppii jotain uutta. Et se on vaikeeta siinä sit sen jälkeen ruveta ylläpitään sitä motivaatioo. Joutuu tekee paljon enemmän töitä, että oppii jonkun seuraavan jutun, koska ne sitten rupee menee vaikeemmaks ja vaikeemmaks. [...] Ja siinä ei oo rajana mikään muu kuin oma luovuus ja oma, fyysiset mahdollisuudet, motoriikka ynnä muut sellaset. (25-vuotias sirkusharrastaja.)

Tää on niinku teknisintä, mitä mie oon niinku ikinä tehny ja varmaan niinku, mitä ikinä tuun myöskään tekemään. [...] Et se on aika uus ulottuvuus harrastamisessa, et se taito onkin sellanen [keskeinen asia]. (29-vuotias longboardaaja.)

Vaikka taidon voi nähdä olevan temppuilulajien arvostusrakennelmien ytimessä, vaihtoehtolajiyhteisöjen määritelmät taidosta ja taitavuudesta eivät ole yksiselitteisiä edes yksittäisen lajin kontekstissa, kuten yllä olevat aineistolainaukset osoittavat. Uudessa sirkuksessa taitoon liitetään yhtäältä tiettyjä kaikkien harrastajien tuntemia temppuja, mutta toisaalta taito on myös yksilöllistä variointikykyä ja luovuutta. Usein harrastajat painottavat, ettei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa tehdä jotain. Yllä lainatun longboardaajan näkemys taitavuudesta taas kietoutuu skeittauksen tekniseen monimutkaisuuteen.

Liikunnallisesti taitavaksi tuleminen vaatii pitkäjänteistä harjoittelua ja kehollistuneen tiedon kartuttamista. Vaihtoehtolajien harrastamiseen tarvittava taito

voidaan jakaa eksplisiittiseen, implisiittiseen ja kehollistuneeseen tietämiseen. Eksplisiittinen tieto on ymmärrystä erilaisten temppujen sisällöstä, lajien periaatteista ja historiasta. Eksplisiittistä tietoa siirretään harrastajalta toiselle tekemisen ohessa sekä esimerkiksi verkon sosiaalisessa mediassa. Implisiittinen tietäminen taas on hiljaista tietoa, joka kehittyy harjoittelun myötä. Hallittu liike ja tietynlainen hillitty tyylikkyys ovat osa implisiittistä tietovarantoa. Implisiittinen tieto mahdollistaa luovan varioinnin ja lajierityisten tyylien ja konventioiden haastamisen. Kehollistunut tietäminen kuvaa tuntumaa, joka lajiharrastajilla on harrastusvälineeseensä tai harrastusalustaansa. Se on hyvin hienovaraista, kuin refleksinomaista ymmärrystä siitä, kuinka esimerkiksi asfaltin rosoisuuteen tulee reagoida. (Harinen & Rannikko 2014.)

Taidossa ei ole kyse ainoastaan siitä, kuinka temppuja tehdään, vaan siihen liittyy lajikulttuurien ja lajien historian tuntemus. Taito voi liittyä myös panokseen, jonka lajiharrastaja on valmis antamaan lajinsa puolesta. Taito on eräänlaista (ala)-kulttuurista pääomaa, jota omaava osaa olla oikeanlainen toimija lajiharrastajien yhteisöissä. Kyse on ennen kaikkea pelin sääntöjen tuntemisesta: vaihtoehtoliikunnan kentän rajat on määritelty tietyillä sisäänpääsyesteillä – ja jos sisälle päästään, kentän hierarkiat rakentuvat vastaavien periaatteiden mukaisesti. Vaihtoehtolajiharrastamiseen liittyvää taitoa voi kuvata myös oikeanlaisena habituksena, jonka omaava ”hyvä tyyppi” osaa suunnistaa lajiyhteisön kirjoittamattomassa normiviidakossa. (Bourdieu & Wacquant 1995.)

Mie en niinku haluis vielä lähtee jonkun kaa, joka osaa aika hyvin. Et se tavallaan niinku jossain muissa, vaikka joku juoksulenkki, nii oikei, ihan kiva mennä jonkun kaa, joka ei jaksa juosta niin nopeesti, ei siin mitään. Mut sit lautaillessa ainakin itellä ois niin suuret paineet, et pitäis ihan oikeesti vielä oikein onnistuu, ja sit se toinen niinku joutuu vaan, niinku et se ei ois kauheen silleen kivaa. Eikä ehkä kauheen turvallista-kaan silleen, jos niinku sekoilee sen laudan kanssa liikenteessä tai silleen. Et toivon, et siit tulis semmonen niinku, et ois enemmän skeittikavereita. (29-vuotias longboardaaja.)

Edellä oleva aineistolainaus kuvaa lajiyhteisöjen hienovaraisia, artikuloimattomia sisäänpääsyesteitä, joista johtuen kaikki lajiharrastajat eivät koe voivansa mennä mukaan lajiharrastajien porukoihin ennen kuin ovat saavuttaneet riittävän taitotason yksin harjoittelemalla. Tämä ei kuitenkaan määritä kaikkia lajeja kaikissa tilanteissa, kuten seuraavassa alaluvussa käy ilmi. Selkeimmin artikuloitun poikkeuksen tästä sisäänpääsyvaatimuksesta muodostanee roller derby, jossa keskeisenä ajatuksena on, että harrastus aloitetaan täysin nollasta. Edes aiempaa liikuntakokemusta ei katsota aloittamisvaiheessa tärkeäksi. Kuitenkin myös roller derbyn maailmassa arvostetaan nopeaa kehitystä lajin oppimisessa.

Harrastuksen voi aloittaa ilman minkäänlaista aiempaa luistelu- tai urheilukokemusta. Se onkin saanut monen sohvaperunan kunnolla liikkeelle! (23-vuotias roller derbyn pelaaja.)

3 Vertaisoppiminen ja luovuuden imperatiivi

Paikalla sataman parkkipaikalla on lisäksi 10–15 ihmistä, eri sukupuolia, ikäjakauma yläkouluikäisestä yli kolmikymmppiseen. Ihmiset saapuvat eri aikoihin, osa heti neljältä, suurin osa puoli viiden maissa. Aivan aloittelijoita meistä on neljä. Muut neuvovat meitä samalla kun juttelevat, istuksivat, temppuilevat ja testaavat lautoja. Joku on ottanut olutta mukaan. Riikka auttaa niin paljon, että kävelee Lotan vierellä, että Lotta saa ottaa hänen olkapäästään tukea. Kaikki kokeilevat innokkaasti muiden lautoja, jotka ovat keskenään varsin erilaisia. Aloittelijoille selitetään, millaisia ominaisuuksia laudan tietty muotoilu tuo mukanaan. Mäkien laskemista harrastavat, pitkään lonkkaroinneet tekevät temppuja. Kaikki kannustavat, kun joku onnistuu. Yksi vanhemmista pitkään lonkkaroinneista näyttää uusien lautojen omistajille, kuinka lautaa huolletaan ja laakerit vaihdetaan. Riikalla on mukanaan siihen sopiva avain. (Longboardauksen aloittelijasessarit, havainnointimuistiinpanot, kesä 2013.)

Yllä oleva kenttämuistiinpano longboardauksen aloittelijasessareilta kuvastaa lajiyhteisöjen avoimuutta uusien harrastajien mukaan ottamisen suhteen. Tilaisuus on myös hyvä esimerkki yhteisöllisestä oppimisesta, jossa kokeneemmat harrastajat neuvovat aloittelevia ja ohjaavat heitä lajiharrastamisen piiriin. Mukaan pääseminen on verrattain helppoa, mutta kuvatuunlaisessa tilanteessa on myös aiheellista pohtia, mitä mukana oleminen tarkoittaa. Jos ja kun taitohierarkia on vahvasti läsnä opetustilanteessa, onko vasta-alkajan lopulta mahdollista olla yhdenvertaisena jäsenenä mukana lajiharrastajien yhteisössä? Voiko hän haastaa lajiharrastamisen sääntöjä tai kyseenalaistaa kokeneempien ohjeita? On myös huomionarvoista, että kaikki kohtaamamme lajiharrastajat eivät näe asiakseen muiden neuvomista, sillä se voidaan helposti kokea eräänlaiseksi ”pätemiseksi” tai tarpeettomaksi itsekorostukseksi. Kaikki harrastajat eivät koekaan lajien piirissä syntyneitä skeittikouluja, parkour-akatemiaita tai tanssikouluja vaihtoehtolajien henkeen sopiviksi.

Liikuntamaailma on perinteisesti nähty tärkeänä sosialisatio- ja kasvatusympäristönä, jossa aikuiset voivat kohdistaa nuoriin niin moraalikasvatuksellista kuin liikuntataitojen opettamiseen pyrkivää sosiaalista kontrollia (Koski & Tähtinen 2005, 4; Jaakkola ym. 2013, 20–22). Vaihtoehtolajien maailmassa nuoret opettavat toisiaan pääosin ilman aikuisten kasvatuksellisia kontrollipyrkimyksiä. Melkein mikä tahansa julkisen tilan arena voi lähes mihin aikaan tahansa toimia vaihtoehtolajien oppimisympäristönä. Vaihtoehtolajien oppiminen ja opettaminen tapahtuvat neljänsissä tiloissa, uusilla oppimisen areenoilla, epäperinteisissä oppimisen paikoissa, vertaisryhmissä ja vapaaehtoisesti (Harinen & Rannikko 2014):

Scoottausta voi harrastaa sekä yksin että kavereiden kanssa. Hauskempaa tietysti on, jos muutama kaveri lähtee mukaan. Lajilla ei ole mitään mottoa, mutta sitä kuvaa ehkä parhaiten se, ettei kenelläkään ole valmentajaa sanomassa, mitä seuraavaksi pitäisi tehdä. Jokainen saa päättää, koska lähtee lautailemaan ja mitä tekee. (25-vuotias scoottaaja.)

Harrastuskavereiden merkitys lajien opettelussa on suuri, ja tässä mielessä vaikkapa vain ääneen lausumattomienkin lajinsisäisten hierarkioiden ei saa antaa torpedoida yhdessä tekemisen henkeä. Vaihtoehtolajiharrastajat kertovat, että kun lajia on ehtinyt harrastaa jo pidemmän aikaa, erityisesti omantasoiseksi määriteltyjen

harrastajien neuvot ja malli ovat tärkeitä, jopa edellytyksiä lajissa kehittymiselle. Yhdessä pohditaan, kuinka voitaisiin tulla entistä paremmiksi. Roller derbyn harjoittelemisessa usein käytetty kiertävä ohjausvastuu on hyvä esimerkki tällaisesta vertaisoppimisesta. Kaikkein yleisimmin oppiminen kuitenkin tapahtuu katsomalla mallia ja saamalla inspiraatiota muilta. Oppiminen on varsin moniaistista: myös tuntuma toimii osana oppimisprosessia, ja temppuja voi oppia kuuntelemalla niistä syntyvää ääntä (Fors ym. 2013). Ylipäätään vaihtoehtolajien oppimisympäristöt ovat varsin moniulotteisia: mallia ja ideoita voi hakea esimerkiksi internetistä, missä myös esitellään omia taitoja.

Tekniikka on tuonut mahdollisuuksia, esimerkiks YouTube on ollu, on tosi isona osana siinä, tämmönen taide, sirkustaide, on levittynyt. Että ihmiset on nähny, miten siistii on, ja ne on ite kokeillu ja niin pois päin. Ja tämmönen niinku mahdollisuus jakaa kokemuksia toisten kanssa internetin kautta ja jotain tämmösiä tuota, on myös tuonu tosi paljon. (25-vuotias sirkusharrastaja.)

Vaikka vaihtoehtolajiharrastajat puhuvat hierarkkisia ohjaussuhteita vastaan, lajiharrastajien välisiä hierarkioita ei aina pyritä edes välttämään. Toisinaan vaihtoehtolajien taitoperusteiset hierarkiat saattavat olla hyvinkin tarkkarajaisia ja ilmeisiä, kuten alla olevat aineistolainaukset osoittavat. Näissäkin tapauksissa taito määrittyy hieman epämääräisenä mutta silti yleisesti tunnistettuna – ainakin omistautuneiden harrastajien piirissä. Siitä huolimatta se ei ole, tai ei ainakaan saisi olla, alistamisen, vähättelyn tai ulossulkemisen perustelu.

Tavallaan niinku, se on musta hirveen tervettä, mikä breikissäkin on, että on selkee, ikään kuin selkee nokkimisjärjestys, tiedetään, kellä on siisteimmät moovit ja kuka pystyy tekemään hienoimmat temput, kellä on hienoin footworkki, mutta silti se ei aiheuta mitään kismaa kenenkään välille. Ja kaikki on tavallaan, ketään ei puukoteta selkään ja kaikki on silti yhtä suurta perhettä. Ja sit lähinnä niinku se, mikä monella tanssijalla opittava breikissä, on se, että opitaan niiltä, jotka on parempia. Et tavallaan käytetään hyödyksi se tilaisuus, että ollaan ringissä jonkun sairaan hyvän kaa ja pääsee näkee, et vitsi toi tekee ton tempun noin, et mitenkähän mää sen oppisin. (32-vuotias katutanssija)

Ei pidä leveillä muille taidoillaan tai jos joku oppii jotain uutta ei pidä mennä huutelemaan "ihan helppo opin ton aikoja sitte" sillä on sitä itekki ollu ilonen ja näin ku oppii uutta on se sit helppo tai vaikee temppu. (...) ei saa haukkua muita jonneiks vaik ne ei osais mitään trikkei. (13-vuotias scoottaaja.)

Vaihtoehtoliikunnan harrastamiseen kuuluvat vahva luovuuden lupa ja velvoite. Jos aina vain toistettaisiin samoja kaikkien tuntemia temppuja, variaatiosta ammentavien lajien kehitys pysähtyisi. (Harinen & Rannikko 2014.) Vaihtoehtolajeihin voi jopa nähdä kuuluvan eräänlaisen toisin tekemisen vaateen, luovuuden imperatiivin: osa harrastajien implisiittistä tietovarantoa ovat juuri luova temppujen muuntelu ja uusien keksiminen. Toisten matkiminen ja muiden liikkeiden kopioiminen eivät kuulu oikeaoppiseen vaihtoehtolajien maailmaan. Lajiharrastajat myös tunnistavat yksilöiden erilaiset lähtökohdat ja taidot: se, mikä toimii yhden kohdalla, ei välttämättä toimi toisen kohdalla.

- Minna (20-vuotias parkouraaja): Että se eihän auta mitään, jos joku toinen tekkee jotain muuta, kun itestä on kysymys.
- Niina (23-vuotias parkouraaja): Niin ehkä se on enemmän semmosta, et kilpaillaan ittesä kanssa, jos tavallaan kilpailee. Silleen niinku oman pään sisällä sitte.
- Minna: Se on tietysti eri asia sitten, että toteutuuko se kui hyvin. Että kyllä se niinku itse kukin sitten tuolla treeneissä vähän kattelee, et mitä muut tekee. Et se ei oo se idea, mutta kun se on niin juurtunu tänne aivoihin, kattoo, mitä toiset ihmiset tekee.
- Niina: Siinähan sä kehityt, kun sä katot, että ai toi teki tuommosen tempun, mäpä en vielä ossaakkaan sitä, että tehäämpä nyt sitä. Et kyl se niinku vertailua väkisinki, mut ei se oo semmosta samanlaista, et pitäs kaikkien jotenki edeta sammaan tahtiin.

4 Kevyempää ja leikillisempää liikuntaa

Yllä olemme tarkastelleet, kuinka taito ja taitavuus ovat yhteydessä sekä vaihtoehtolajien harrastajien suhteisiin, harrastamisen käytäntöihin että lajiyhteisöjen sisäisiin hierarkioihin. Taito tunnustetaan, mutta sen arvioiminen ja mittaaminen eivät ole samanlaisia kuin tulosvetoisemmissa lajeissa. Taito näkyy, mutta se asettaa itsensä rankattavaksi monimuotoisemmalla tavalla kuin perinteisissä kilpalajeissa. Esimerkkejä erilaisista taidon tunnustamisen tavoista voidaan löytää muun muassa parkourin piiristä, jossa käydään keskustelua siitä, kulminoituuko parkouraajan taito näyttäviin hyppyihin, hiljaiseen etenemiseen vai näiden monimutkaiseen yhdistelmään. Taitavuuden ideaalit ovat moninaisia ja usein jopa ristiriitaisia. Harrastajien suhteet ja hierarkiat näkyvät harrastajien harrastamisen tavoissa, seuran valinnassa ja tilankäytössä. Lajiharrastajien keskinäinen ohjaus ja vertaisoppiminen näyttävät kuitenkin pääsääntöisesti toteutuvan ei-muodollisissa ja hetkellisissä asetelmissä. Ohjaussuhteet ovat yhtäältä osa hierarkioita, toisaalta ne taas kytkevät harrastajia toisiinsa.

Vaihtoehtolajien harrastamiseen liittyvän vapauden voi nähdä olevan tärkeässä osassa liikuntaharrastamisen turhaumien ja liikuntaan liittyvien negatiivisten kokemusten ehkäisemisessä. Vaihtoehtolajien harrastaminen ei tapahdu tiukkojen vaatimusten sapluunassa eikä yleensä systemaattisesti mitattuna tai arvosteltuna. Luovuuden imperatiivi ei kuitenkaan välttämättä sovi kaikille, sillä se edellyttää yksilöltä kykyä varioida ja rohkeutta kokeilla. Sitoutuminen lajiin nähdään mieluummin mahdollisuutena kuin uhkana – lajiharrastaminen on mukaan lähtevälle aito vaihtoehto eikä ulkoapäin asetettu vaatimus. Harrastuksen määrä on säädettävissä, ja tauottaminen tai lopettaminen on esteetöntä. Lajiharrastuksessa on mukana tietynlainen keveys: kaikkien ei tarvitse tehdä lajia tosissaan, ja tyypillisesti korostetaan, että mukaan voi tulla kuntoon ja liikuntataustaan katsomatta.

Taitohierarkioistaan huolimatta vaihtoehtolajien nuoret harrastajat kyseenalaistavat aktiivisesti liikuntaan liitettävän paremmuusjärjestykseen laittamisen kulttuuria. Tästä syystä vaihtoehtolajiyhteisöt tarjoavat paikkoja myös niille, jotka kokevat koulu- tai seuraliikunnan turhauttavaksi ja jopa traumatisoivaksi, tai joiden ”viimeiset hetket” urheiluharrastuksen aloittamiseen ovat jo menneet. Jopa idealistiseksi tulkittavista pyrkimyksistä huolimatta myös vaihtoehtolajien yhteisöt ovat

kuitenkin monilta osin tasa-arvoisuuden edistämisessään keskeneräisiä. Siitä huolimatta – tai ehkä juuri siksi – ne tarjoavat rohkaisevia esimerkkejä kaikille nuorten liikunnan järjestäjille. Suorituspainneiden purkamista ja leikillisyyden vahvistamista voidaan edistää askel kerrallaan, eikä vallattominkaan liikuntayhteisö ole tässä työssä heti valmis.

5 Lähteet

- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. 1995. *Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Helsinki: Gummerus.
- Fors, V., Bäckström, Å. & Pink, S. 2013. Multisensory emplaced learning: Resituating situated learning in a moving world. *Mind, Culture, and Activity* 20(2), 170–183.
- Harinen, P. & Rannikko, A. 2014. Temppu ja miten se tehdään? Vaihtoehtoliikunta tietämisen ja taitamisen todellisuuksina. Teoksessa P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Joensuu: Hai, 80–101.
- Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. 2013. Johdatus liikuntapedagogiikkaan. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–27.
- Kasvi, J. 2012. Liikkukaa, ihmiset, liikkukaa. *Uusi Suomi, puheenvuoro*. <http://jyrkikasvi.puheenvuoro.uusisuomi.fi/126727-liikkukaa-ihmiset-liikkukaa> (Viitattu 16.12.2014.)
- Koski, P. & Tähtinen, J. 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23(1), 3–21.
- Kuninkaanniemi, H. & Ronkainen, J. 2013. Liikkuvan nuoren valinta. Teoksessa P. Harinen & A. Rannikko (toim.) *Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 65, 43–46.
- Lehtonen, K. 2013. Viimeiset hetket. Teoksessa P. Harinen & A. Rannikko (toim.) *Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 65, 9–11.
- Liikanen V., Harinen, P., Kuninkaanniemi, H., Rannikko, A. & Ronkainen, J. 2013. Junnuputkesta omaehtoiseen liikkumiseen: vaihtoehtolajit liikunnan muuttuvassa kentässä. *Liikunta & Tiede* 50(5), 9–13.
- Puronaho, K. 2014. *Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.
- Rannikko, A., Harinen, P., Kuninkaanniemi, H., Liikanen, V. & Ronkainen, J. 2014. Nuorten vaihtoehtoliikunta yhteisöllisen kasvun ja oppimisen mahdollistajana. *Kasvatus & Aika* 8(3), 36–48.
- Wheaton, B. 2013. *The cultural politics of lifestyle sports*. London: Routledge.

IV

VAIHTOEHTOLIIKUNTA SUHTEINA JA SUHTAUTUMISINA (KILPA)URHEILUUN

Ennen kirjan päättävää Epilogia on syytä asettaa tarkastelemamme vaihtoehtoliikuntakenttä osaksi laajempaa kansallista liikunnan toimintakulttuuria ja urheilun politiikkaa, samoin kuin länsimaista yhteiskuntaa läpäiseviä markkinoitumisen rakenteita. Vaikka pyrkimys erottautumiseen on monissa vaihtoehtolajeissa olennainen alakulttuurinen missio, ajanhengen imperatiiveista erilleen asettuminen on niissäkin mahdotonta. Tämän pääluvun artikkeleissa katsomme, kuinka vaihtoehtolajeja yhtäältä joko puristetaan ulkoapäin ”vakavasti otettavaksi urheiluksi” tai toisaalta sivuutetaan sellaisiksi kelpaamattomina. Lisäksi saamme eteemme kuvauksia siitä, kuinka marginaalinen institutionaalistuu, jopa oppikirjamaisesti sosiaalisen liikkeen kehityskulun lainalaisuuksia noudatellen ja kuinka urheilullista myös vaihtoehtoliikunta oikeastaan on. Tämän institutionaalistumisen seurauksena syntyy kiinnostavaa lajiensisäistä autenttisuuden ja rakenteille antautuneen wannabe-toiminnan vääntöä – energiahankausta, joka pitää lajialakulttuurit jatkuvassa dynaamisessa liikkeessä. Hyvä niin: sosiaalisen järjestyksen ollessa täydellinen ollaan niimitäin tilanteessa, jossa elämä on päättynyt.

Elämäntapalajit, huippu-urheilu ja suomalainen urheiluliike

Mikko Piispa

1 Johdanto

Suomalaisessa huippu-urheilussa tuntuu vallitsevan alituinen hätä. Menestystä kaivataan ja Suomi pitäisi palauttaa urheilun suurmaaksi milloin minkin mission avulla. Vaikka huippu-urheiluun ohjatut valtionosuudet ovat kasvaneet tällä vuosituhatluvulla merkittävästi, rahasta on jatkuva pula ja resurssien kohdentamisesta käydään jatkuvaa keskustelua (mm. OPM 2010). Menestys on monien mielestä ollut surkeaa, ja sen indikaattorina toimii ennen kaikkea olympiamitalien määrä, joka on jumittunut verrattain alhaiselle tasolle. Sotshin talvikisoista saalis oli viisi, mikä on samalla tasolla muiden 2000-luvun talvikisojen kanssa ja oikeuttaa sijalle 18 Japanin ja Iso-Britannian väliin. Kesäkisoissa 2012 karttunut saalis oikeutti Belgian ja Armenian kanssa jaetulle sijalle 60. Vertailun vuoksi paras Pohjoismaa keräsi Sotshissa yli viisinkertaisen saaliin (Norja) ja Lontoossa kolminkertaisen (Tanska). Ollaan siis kaukana siitä, että huippu-urheilumenestykseen oltaisiin tyytyväisiä.

Suomea on juostu ja hiihdetty maailmankartalle olympialaisissa, mutta mitä tapahtuu samaan aikaan toisaalla? Joukkuelajien menestyksestä, niin miesten kuin naisten joukkueiden, voisi kirjoittaa oman perusteellisen juttunsa, mutta nämä menestykset toki tunnetaan. Sen sijaan Suomessa on lukuisia maailmalla menestyviä urheilijoita lajeissa, joista ei puhuta juhlapuheissa – siitä huolimatta, että nämä lajit ovat muualla maailmalla usein harrastetumpia kuin esimerkiksi perinteiset kansallislajimme hiihto ja paini. Kun mennään tunnettujen joukkuelajien ja perinteisten olympialajien ulkopuolelle, urheiluhullun suomalaiskansan kiinnostus tuntuu loppahtavan ja tietämys putoavan. Risto Niemisen arvio siitä, että "suomalaiset eivät ole urheiluhullua vaan menestyshullua kansaa", ei tarkemmin katsottuna pidä paikkaansa: meille menestyksen on tultava tietyissä lajeissa. Voikin vain arvuutella, kuinka paljon Suomessa loppujen lopuksi on urheilijoita, jotka ovat tunnetumpia muualla kuin Suomessa. Tämä ei toisaalta ole ihme: näiden urheilijoiden pelikentät ovat toisaalla ja heidän arvomaailmansa on yhtä kaukana perinteisten lajien logiikasta kuin urheilujohtajien toiminta urheilun jaloista arvoista. He ovat sosiaalistuneet sellaiseen (urheilu)kulttuuriin, joka pikemminkin tekee pesäeroa urheilun instituutioihin kuin aktiivisesti kytkeytyisi niiden osaksi.

2 Päämäärärationaalinen huippu-urheilu

Adam Ingham (1975) katsoi jo noin 40 vuotta sitten, että urheilu on yhteiskunnan rationalisoitumisen paineessa muuttunut yhä vahvemmin päämäärärationaaliseksi toiminnaksi, jota määrittää teknologinen ja byrokraattinen halu mitata kaikkea – ei vain urheilullisia vaan myös taloudellisia tuloksia. Tämä näkyikin urheilun kauppal-

listumisena ja ammattilaistumisena, minkä vuoksi urheilijasta on tullut viihdeteollisuuden palvelutyöntekijä, tai oikeastaan hyödyke. Ingham (mt., 382) esittääkin, että urheilijoiden tulisi itse pyrkiä pois tästä tilanteesta ja siten puhdistaa urheilu päämäärärationaalisesta ja meritokraattisesta, markkina-alisteisesta logiikasta. Hän peräänkuuluttaa myötätunnon, suvaitsevaisuuden ja yhteisöllisyyden arvoja, jotka – ehkä paradoksaalisesti – kuuluvat myös urheiluliikkeen mielellään kaupittelemaan urheilu- ja olympiahengen ideaaliin. Inghamin mukaan urheilun tulisi kuitenkin irtisanoutua kapitalistisesta, päämääräorientoituneesta *Gesellschaftista* ja muodostaa oma, itseilmaisuuksiin ja sisältöön suuntautuva *Gemeinschaftinsa* (vrt. Tönnies 1988 [1887]; ks. myös Heinilä 1998b, 209–210).

Kalevi Heinilä (1998a) on samoilla jäljillä kuin Adam Ingham jäljittäessään huippu-urheilun ja urheiluliikkeen kehitystä ja luonnetta. Heinilä puhuu huippu-urheilusta systeeminä (mt., 123–146), joka on totalisoinut urheilun luonteen ja samalla urheilijan roolin siinä. Systeemi edellyttää urheilijaa sitoutumaan siihen niin ehdottomasti, että esimerkiksi hänen elantonsa, perhe-elämänsä ja koulutuksensa jäävät usein urheilullisten tavoitteiden alla toissijaisiksi. Aivan kuten Ingham, myös Heinilä esittää, että huippu-urheilijasta tulee sopimustyöntekijä, jonka työehdot ovat varsin ankarat – hänen on esimerkiksi oltava aina tavoitettavissa dopingtestiin. Huippu-urheilijan sopimustyön luonteessa sitovinta ovat kuitenkin kilpaileminen ja siihen kytkeytyvä tehokkuusajattelu. Urheilijalle ei yksinkertaisesti jää muita vaihtoehtoja kuin alistua urheilun totalisoivan vaikutuksen alle – jos hän haluaa menestyä, hänen on oltava täydellisen omistautunut (mt., 152). Kenties kaikkein merkittäväntä on kuitenkin urheilijan psykologinen sitoutuminen: hän omaksuu eetoksen, jossa vain voitto on tärkeää ja jossa humaanit arvot jäävät taustalle (mt., 135).

Heinilä (1998a, 160–161) kiinnittää huomiota myös siihen urheilun absurdiuteettiin, että huippu on auttamatta kapea ja vain pieni osa urheilijoista koskaan yltää sinne. Hän ottaa esille arvion, jonka mukaan Yhdysvalloissa vain yksi urheilija sadasta tuhannesta yltää lajinsa ehdottomaan eliittiin. Kun huomioidaan, millaisia uhrauksia huipulle pyrkivät tekevät muun elämänsä suhteen, voi vain kysyä, onko tällaiselle systeemille alistumisessa ja sen ehdoilla pelaamisessa järkeä, vai olisiko aiheellista etsiä joitain muita toimintatapoja. Heinilä (1998b, 207) esittääkin, että urheilun leikkimuotoisuus ja "aito amatöörihenki" ovat jääneet urheilun alemmille taasoille tai piiloon kilpailuhenkisyiden dominoivan luonteen alle.

Inghamin ja Heinilän ajatuksia on kiinnostavaa heijastella nykyistä urheilun maailmaa vasten. Ensinnäkin on helppo esittää, että urheilu on karannut vieläkin kauemmaksi mainittujen kirjoittajien hahmottelemasta ideaalista. Siitä on tullut kaupallisuuden läpitunkemaa viihdeteollisuutta, jossa urheilijasta itsestään on tehty mahdollisesti vielä entistä enemmän hyödyke. Tarkemmin katsoen voi todeta, että urheilun maailma on rakoillut ja pirstaloitunut siten, että vaikka urheilun kaanon on edelleen markkinoiden ja poliittis-nationalististen päämäärien ohjaama ja dominoimaa, sen sateenvarjon alle on muodostunut omia pieniä *Gemeinschaftteja*, yhteisöjä. Näitä on paikannettavissa paitsi huippu-urheilun ulkopuolelta, myös sen liepeiltä.

Erityisesti niin kutsutut elämäntapalajit ovat muodostuneet uudenlaisen lajikulttuurin ja yhteisöllisyyden ympärille (Wheaton 2004; Rannikko ym. 2013; Salasuo ym. 2015). Kuten Robert Rinehart (2000) esittää, ne tarjoavat paitsi ideologiaa, myös käytännössä vaihtoehtoja urheilun valtavirralle ja sen arvoille. Belinda Wheaton (2004) tarkentaa, että näissä lajeissa on enemmän leikin ja taiteenteon kuin urheilun elementtejä, ja ennen kaikkea niissä on kyse osallistumisesta ja osallisuudesta, ei ensisijaisesti kilpailemisesta. Toisin sanoen elämäntapalajien urheilijat eivät jaa urheilun päämäärärationaalisuutta – eli yksinkertaisimmillaan halua olla paras – vaan ovat korvanneet sen elämysrationaalisuudella (Schulze 1992; Noro 1995; Piispa 2013). Tämä tarkoittaa sitä, että omaa lajia "tehdään" ja sen parissa "olla" eikä välttämättä lainkaan kilpailla tai tietoisesti harjoitella. Seuraava aineisto-ote kuvaa tätä elämäntapalajien urheilijoiden otetta loistavasti. Se on muiden tässä artikkelissa esiintyvien haastattelulainauksen tavoin nuoria urheilijoita tarkastelleen tutkimushankkeemme aineistosta (mm. Piispa & Huhta 2013; Salasuo ym. 2015).

Sä meet sinne ja se harjottelu, se on aina vaan semmosta niinku tekemistä, että... Se periaatteessa on sitä harjottelua koko ajan. Et vaik sä et nyt ees tekis siel mitään kummempii temppei niinku, et mut se on silti sitä harjottelua. [...] Mut se on niin fiiliksestä kii, et ei täs oo mitään niinku semmosta suunniteltua, niinku suunniteltua viikkoo, niinku esimerkiks tiistain mulla on nyt tämmöset, et mä nyt harjottelen tämmöstä ja tämmöstä. Et se on vaan niinku fiiliksestä kii. [...] Tää on aika tämmönen vapaa, vähän niinku elämäntapalaji. Et sä teet ihan mitä sä tykkäät ja tälleen.

3 Murtuma urheilueetokseen

Elämäntapalajit hylkäävät sen, minkä pohjalle perinteinen urheilueetos on rakentunut, ja irtisanoutuvat siitä, minkä Maria Rantala (2014) toteaa olleen "sata vuotta toistoa". Elämäntapalajien urheilijat uhmaavat kulttuuria, jossa urheilijan tulee tehdä kaikkensa edustaakseen ennen kaikkea kansakuntaansa, ja korvaavat sen ajattelulla, jossa urheilija edustaa itseään, lajiyhteisöään ja sponsoriaan. Tästä elämäntapalajit ovat maksaneet sen hinnan, että niitä ei varsinaisesti noteerata huippu-urheiluksi, joskin on todettava, että ne eivät tunnu edes kaipaavan sitä, päinvastoin. Otetaan silti esille joitakin esimerkkejä siitä, kuinka kyseenalaiseksi "suomalaisen huippu-urheilun kriisi" asettuu elämäntapalajien urheilijoiden menestystä vasten:

- Suomessa on täysammattilaisia boulderoinnissa eli kalliokiipeilyssä, kun taas esimerkiksi suomalaisille perinteisessä painissa täysammattilaisia ei ole ainoatakaan.
- Suomalaiset edustavat heti yhdysvaltalaisen jälkeen maailman terävintä huippua frisbeegolfissa.
- Suomalainen Tuomas Kärki on footbagin maailmanmestari, ja hänet on siitä hyvästä nimetty vuonna 2012 Vuoden helsinkiläisurheilijaksi.
- Suomalainen Arto Saari äänestettiin Yleisradion Kaikkien aikojen suomalaiset -äänestyksessä sijalle 26, sillä hän on skeittauksen täysammattilainen ja maailman eliittiä tässä laajasti harrastetussa lajissa.
- Suomalaiset lumilautailijat ovat maailman kärkeä, ja heistä useat ovat myös täysammattilaisia – eivätkä vain ne muutamat, jotka ovat voittaneet olympiamitaleita.
- Suomessa on maailman huippuja myös breakdancessa ja monissa vähemmän tunnetuissa uusissa tanssilajeissa.

Listaa voisi jatkaa vielä vaikka kuinka pitkästi. Suurelle suomalaiselle urheiluyleisölle monet yllä mainitut elämäntapalajien menestykset ovat yhtä kaikki tuntemattomia. Mistä tämä kertoo? Siitäkö, että näistä lajeista vain lumilautailu on olympialaji? Varmasti osittain, sillä juuri lumilautailijat ovat olleet juhlittuja menestyjiä muutamissa viime talviolympialaisissa. Olisi kuitenkin yksinkertaistus todeta, että elämäntapalajit ovat tuntemattomia siitä syystä, että ne eivät ole olympialajeja. Totuus on varmasti mutkikkaampi: suomalainen urheiluliike ja -media ja sitä kautta myös suomalainen urheiluyleisö, jonka makuun edellä mainituilla on suuri valta, ovat kiinnostuneita olympialajeista, koska niihin kytkeytyvät kansallisen menestymisen ja perinteisen urheilun arvot ja arvovalta.

Toisin sanoen: elämäntapalajit eivät juuri kiinnosta, paitsi ehkä kuriositeetteina, koska ne eivät jaa urheiluliikkeen perinteisiä, konservatiivisia arvoja. Edes valtavat harrastajamäärät eivät herätä laajempaa kiinnostusta, kuten vaikkapa frisbeegolfin kohdalla voidaan huomata. Elämäntapalajien urheilijat eivät alistu olemaan passiivisia objekteja, palvelutyöntekijöitä ja pelinappuloita, joiden vieressä poseeraamalla kerätään poliittisia pisteitä, vaan he ovat aktiivisia subjekteja, jotka valitsevat itse, ketä tai mitä edustavat ja millä ehdoin. Heidän olemassaolonsa ei perustu ja ehdollistu institutionalisoituihin, vaihtoehtottomiin kilpailutapahtumiin, vaan he voivat toteuttaa omaa elämäntapaansa jopa hylkäämällä kilpailemisen tyystin.

No mulla on oikeestaan semmonen sopimus nyt, että SM-kisat on ainoat missä mun pitää käydä. Mut sit just vaiks tossa on parit isot kansainväliset kisat keväällä, mut mä toivon ettei tarvis mennä. Mua viime vuonnakin kysyttiin sinne, mut en mä jaksanut mennä tai sillee en mä tiä. Se on vähän kummallista mun mielestä kisailla täs meidän lajissa. [...] Siellä oikeesti totta puhuakseni, siellä esimerkiks SM-kisoissa on tosi hauskaa, koska siellä kaikki on kavereita ja tuntee toisensa. Mut sit mun mielestä se, ehkä mä vaan oon niin idealisti, et se niinkun idea siitä, et ränkätään tai sanotaan että joku on parempi kuin toinen, niin ehkä se on miks mua ei kiinnosta olla kisoissa tai silleen. Emmä tiä, vähän ehkä haluaa pitää silleen vähän matalalla profiililla. Emmä osaa sanoa ees tarkkaan sanoo syytä siihen, mut tuntuu vaan ettei niin paljon kiinnosta se puoli.

Sosiologiassa klassisen rakenne-toimijuus -jaottelun mukaisesti perinteinen urheilu näyttäytyy staattisena, kangistuneena rakenteena, kun taas elämäntapalajeja määrittää paremmin niiden harrastajien toimijuus, josta muodostuu huokoinen, verkostomainen kokonaisuus. Toisaalta yksi tulkinta elämäntapalajeista voisi olla niiden määrittäminen urheilun "kolmanneksi" (Noro 1991; ks. myös Simmel 2005). Sosiologiassa tällaisen "kolmannen" rooli on silloittaa inhimillistä ajattelua leimavia kaksinapaisia jaotteluja sekä löytää tulkintamallien väliltä vaihtoehtoja ja uutta ajattelua. Tällainen on johdettavissa ainakin tanskalaisen kulttuurisosiologin Henning Eichbergin (2004) tyypittelystä. Eichberg esittää, että nykyaikaisen urheilun hegemoninen malli on suoritusurheilu, joka tuottaa senttejä, grammoja, maaleja ja mitaleita. Se on jättänyt allensa järjestystä ja kuntoa korostavan, usein nationalistis-henkisen integraatiourheilun, mutta myös juhlamista ja leikkiä korostavan kansanurheilun. Viimeksi mainittu on Eichbergin (mt, 18) mukaan urheilun "jokeri", joka

ilmestyy lavalle sotkemaan tuttuja asetelmia – ja nykyajan jokereiksi määrittyisivät tässä mielessä siis elämäntapalajit.

Elämäntapalajien urheilijat ovat hankalia ja haasteellisia toimijoita, joiden menestystä ei voi kunnolla kääntää päämäärärationaalisen ja arvokonservatiivisen urheiluliikkeen kielelle – itse asiassa pyrkimys tehdä niin voi kostautua, kuten esimerkiksi lumilautailijoiden penseys kansainvälisen hiihtoliiton FIS:n maailmancupia kohtaan on osoittanut. He saattavatkin helposti leimaantua epäisänmaallisiksi, koska heille maan edustaminen ei ole kaikki kaikessa, se urheilun suurin kunnia. Monet elämäntapalajien urheilijat itse asiassa edustavat Suomea kuitenkin mielellään, se ei vain ole heille prioriteetti (Salasuo ym. 2015). Heille urheilemiseen kytkeytyy muitakin arvoja, ja tämä näkökulma aukeaa kenties parhaiten toteamalla, että he eivät koe velvollisuutta minkään tai kenenkään edustamiseen – he tekevät itselleen olematta kuitenkaan itsekkäitä. Isänmaallisuutta on monta sorttia, vaikka urheilu-kaanon ei sitä tunnustakaan. Juuri urheiluliikkeen vaatima kansallismielisyys on silti edelleen vahva juonne, ja siitä kertoo muun muassa Suomen Olympiakomitean tavoite olla paras Pohjoismaa 2020. Tavoitteen realistisuuteen sen kummemmin puuttumatta sopii huomata, että menestys määrittyy kansainvälisen vertailun kautta ja menestysyksikkönä on kansallisvaltio urheilijoinen.

Urheiluliikkeen reaktio ainakin Suomessa tuntuu olevan aktiivinen pyrkimys unohtaa elämäntapaurheilijoiden olemassaolo, paitsi silloin kun he suostuvat tulemaan institutionalisoiduille areenoille, kuten lumilautailijat olympiakisoihin. Suomalainen urheiluliike ei pröystäile elämäntapalajien urheilijoiden menestyksellä, koska se ei voi eikä edes osaa, sillä elämäntapalajien urheilijat puhuvat eri kieltä. David R. Unruhia (1979; ks. myös Koski 2004) mukaillen perinteisen urheiluliikkeen edustajat ovat korkeintaan turisteja, hyvin mahdollisesti tyystin muukalaisia elämäntapalajien sosiaalisessa maailmassa.

Mitkä siis ovatkaan Paras Pohjoismaa -tavoitteen mittarit? Huippu-urheilun muutostyöryhmä (HuMu 2012, 18) määritteli ne loppuraportissaan seuraavasti: 1) urheilijoiden ja joukkueiden menestyminen kansainvälisissä arvokilpailuissa, 2) joukkuelajien urheilijoiden ja valmentajien sijoittuminen eri maiden ammattilais-sarjoihin ja 3) kansainväliset vertailuanalyysit. Nämä löyhästi määritellyt mittarit sytyttävät toivonkipinän todelliselle optimistille: ehkä tavoitteet voisivat toteutua esimerkiksi skeittiammattilaisten lukumäärän tai breikkaajien kansainvälisten kilpailusijoitusten myötä... Toisaalta Suomen Olympiakomitea on asettanut tavoitteeksi olla myös olympiamitaleilla mitattuna paras Pohjoismaa 2020 mennessä – elämäntapalajeja ei mahdu tähän visioon, ellei sitten lumilautailu tyhjennä pajatsoa. Tämä tavoite on lohdullisen yksiselitteinen vaikkakin melkoisen utopistinen.

HuMun visiossa (2012) parhaaksi Pohjoismaaksi ylletään ”osaamisella, yhteistyöllä ja intohimolla”. Tärkeitä arvoja, kieltämättä, mutta suomalaisen urheilun maisemasta ne löytyvät sisäänrakennettuina lähinnä elämäntapalajeista. Ei siis liene sattuma, että sieltä menestystäkin tulee, vaikka sitä ei aina huomatakaan. Tästä huolimatta tilanne on se, että jos joku esittäisi heikkoa huippu-urheilumenestystä valitseville kabinettimiehille kysymyksen ”entä elämäntapalajit?”, hän saattaisi saada

hetken ihmettelyn jälkeen vastauksen "niitä ei lasketa" – tai luultavammin vastakysymyksen "siis mitkä?" Ehkä jatkossa elämäntapalajeja tulisikin käsitellä urheiluuutisten sijaan kulttuuriuutisissa – tämä olisi paitsi monella tapaa loogista, kenties myös kunniaksi näille lajeille (vrt. Laine 2011).

4 Urheilun pienet Gemeinschaftit?

Palaten Ferdinand Tönniesin (1888 [1887]) klassiseen sosiologiseen jaotteluun voi todeta, että urheilun itseisarvoinen ja yhteisöllisyyttä korostava Gemeinschaft-luonne toteutuu nykyään lähinnä elämäntapalajeissa sekä juniori- ja harrasteurheilun tasolla (Heinilä 1998b, 210), kun taas huippu-urheilu on eriytynyt omaksi, kovaa byrokraattista Gesellschaft-logiikkaa noudattelevaksi järjestelmäkseen. Seuraava ote ei kuvaa urheilupomojen arvokisamatkoja:

Kaikki on vähän semmosii, ei nyt ehkä ihan hippejä mut sellasii niinku... Tuol reissus tapaa paljon ihmisii, jotka on niinku samal tasol ku sä siinä. Et ne just tulee sinne vaan nauttimaan siit lajista. Et ne ei tuu sinne silleen suorittaa mitään, vaan ne tulee nauttimaan vaan. En mä oikeen osaa itseasias sanoo sitä, mut... Ehkä se on, mitä se on jotenki pehmee tyyli, tavallaan. Jotenki se niitten olemus ja kaikki ne on semmosii maanläheisii, vois ehkä sanoo fiksuiten.

Ei tietenkään tule tehdä sitä virhepäätelmää, että elämäntapalajiharrastajat olisivat kauttaaltaan puhtaita pulmusia ja hyvää tekeviä humanisteja. Lukuisissa näistä lajeista pyörii valtavia määriä rahaa, muun muassa energiajuomajätti Red Bullin pumppaamana. Lajien suurimmat nimet ovat todellisia supertähtiä, kuten yksityiskoneellaan maailmalla lentelevä skeittilegenda Tony Hawk. Lajeissa järjestetään massiivisia kansainvälisiä kilpailuja, sellaisia kuin tv-jätti ESPN:n pyörittämä X-games, ja myös erilaisten maailmancup-kiertueiden myötä monet urheilijat ovat alkaneet harjoitella kuin huippu-urheilijat. Kaikki elämäntapaurheilu ei siis ole enää vain leppoosaa yhdessäoloa. Voidaan kuitenkin hyvällä syyllä esittää, että elämäntapalajit eivät ole täysin alisteisia huippu-urheilun kansainväliselle systeemille. Tässä tärkein tekijä ovat lajien laajan harrastajapohjan sisäinen arvomaailma ja kulttuuri – harrastajapohjan, jonka ei tarvitse osallistua urheilun kilpailurakenteisiin ollakseen osallisia lajissaan.

Kun yhteiskunta on pirstaloitunut ja postmodernisoitunut, myös urheilusta on eriytynyt uusia, suhteellisen itsenäisiä yhteisöjä. Voidaan katsoa, että nämä yhteisöt, tässä tapauksessa elämäntapalajit, ovat muodostaneet omia lajikulttuureitaan, jotka heijastelevat yhteiskunnallisten arvojen pluralisoitumista. Yhteisöllisten arvojen vahvistuminen ja kansallismielisten arvojen heikentyminen laajemmin yhteiskunnassa ovat saaneet kaikupohjaa uudenlaisissa urheilun lajikulttuureissa, joiden muodostumisessa näkyvät myös yhteiskunnalliset ala- ja nuorisokulttuuriset tendenssit. Useat elämäntapalajit eivät ole "vain urheilua" vaan tarjoavat laajempia (nuoriso)kulttuurisia kiinnekohtia ja ennen kaikkea oman sosiaalisen viiteryhmänsä, minkä myötä urheilu toteuttaa laajempaa sosiaalista rooliaan (Coalter 2007).

Kaikki tuntee kaikki, on niinku kavereita, ja sitten jos pidetään vaikka synttäribileet, niin sitten yleensä ne on ne kaikki samat ihmiset aina siellä. Että on semmonen niinku tiivis yhteisö.

Elämäntapalajien huokoisuus, verkostomaisuus ja parempi linkittyminen urheilun ulkopuolisiin sosiaalisiin viitekehyksiin mahdollistavat niiden toimijoille paremmat mahdollisuudet normaalisti miellettyyn elämänkulkuun kuin perinteisten lajien urheilijoille (ks. myös Piispa & Salasuo 2014). Tämä tarkoittaa, että niiden jäsenet ehtivät miettiä muutakin kuin urheilua: muun muassa opintoja, "nuoruutta", kavereita ja työelämäänsä. Elämäntapalajit eivät dominoi arkea ja sallivat erilaiset puoli-ammattilaisuuden muodot. Suomalaiset nuoret kaipaavat nykyään työltään enemmän sisältöä kuin materiaalisia palkintoja (mm. Tuohinen 2010), ja sama näkyy elämäntapalajeissa, joissa tekeminen, nauttiminen ja sosiaalisuus ovat tärkeämpiä arvoja kuin esimerkiksi kilpailumenestyksen saavuttaminen.

Elämäntapalajit ovat eittämättä elämysrationaalisia (Schulze 1992; ks. myös Kotkavirta 1995; Noro 1995) mutta tarjoavat urheilun perinteiselle mustavalkoiselle moraliteetille vaihtoehdon, joka vaikuttaisi olevan huomattavasti perinteistä "pehmeämpi". Hylätessään päämäärärationaalisuuden elämysrationaalisuus voi olla myös muuta kuin individualistista nautiskelua. Tässä yhteydessä se kannustaa pois yksilökeskeisestä suorittamisesta ja kilpailemisesta kohti mielekästä yhdessäoloa.

5 Lähteet

- Coalter, F. 2007. *A wider social role for sport: Who's keeping the score?* Abingdon: Routledge.
- Eichberg, H. 2004. Identiteetin ilmaisemisen ristiriitaiset mallit. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) *Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 3/2004, 9–29.
- Heinilä, K. 1998a. Elite sport in transition. Teoksessa P. Vuolle (toim.) *Sport in social context by Kalevi Heinilä*. Studies in Sport, Physical Education and Health 50, 121–164.
- Heinilä, K. 1998b. The social status of physical educators, coaches and athletes. Teoksessa P. Vuolle (toim.) *Sport in social context by Kalevi Heinilä*. Studies in Sport, Physical Education and Health 50, 199–212.
- Huippu-urheilun muutostyöryhmä 2012. *Urheilijan polun osaamisella, yhteistyöllä ja intohimolla parhaaksi Pohjoismaaksi 2020! Huippu-urheilun muutostyöryhmän loppuraportti*. Helsinki: Olympiakomitea. www.ksura.net/akatemia/wp-content/uploads/2013/11/Strategia2013-2016-printti.pdf.
- Ingham, A. 1975. Occupational subcultures in the work world of sport. Teoksessa D. W. Ball & J. W. Loy (toim.) *Sport and social order. Contributions to the sociology of sport*. Reading: Addison-Wesley, 333–390.
- Koski, P. 2004. Liikuntasuhde – liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) *Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 3/2004, 189–208.
- Kotkavirta, J. 1995. Filosofian opettaminen ja ajatuksellinen suunnistautuminen. *niin&näin* 2/1995, 31–34.
- Laine, A. 2011. *Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi -maaottelu. Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympia uutisoinnista*. Helsinki: Edita.
- Noro, A. 1991. *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'*. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Noro, A. 1995. Gerhard Schulzen elämisyhteiskunta. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) *Sosio-logisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetusministeriö 2010. "Sanoista teoksi". *Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 3/2010.
- Piispa, M. 2013. Uusi Suomi ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede* 50(1), 4–9. http://lts.fi/sites/default/files/page_attachment/lt113_4-9_lowres.pdf.
- Piispa, M. & Huhta, H. (toim.) 2013. *Epätavallisia elämäntapoja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 134.
- Piispa, M. & Salasuo, M. 2014. *Taiteilijan elämäntapojen tutkimus nuorista taiteilijoista 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 156.
- Rannikko, A., Harinen, P., Liikanen, V., Ronkainen, J. & Kuninkaanniemi, H. 2013. Nuorten liikunnalliset alakulttuurit: elämäntapaa ja erontekoa. *Nuorisotutkimus* 31(4), 3–19.
- Rantala, M. 2014. *Sata vuotta toistoa. Liikunnan asemointi ja argumentointi suomalaisessa liikuntapolitiikassa vuosina 1909–2013*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 287.
- Rinehart, R. 2000. Emerging arriving sport. Alternatives to formal sport. Teoksessa J. Coakley & E. Dunning (toim.) *Handbook of sport studies*. London: Sage.
- Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H. 2015 (tulossa). *Huippu-urheilijan elämäntapojen tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Schulze, G. 1992. *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt: Campus.
- Simmel, G. 2005. *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuohinen, T. 2010. Nuorten 'työeetos' – protestanttisesta etiikasta työyhteisön henkeen? *Työpoliittinen aikauskirja* 4/2010, 33–42.
- Tönnies, F. 1988 [1887]. *Community and society*. New Brunswick & Oxford: Transaction Books.
- Unruh, D. R. 1979. Characteristics and types of participation in social worlds. *Symbolic Interaction* 2, 115–129.
- Wheaton, B. (toim.) 2004. *Understanding lifestyle sports: Consumption, identity and difference*. London: Routledge.

Liikuntakansalaisuus vaihtoehtolajeissa

Hanna Kuninkaanniemi & Jussi Ronkainen

1 Johdanto

Nuoriso- ja liikuntapolitiikalla on keskeinen merkitys osallisuuden, yhteisöllisyyden ja demokratian kannalta välttämättömien toimintavalmiuksien kehittäjänä. Osallisuuden lisäämiseksi uusien, nuorisokulttuuristen liikuntalajien olosuhteiden kehittämistä pidetään tärkeänä, ja liikunnan lisäämisen puolesta esimerkiksi kouluihin argumentoidaan vahvasti. Vuoden 2015 hallitusohjelmassa on muun muassa linjattu, että koulupäivään tulee peruskoulussa sisällyttää tunti liikunnallista toimintaa. Samalla korkeakoulut huomioidaan nuorten aikuisten liikunnan ja hyvinvoinnin keskeisinä vastuutahoina. Olennaista on pyrkiä mahdollistamaan fyysisen aktiivisuuden lisääminen arjessa – tilanteissa ja paikoissa, joissa suuri osa päivästä vieteen. (Mm. OKM 2014; OKM ja STM 2014; Pyykkönen 2015.)

Myös liikuntatoimialan taloudellinen merkitys kasvaa nopeasti. Terveys ja hyvinvointi on *Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan suunta 2015–2020* -asiakirjassa nostettu Suomen menestyksen kannalta tärkeimpiin osaamisalueisiin. (OKM 2014; Tutkimus- ja innovaationeuvosto 2014.)

Hannu Itkonen ja Kati Kauravaara (2015) ovat hahmotelleet käsitteen *liikuntakansalainen* viittaamaan eetokseen, jonka mukaan jokaisen kansalaisen tulisi olla fyysisesti aktiivinen ja jossa yksilöitä kannustetaan harjoittamaan omaa kehoaan paitsi itsensä myös koko kansakunnan hyväksi. Liikunnan edistäminen puolestaan tähtää terveyden edistämisen tavoin ihmisten käyttäytymisen muuttamiseen terveyttä ylläpitävään ja kohentavaan suuntaan.

Tarkastelemme tässä kirjoituksessa, millaisia liikuntakansalaisia niin sanottuja vaihtoehtolajeja harrastavat nuoret ovat, millaisen peilin he muodostavat liikuntakansalaisen eetokselle ja mitä kansakunnan ohjelmallisten liikuntakansalaisen tavoitteiden saavuttaminen heidän kohdallaan käytännössä saattaisi tarkoittaa.

2 Terveyskansalaisia kasvattamassa

Kansalaisuus käsitteenä on kansallisvaltioiden aikana viitannut valtion täysivaltaiseen jäsenyyteen ja sen mukana tuleviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Vaikka kansalaisuuden rajat ovat merkittävästi muuttuneet ja laajentuneet, kansalaisuus tiivistyy edelleen vahvasti valtion ja yksilön väliseksi vuorovaikutteiseksi suhteeksi ja yksilöiden kuulumisen tunteeksi johonkin ”kuvitteelliseen yhteisöön” (Anderson 1983), joka toimii tietyn hallinnollisen rakenteen puitteissa (Ronkainen 2009).

Liikuntakansalaisuuden ideaali perustuu terveystaloudelliseen ja niin sanottuun terveystaloudellisuuteen (Itkonen & Kauravaara 2015). Terveystaloudellisuus konkretisoitui Suomessa eetokseen, jossa kansalaiset huolehtivat omasta ter-

veydestään omista lähtökohdistaan käsin, jotta he voisivat paremmin täyttää kansalaisen perusvelvoitteensa: tehdä työtä, maksaa veroja, synnyttää uusia kansalaisia ja tarvittaessa puolustaa valtion rajoja. Sosiaalisen kontrollin, biovallan ja hallintavallan käsitteiden kautta on avattu prosessia, jossa kansalaiset ohjataan sitoutumaan ja edistämään omaa tervettä ruumistaan (Itkonen & Kauravaara 2015), jotta he pystyvät paremmin täyttämään työ-, reproduktio- ja sotilaskansalaisen velvollisuutensa (Turner 2001). Vaikka ajat ja painotukset ovat muuttuneet, liikuntakansalaisen eetoksella tavoitellaan samanlaista ihannetta: yksilön normatiivista kontrollia itsestään kansakunnan hyväksi.

Yksilöiden koulutustason nousun sekä digitaalisten ja fyysisten vuorovaikutusvirikkeiden globaalien laajentumisen myötä kansalaisten kontrollointi ja ohjaus asettuvat uudistuviin puitteisiin. Suomessa ajan henkeen liittyvä puhe yksilöiden omavastuun lisäämisestä on yhteydessä julkisen sektorin keventämiseen ja muutos-paineisiin. Monet kansalaiset ottavat yksilöllisyyttä korostavan retoriikan myönteisesti vastaan, sillä he sisällyttävät siihen ensi sijassa halun ja tarpeen vähentää hallinnollista sääntelyä ja ylhäältä päin tulevaa ohjausta. Norminpurkutalkoolaisista monet eivät todennäköisesti vastusta yhteisöllisyyttä tai toimimista ”kansakunnan hyväksi”. Pikemminkin he vastustavat ajatusta, että joku tietää heitä paremmin, kuinka nämä tavoitteet tulisi toteuttaa, ja valvoo ja ohjaa niiden toteutumista tarkalla isoveljen silmällään.

Liikunnanedistäjien tarkoituksena on tavoittaa kansalaiset ja varmistaa edellä mainittu toivottu käyttäytyminen. Terveystietämyksen ja valveutuneisuuden lisääntyessä on ollut luontevaa siirtää vastuuta kansalaisten terveydestä yhteiskunnan eri toimijoilta yksilöille itselleen. Myös elintapojen muuttamiseen tähtäävät teorit pohjaavat yksilön sisäisen motivaation ja voimaantumisen tärkeyteen (ks. mm. Ajzen 1991; Prochaska & DiClemente 1992). Yksilön liikuntakäyttäytymiseen kuitenkin vaikuttavat paitsi tieto, ymmärrys ja terveydentila, myös useat ulkoiset tekijät, kuten toimintaympäristö ja sosiokulttuuriset tekijät.

3 Monimuotoinen liikunta ja liikkujat

Vaihtoehtolajit ovat liikuntakulttuurisesti melko uusia, ja ne voidaan määritellä osaksi liikunnan vaihtoehtosektoria. Tyypillistä näille lajeille on selkeä ja tietoinen erottautuminen institutionaalisesta liikuntatoiminnasta, kuten seuratoiminnasta, omaehtoisuus ja aikuiskontrollin ulkopuolella oleva vertaisoppiminen.

Tässä puheenvuorossa käytetään aineistona verkkokyselyä (n=935), joka on tehty *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* -tutkimushankkeessa (OKM 2012–2015). Vaihtoehtolajeista kyselyssä mukana ovat skeittaus, longboardaus, bleidaus (tempurullaluistelu), scoottaus (tempupotkulautailu), roller derby, parkour (myös free running), uusi sirkus (esim. jongleeraus, akrobatia), slacklining, boulderointi, capoeira ja katutanssi. Kyselyyn vastanneista 16 prosenttia oli alle 15-vuotiaita, 21 prosenttia 15–19-vuotiaita, 33 prosenttia 20–24-vuotiaita, ja 30 prosenttia 25–29-vuotiaita nuoria. Heistä enemmistö oli koululaisia tai opiskelijoita erityisesti

Suomen suurimmista kaupungeista ja kasvukeskuksista. Keskimääräisesti vastaajat kokivat perheensä taloudellisen tilanteen hyväksi.

Tutkittujen vaihtoehtolajien harrastajat eivät tunnista itsestään liikunta-kansalaisuuteen liitettyjä tavoitteenasetteluja, vaan liikkuminen jäsentyy heille aivan erilaisten ja epäperinteisten urheilullisten merkitysten kautta. Liikunnan sosiaalinen rooli ja liikkumisen vapaus korostuvat. Kilpailullisuus näkyy enemmänkin omana kehittymisenä ja harrastus elämyksenä. Kulttuuriset merkitykset ovat tärkeä osa harrastusta ja toimivat sekä erottautumiskeinona että samantyylliseen elämäntapaan sitovina merkitsijöinä. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että vaihtoehtolajiharrastus on heille elämän tärkein asia, ja melkein 90 prosenttia ilmoitti, että ”harrastus on heille enemmän kuin harrastus”. Vaikka lajiharrastusta leimaa vapautta, omaehtoisuutta ja rentoa fiilistä korostava kevytjäsenyys, harrastamisen merkitys, sisällöt ja harrastamiseen sitoutuminen ovat vahvoja, koska harrastaminen on monille elämäntapa.

Vaihtoehtolajien harrastajat myös kyseenalaistavat perinteisen käsityksen liikunnan tiloista ja fyysisistä rakenteista. Yhtäältä tyypillisiä liikuntapaikkoja ja ympäristöjä otetaan haltuun uudella tavalla ja toisaalta liikkumiselle löydetään aivan uudenlaisia mahdollisuuksia julkisessa tilassa. Arkinen toimintaympäristö nähdään potentiaalisena harrastuspaikkana.

Yhteiskunnan ja liikunnan edistäjien näkökulmasta terveyttä ja hyvinvointia edistävä vaikutus on vaihtoehtoliikunnassa vahvasti läsnä. Vaihtoehtolajien harrastajat liikkuvat jopa selvästi enemmän kuin muut samanikäiset. Verkkokyselyn vastaajista lähes kaikki (97 prosenttia) harrastivat omaa lajiaan enemmän kuin kaksi tuntia viikossa. Yli 70 prosenttia nuorista vietti aikaa lajin parissa yli 5 tuntia viikossa ja melkein 40 prosenttia vastaajista yli 10 tuntia viikossa. Lähes 90 prosenttia vastaajista harrasti raskasta, hengästyttävää ja hikoilua aiheuttavaa liikuntaa yli 2 tuntia viikossa. Yli kolmannes kertoi harrastavansa hikiliikuntaa 5–9 tuntia viikossa ja vielä useampi 10 tuntia viikossa tai enemmän pelkästään oman vaihtoehtolajinsa puitteissa. Tämän lisäksi vastaajat todennäköisesti harrastavat myös muuta täydentävää liikuntaa. Verrokkina Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulun 8.–9.-luokkalaisista (32 %) ja lukion 1.–2. vuoden opiskelijoista (29 %) noin 30 prosenttia harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin viikon aikana. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat liikkuvat vielä vähemmän: lähes puolet (47 %) ilmoittaa liikkuvansa vapaa-ajallaan hengästyttävästi enintään tunnin. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Sotkanet 2013.) Kansallisen suosituksen mukaan 13–18-vuotiaiden tulisi liikkua noin 1½ tuntia päivässä, ja yli 18-vuotiaidenkin tulisi liikkua reippaasti useina päivinä viikossa (UKK-instituutti).

4 Liikunnan edistäminen ja vaihtoehtolajit

Vaihtoehtolajien harrastajat ovat fyysisesti aktiivisia ja hyödyntävät arjen toimintaympäristöä liikkumiseen. Keskeisiksi vaihtoehtolajien leviämisen esteiksi verkko-

kyselyssä ilmoitettiin sopivien tilojen tai paikkojen puute (85 % vastaajista) ja kuntien tai valtion tuen puute (59 % vastaajista). Liikunnan edistämisen näkökulmasta epäkohta on selkeä. Tilojen ja harrastusvuorojen myöntämisessä saavat edelleen etusijan organisoidut urheiluseurat, joihin vaihtoehtolajeja harrastavat nuoret haluavat usein tehdä pesäeroa.

Verkkokyselymme tulosten perusteella voi todeta, että vaihtoehtolajiharrastajat liikkuvat keskimäärin paljon suosituksia enemmän ja varsin monipuolisesti. Varsinkin nuorimmat heistä eivät todennäköisesti piittaa tai sisäistä liikuntakansalaisen tavoitteenasetteluja. Monet nuoret ovat kuitenkin kriittisen kiinnostuneita heihin kohdistuvasta hallintavallasta. Mikäli he kokisivat olevansa osa liikuntakansalaisuuden eetosta, se ei todennäköisesti lisäisi heidän liikkumishaluaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät heitä kiinnostaisi oma terveys tai yhteiskunnalliset asiat, pikemminkin päinvastoin.

Iso osa vaihtoehtolajeja harrastavista nuorista haluaa kehittää liikunnallisia taitojaan omaehtoisesti ja vertaisoppien osana kaveriyhteisöä. Heidän kohdallaan tärkeintä on muuttaa julkisia tiloja lajeille paremmin sopiviksi, mahdollistaa paremmat harjoitteluolosuhteet joustavoittamalla harrastusvuorojen saamiskäytäntöjä ja osallistaa nuoret aidosti mukaan liikuntapaikkojen rakentamiseen. Uudet lapsia ja nuoria kiinnostavat lajit tulisi huomioida myös esimerkiksi hallitusohjelman tavoitteessa lisätä liikuntaa koulussa joka päivä tunnilla. Uudet liikuntalajit ja tavat liikkua voisi ottaa myös huomioon suunniteltaessa uusia tai muokattaessa vanhoja koulurakennuksia ja oppilaitosten ympäristöjä.

Vaihtoehtolajit keräävät riveihinsä myös vastakulttuurista ajatusmaailmaa tukevia nuoria. Heidän innostuksensa liikkumiseen viedään varmimmin asettamalla heille hallinnallisia tavoitteita, vaikka ne olisivatkin piiloisia. Ylipäänsä vaihtoehtolajien tukemisessa keskeistä on tasapaino siinä, miten tukea toimintaa niin, että lajeihin liittyvää vastakulttuurista kapinaa ja marginaalista vaihtoehtohenkeä ei laimenneta liikaa. Toimintaohjeita tämän problematiikan purkamiseen kannattaa kysyä laji- ja yhteisöaktiiveilta itseltään.

5 Lähteet

- Ajzen, I. 1991. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50, 179–211.
- Anderson, B. 1983. *Imagined communities*. Lontoo: Verso.
- Hallitusohjelma 2015. Ratkaisujen Suomi. Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta. Valtioneuvoston kanslia.
- Itkonen H. & Kauravaara K. (toim.) 2015. *Liikunta kansalaisten elämäkulussa. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnanedistämisestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. *Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus 2014*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:18.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö 2014. *Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*. Toimeenpanosuunnitelma.

- Prochaska, J. & DiClemente, C. 1992. Stages of change in the modification of problem behaviors. *Progress in Behavior Modification* 28, 183–218.
- Pyykkönen T. 2015. Nyt huudetaan ja lujaa – myös vieraisiin pöytiin. LTS-blogi 8.4.2015.
- Ronkainen, J. 2009. *Väliiivakansalaiset – monikansalaisuus asemana ja käytäntönä*. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 103, Joensuun yliopisto.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. [Viitattu 31.5. 2015.]
- Turner B. S. 2001. The erosion of citizenship. *British Journal of Sociology* 52(2), 189– 209.
- Tutkimus ja innovaationeuvosto 2014. Uudistava Suomi: tutkimus- ja innovaatiopolitiikan suunta 2015–2020.
- UKK-instituutti. Terveysliikuntasuositukses. www.ukkinstituutti.fi/ammattilaisille /terveysliikuntasuositukses.

Institutionaalistumisia vaihtoehtolajeissa

Veli Liikanen

1 Vakiintumisen vääjäämättömyys

Kun uusista, epätavallisemmista liikuntalajeista keskustellaan vaihtoehtolajien ot-sakkeen alla, myös kysymys lajien valtavirtaistumisesta nousee väistämättä esiin. Puheeseen liikunnan vaihtoehtosektorista liitetään jonkinlaisen kapinallisuuden elementti, ja tämä osaltaan nostaa lajien oman kehityskulun kriittisen tarkastelun kohteeksi. Vaihtoehtolajien tai elämäntapaurheilun rajaaminen edellyttää joidenkin yleisten ominaispiirteiden (esim. elämäntyyllisyys, kokemuksellisuus, luova ilmaisu) kuvaamista (esim. Wheaton 2013), ja jos vaihtoehtolajina pidetty liikuntamuoto ei joltakin merkittävältä käytäntöjensä osalta sovi näihin ominaispiirteisiin, se huomataan.

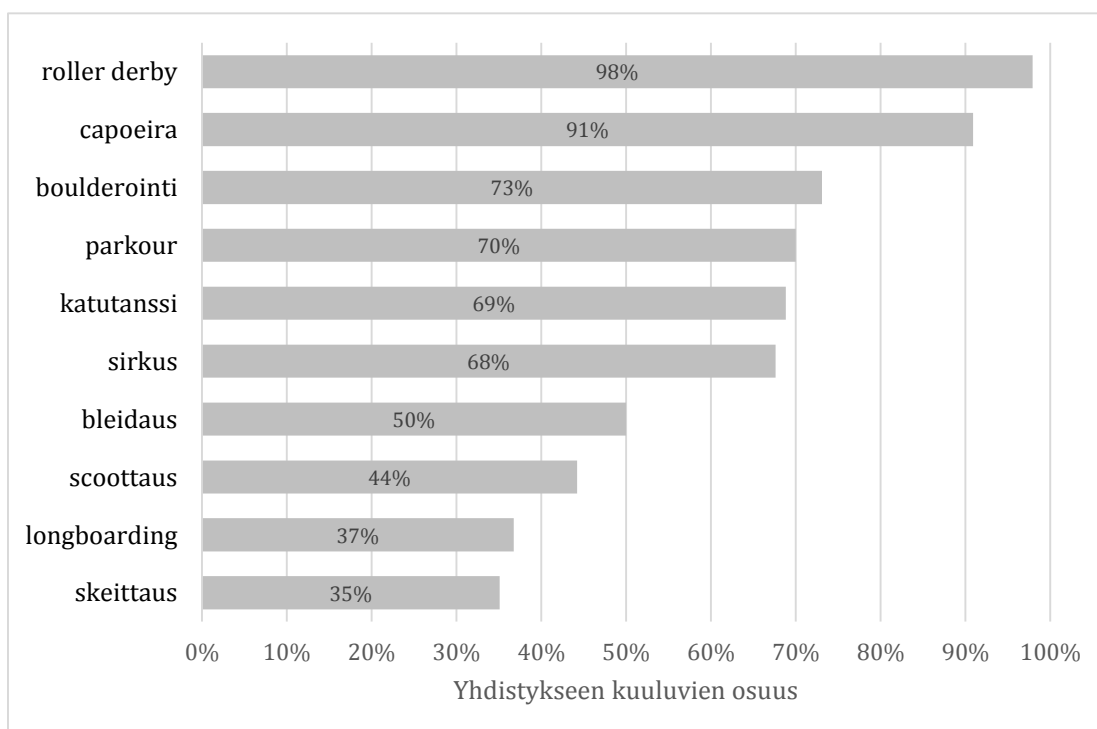
Uusien lajien valtavirtaistuminen tai tavallistuminen mielletään usein normaaliksi tai vääjäämättömäksi vaiheeksi lajien synnyssä ja kehityksessä. Uusi tulokas ei voi olla uusi ikuisesti. Samalla kun liikuntalajien synty voidaan mieltää urheilun innovaatiotoiminnaksi (Kontro & Pantzar 2005), lajien kehityskulkujen saate-taan alitajuisesti olettaa noudattavan innovaatioiden diffuusioteorian peruskaavaa (Rogers 2003), samalla suosiotaan tasaisesti kasvattaen. Joskus tämän valtavirtaistumisen oletetaan johtavan kohti perinteisen urheilulajin rakenteita ja muotoa. Toisaalta Kontro ja Pantzar (2005) kuvaavat, kuinka uusien elämäntapaurheilullisten lajien synty osaltaan edistää urheiluhistoriassa siirtymää modernista jälkimoder-niin ja yksilöllistymisen trendiä: ”jälkimodernissa liikunnassa keskeisintä ovat urheilun ja liikkumisen tuottamat elämykset, haasteet ja niiden jakaminen muiden samanhenkisten ihmisten kanssa”. Näin tulkiten uusien lajien kehittyminen ja vakiin-tuminen ovatkin yhteiskunnallisen muutoksen tekijöitä.

Pohdin tässä artikkelissa, miltä uusien lajien kehitys näyttää *Liikunnan moni-muotoistuvat tilat ja tavat* -hankkeessa (OKM 2012–2015) toteutetun, suomalaisten nuorten vaihtoehtoliikkujien harrastamisesta tehdyn tutkimuksen perusteella. Muuttuvatko vaihtoehtolajit asteittain institutionaalistuneiksi vai säilyttävätkö ne kapinalliset piirteensä ”vanhentumisestaan” huolimatta? Muuttavatko ne maailmaa vakiintuessaan? Ovatko lajikehityksen kategoriset vaihevaihtoehdot joko laitostu-minen tai kuolema?

2 Yllättävän perinteistä: vaihtoehtolajit osana yhdistysten Suomea

Suomessa monet uudet ja elämäntavalliset liikuntalajit on määritelty liikunnalliseen vaihtoehtosektoriin kuuluviksi. Tähän vaihtoehtosektoriin on kuvattu liittyvän tiukka ja tietoinen erottautuminen järjestäytyneestä ja institutionaalistuneesta toi-

minnasta ja siihen liittyvistä seurakiinnityksistä, julkisista toiminta-avustuksista, tilankäyttövuoroista, (arvo)kilpailuissa menestymisen tavoitteista ja niin edelleen (Itkonen & Nevala 1991; Harinen 2010). Näitä määreitä voidaan käänteisesti pitää myös tietynlaisten institutionaalistumismuotojen mittareina. Erityisesti ne kuvaavat organisatorista institutionaalistumista (seurakiinnitykset, tilavuorot), taloudellista institutionaalistumista (julkiset avustukset, vuokratut tilat) ja kilpailullista institutionaalistumista (arvokisat).

KUVIO 1 Jossakin lajiharrastukseen liittyvässä seurassa, yhdistyksessä tai järjestössä jäsenenä olevien vastaajien osuus eri vaihtoehtolajeissa. Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat -tutkimuksen verkkokysely 2012, n=935.

Tutkimushankkeemme tulosten (ks. kuvio 1) perusteella oletus suomalaisten vaihtoehtolajien sijoittumisesta järjestäytyneen yhdistys- ja urheiluseura-Suomen ulkopuolelle ei täysin pidä paikkaansa. Suurin osa vaihtoehtolajienkin harrastajista on jonkin harrastukseen liittyvän seuran tai yhdistyksen jäsen. Samaten monet tutkimuksemme lajiharrastajat käyttävät lajiharrastukseensa samantyyppisiä valmiita tiloja (esim. koulujen liikuntasaleja ja urheiluhalleja) kuin perinteisten lajien harrastajat, ja lisäksi harrastetaan paljon lajiharrastusta varten erikseen rakennetuissa paikoissa (skeittiparkit, kiipeilyseinät). Seurakiinnityksen ja tilankäyttövuorojen osalta läheskään kaikki vaihtoehtolajit eivät aina eroa perinteisistä urheilulajeista.

Vaihtoehtolajiyhdistysten perustamisen ja toiminnan taustalla näyttää olevan samanlaisia syitä kuin suomalaisessa yhdistystoiminnassa laajemminkin. Erityisesti yhdistyksiä tarvitaan suomalaisessa toimintaympäristössä konkreettisesti esimerkiksi julkisten harrastustilojen käyttöön liittyvissä asioissa, samoin kuin niihin liit-

tyvien pelisääntöjen selventämiseksi silloinkin, kun kysymyksessä ei ole aikataulutettu salivuoro vaan esimerkiksi skeittiparkki. Jotkut vaihtoehtolajiryhmät ovat saaneet myös julkisia avustuksia, joiden hakeminen tavallisesti edellyttää jonkinlaista yhdistystä. Erityisesti niissä vaihtoehtolajeissa, joissa lajiharrastukseen liittyy yhteisiä sääntöjä, periaatteita tai laajempien tapahtumien järjestämistä, järjestäytymiseen liittyy jonkinlainen valtakunnallinen kattoyhdistys. Joissakin tapauksissa organisoitumiseen on liittynyt myös yhteistyötä tai keskusteluja perinteisempien urheilujärjestöjen tai -liittojen kanssa.

Näistä yhdistysrakenteista huolimatta vaihtoehtolajien yhdistyskiinnitykset tuntuvat pääsääntöisesti kevyemmiltä kuin vanhojen urheiluliittojen puolella. Yleensä yhdistykseen kuuluminen ei ole välttämätöntä uskottavan harrastamisen kannalta, ja tarkat lisenssi- tai luokitusjärjestelmät ovat harvinaisia. Vaihtoehtolajiharrastajien hierarkiat näyttävät perustuvan taitoon ja jonkinlaiseen edustuskykyyn, eivät niinkään muodolliseen asemaan, ikävuosiin tai tarkkaan luokiteltuun kokemukseen. Juniorijärjestelmiä ei ole, joskin kuntien periaatteet tilavuorojen jakamisessa saattavat houkutella lajiaktiiveja pohtimaan junioritoiminnankin perustamista. Vaihtoehtolajien organisoituminen vähintään jollakin tavalla on nopeaa ja yleistä, mutta hierarkkisten organisaatioiden syntyminen hidasta ja harvinaisempaa.

Hyviä ja erilaisia esimerkkejä vaihtoehtolajien yhdistysmuodoista löytyy ainakin capoeiran ja parkourin parista. Capoeiraa harrastetaan tavallisesti seuroissa, mutta yhteisiä kattojärjestöjä lajilla ei ole sen enempää kansallisesti kuin kansainvälisestikään. Capoeira-seurat ovat järjestäytyneet muutamien lajin päätyylisuuntia edustavien koulujen alle, ja lajien verkostot toimivat tyypillisesti näiden koulujen sisällä, kansallisesti ja kansainvälisesti. Parkour puolestaan on harrastusperiaatteiltaan korostetun vapaa yksilölaji, mutta lajiharrastajat ovat silti perustaneet lajiopetuksesta huolehtivan Parkour Akatemian, joka toimii useissa suomalaisissa kaupungeissa. Capoeirassa vahva seurakiinnitys yhdistyy verkostomaiseen järjestäytymistapaan, parkourissa harrastuksen vapaus järjestäytyneeseen akatemiaan.

Taloudellisen institutionalisoitumisen suhteen vaihtoehtolajeissa on paljon vaihtelua. Vaihtoehtolajien taloutta on yleensä tarkasteltu lajien kaupallisten elementtien, brändien ja sponsorien näkökulmasta. Esimerkiksi skeittaus on jo kauan kytkeytynyt median ja muodin kaupallisiin toimijoihin, ja myös parkour on tullut aiempaa tunnetummaksi elokuvien ja tietokonepelien tarjoaman näkyvyyden kautta. Merkittäviä ovat myös investoinnit skeittaamisen infrastruktuuriin: suuri osa suomalaisestakin skeittauksesta tapahtuu osin julkisin, osin yksityisin varoin rakennetuissa skeittihalleissa ja -parkeissa. Vaikka sijoitukset ovatkin olleet julkisen liikuntainfran koko mittakaavassa varsin maltillisia, niiden merkitys lajiharrastuksen kannalta on mittava ja painoarvo nuorten liikuttajina hiljalleen päätöksenteossa tunnustettu (esim. Yleisradio 2014).

3 Syntymisen tapoja

Vaihtoehtolajit tulevat näkyviksi yleensä suosion nopean kasvun myötä, joka tapahtuu usein aivan lajin leviämisen alkuvaiheessa, "buumina". Lajien Suomeen saapumisen ja levittäytymisen tavoissa on kuitenkin kiinnostavia erilaisia muotoja toimituksista ja toimintaympäristöistä riippuen.

Katutanssi saapui Suomeen alun perin jo 1980-luvulla, mutta suosion nopea kasvu tapahtui vasta myöhemmin 1990-luvun aikana. Siinä missä nämä tanssilajit syntyivät kadunkulmissa osana elävää nuorisokulttuuria, Suomeen ne saapuivat etupäässä tanssikoulujen aktiivisten tanssinharrastajien kautta, "virallisempaa" reittiä. Suomalaisessa katutanssissa katuvaihe on tullut vasta salivaiheen jälkeen. Lajin suosion voimakkaan kasvun on kuitenkin sanottu liittyvän olennaisesti elämäntapaurheilullisiin piirteisiin: tiukkojen sääntöjen ja tyyli rajoitteiden löyhyyteen, kilpailullisten elementtien keventymiseen, luovuuteen ja vapauteen.

Roller derby on huomattavan tuore tulokas uusien liikuntalajien kentällä. Derby rantautui Suomeen vuonna 2009, ja se järjestäytyi välittömästi, kun ensimmäinen seura perustettiin Helsinkiin. Suomalaisen roller derbyn tarinaa leimaavat nopea levittäytyminen ja suosion kasvu lyhyessä ajassa. Vuoden 2011 maailmanmestaruuskisoissa suomalaiset sijoittuvat jo neljänniksi, ja vuoden 2012 lopussa harrastajia arvioitiin olevan jo 500 lähes parissakymmenessä seurassa. Kotimainen kuuden joukkueen SM-sarja käynnistyi vuonna 2013. Roller derby on siis asettunut selvästi perinteisten kilpailullisten joukkuelajien turnausmuottiin. Samaan aikaan kaikki derby-toimijat ovat harrastaneet lajiaan vain muutamia vuosia, koko organisaatio on syntynyt nopeasti ruohonjuuritasolla ja tee-se-itse -kulttuuriin perustuen. Tulokkaat voivat edetä nopeasti ykköstason pelaajiksi, ja kaikessa toiminnassa näkyy tuoreutta ja leikittelyä perinteisen kilpailutoiminnan elementeillä (*stats or it didn't happen*). Derby on synnyttänyt pikavauhtia myös oman penkkiurheilukulttuurinsa.

Katutanssin kasvualustana toimivat jo olemassa olevat tanssitoimijat. Roller derby puolestaan luotiin kuin tyhjästä, puhtaana "buumina", ehkä jonkin piilevän kysynnän tai tarpeen paljastaneena. Näiden esimerkkien lisäksi vaihtoehtolajien syntykehityksissä näkyvät uusien tuotteiden tai ajatusten merkitys (skeittausta, scoottausta, bleidausta, parkouria), olemassa olevien lajien muuttuminen tai sirpaloituminen (boulderointi, uusi sirkus) sekä erilaisen kulttuurin, tyylin tai taiteen kontekstit (capoeira) (Kontro & Pantzar 2005).

4 Suosio, vakiintuminen ja skeittauksen pitkä vastarinta

Joidenkin uusien urheilulajien osalta voidaan jo todeta, että nopein kasvuvaihe on takana ja lajin suosio vakiintunut. Liikunnan lähihistoriasta voidaan myös tunnistaa lajeja, joiden harrastaminen on nopean nousun jälkeen myös hiipunut nopeasti. Vakiintunein ja tunnistetuin vaihtoehtolaji on epäilemättä skeittausta, joka usein toimii vaihtoehtoliikunnan ideaalikuva ja nuoruuden symbolina. Vakiintuneisuudes-

taan ja erilaisista ”normisysteemiin” kiinnittymisen tavoistaan (nuorisotyö, liikuntarakentaminen) huolimatta skeittaus on monessakin mielessä kaikkea muuta kuin perinteisen valtavirtaurheilun kaavoihin kangistunut laji. Siinä missä skeittauksen talvinen vastinpari lumilautailu on ottanut olympialajin aseman, skeittaajat yli maa-rajoiden reagoivat vihamielisesti moiseen ajatukseenkin kokoamalla 2010 tuhansia allekirjoituksia vetoomukseen skeittauksen pitämiseksi poissa olympialaisista: *”Skateboarding is not a sport and we do not want skateboarding exploited and transformed to fit the Olympic program”* (Wheaton 2013).

Skeittaukseen voidaan liittää yhdistystoimintaa, kaupallisia markkinoita, tv-näkyvyyttä ja kisoja (erityisesti Yhdysvalloissa) sekä harrastuksen osittaista keskitämistä rakennetuille harrastuspaikoille, mutta silti suurin osa lajiharrastuksen ytimestä on säilynyt ennallaan. Harrastajat yhdistävät liikuntaa, tempuilua ja hengailua, kuvaavat lautailua osana elämäntapaansa ja harrastavat kellosta ja kalenterista välittämättä, erityisesti kesällä. Taitoja opitaan muilta harrastajilta ja videoita katsoen, eikä menestyminen nouse esiin ykkösasiana. Skeittaajien vanhentumisen ja uusien lajien esiintulon myötä lajiharrastus on tiettyjen uusien haasteiden edessä, mutta monilta osin sen tavat ovat entiset.

Vaihtoehtolajien kehityskaareen voi sisältyä tavanomaistumista, katoamista, suuria muutoksia tai ennallaan säilymistä – tai useita näistä. Lajien kohtaloihin vaikuttavat lajiharrastuksen välttämättömät ehdot: resurssit ja ympäristöt sekä yhteiskunnallisen kontekstin, harrastajien oman elämän sekä uusien harrastajien rekrytoinnin muutos. Skeittauksenkin suurin uhka on ehkä scoottauksen suosion nousu alakouluikäisten keskuudessa: kentälle on tunkeutunut uusi sukulaislaji, joka vain hiukan muuttaa harrastuksen muotoa – mutta muuttaa sitä kuitenkin.

5 Vakiintunut muutos?

Uusien lajien institutionalisoitumista tarkasteltaessa on luontevaa kiinnittää huomiota myös siihen, miten uudet lajit ja niiden kulttuuri muuttavat liikunnan vallitsevia tapoja ja käytäntöjä. Vaihtoehtolajien liikuntaharrastuksesta on nostettu esiin useampia elementtejä, joista yleisempikin liikunnan seuratoiminta voisi hyötyä (esim. Liikanen ym. 2013, Rannikko & Harinen 2013). Erityisesti liikkumisen omaehtoisuus, vapaus, vastuunotto harrastamisen organisoimisesta ja median käyttö liikuntakulttuurissa ovat seikkoja, joita nuorten liikkuttamiseen voisi tuoda vaihtoehtolajien ulkopuolellekin. Suurelta osin nämä piirteet ovat osa liikunnan kulttuurista siirtymää modernista jälkimoderniin Kotron ja Pantzarin (2005) kuvaamalla tavalla. Liikuntaharrastuksen uusiutumisen tarve ja paine näkyvät murrosikäisten nuorten liikuntaharrastusvalinnoissa erityisesti seuraliikunnan yleisyyden voimakkaassa vähenemisessä 11–15 vuoden iässä (ns. drop-off) (Tiirikainen & Konu 2013). Keskeisimmät seuraliikunnan lopettamisriskiin yhteydessä olevat tekijät liittyvät sosiaalisiin suhteisiin, valmentajan ja nuoren väliseen vuorovaikutukseen, itsensä toteuttamisen vähäisiin mahdollisuuksiin sekä niukkoihin omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja liialliseen kilpailullisuuteen liikuntaharrastuksessa (mt.).

On helppo ennustaa, että nuorten liikunnan ja urheilun tavat muuttuvat asteittain nuorten toiveiden ja vaatimusten perässä. Osa näistä muutoksista myös vienee vääjäämättä suomalaista nuorten valtavirtaista liikuntakulttuuria lähemmäksi nykyistä vaihtoehtoliikuntaa.

6 Lähteet

- Harinen, P. 2010. Skeittaripoika se laudallansa... Liikunnan muuttuvat merkitykset ja maisemat. *Kasvatus ja aika* 4(2), 99–108.
- Harinen, P. & Rannikko, A. (toim.) 2013. *Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 1991. Eriytyvä urheiluseura – paluu monimuotoisuuteen. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) *Liikunnan vuoksi. Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen*. Kannus: Koivu ja tähti, 15–23.
- Kontro, T. & Pantzar, M. 2005. Urheilulajien synty. Teoksessa J. Leskinen, H. Hallman, M. Isoniemi, L. Perälä, T. Pohjoisaho & E. Pylvänäinen (toim.) *Voxconsumptoris – Kuluttajan ääni. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 183–191.
- Liikanen, V. Rannikko, A. Harinen, P. Kuninkaanniemi, H. & Ronkainen, J. 2013. Junnuputkesta omaehtoiseen liikkumiseen. Vaihtoehtolajit liikunnan muuttuvassa kentässä. *Liikunta & Tiede* 50(5), 9–13.
- Rogers, E. 2003 [1962]. *Diffusion of innovations*. 5th ed. Simon & Schuster.
- Tiirikainen, M. & Konu, A. 2013. Miksi lapset ja nuoret katoavat liikunta- ja urheiluseuroista murrosiässä? Teoksessa Valtion liikuntaneuvosto, *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2013:3.
- Wheaton, B. 2013. *The cultural politics of lifestyle sports*. Lontoo: Routledge.
- Yleisradio 2014. Suomalainen skeitti-ikoni Arto Saari: ”Yhteiskunta ymmärtänyt skeittihallien tärkeyden”. Yle Urheilu 13.10.2014. yle.fi/urheilu/suomalainen_skeitti-ikoni_arto_saari_yhteiskunta_ymmartanyt_skeittihallien_tarkeyden/7525918.

Lumilautailu – kaupallistuneesta kapinasta trendiurheiluksi

Riitta Hänninen

1 Johdanto

Lumilautailu on kasvanut viimeksi kuluneen kolmen vuosikymmenen aikana marginaalisesta nuorisokulttuurista "koko kansan" talviurheilulajiksi. Harrastajat tulevat eri ikäluokista ja erilaisista taustoista, ja heitä on paljon. Vielä enemmän lumilautailulla on kuitenkin aktiivisia katsojia – ihmisiä, jotka eivät välttämättä itse varsinaisesti harrasta lumilautailua mutta jotka seuraavat lajia television välityksellä tai erilaisissa esimerkiksi kaupunkien keskustoissa järjestettävissä lumilautailu-tapahtumissa.

Väitöskirjatutkimuksessani "Puuterilumen lumo – tutkimus lumilautailukulttuurista" (2012) tarkastelen lumilautailun edustaman kapinallisuuden ja kaupallistumisen välisiä rajapintoja erilaisten kulttuuristen konfliktien kautta. Toisena tutkimuskohteenani ovat sellaiset puheenvuorot, joissa kaupallisuutta pidetään lumilautailussa myönteisenä, lajia eteenpäin vievänä voimana. Yhteenvetona voi todeta, että lumilautailun ja kaupallisuuden välinen suhde on kaksijakoinen: lajin kaupallistuminen herättää lumilautailijoiden keskuudessa voimakasta kritiikkiä, mutta samanaikaisesti se nähdään ilmiönä, joka on mahdollistanut lumilautailun ja lumilautailukulttuurin kehityksen sellaiseksi kuin se tänä päivänä tunnetaan.

Tässä artikkelissa pohdin, miksi lumilautailun kaltaiset kaupallistumisen kautta eräänlaiseksi trendiurheiluksi muuttuneet muodikkaat lajit, jotka ovat eläneet mahdollisesti kauan urheilun marginaalissa, kiinnostavat kaupallisen maailman toimijoita. Millaisista elementeistä lumilautailun kaupallinen arvo koostuu? Kysymykseni sisältää ennako-oletuksen siitä, että lumilautailu ja monet muut niin sanotut elämäntapalajit jakaisivat ainakin yhden sellaisen elementin, jonka perusteella niistä on kaupallistumisen myötä tullut syystä tai toisesta muoti-ilmiöiksi nousseita trendilajeja. Oletukseni mukaan trendi- ja elämäntapalajeilla on jonkinlainen yhteinen kosketuspinta, joka on herättänyt kaupallisten toimijoiden kiinnostuksen ja joka saa nämä toimijat tarttumaan lumilautailuun esimerkiksi mainonnan välineenä.

2 Aitoa vai keinotekoista trendiurheilua?

Uusien urheilulajien ja trendiurheilun yleistymiseen ovat vaikuttaneet yhtäältä nuoruuteen elämänvaiheena liittyvä vapaa-ajan lisääntyminen sekä toisaalta toisen maailmansodan jälkeen kohentunut taloudellinen tilanne (Hänninen 2012, 86). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuorilla ja nuorilla aikuisilla, joita on niin ikään nuoruuden pidentymiseen liittyvän kehityksen myötä aikaisempaa suurempi joukko (ks. esim. Aapola & Kaarninen 2003), on yhä enemmän aikaa ja rahaa kuluttaa erilaisia hyödykkeitä. Urheilun maailmassa erityisesti vapautta, hauskanpitoa ja

urheilemisen sosiaalisia ulottuvuuksia korostavan "uuden urheilun" suosio on kasvanut viimeksi kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana merkittävästi.

Lumilautailu sijoittuu trendiurheilun laajalla kentällä reaalisten trendilajien ryhmään. Muita samantapaisia lajeja ovat esimerkiksi rullalautailu ja rullaluistelu. Reaalinen trendiurheilulaji poikkeaa niin sanotuista keinotekoisista lajeista siinä, että se ei ole syntynyt kaupalliseksi tuotteeksi. (Stamm & Lamprecht 1997; Hänninen 2012, 13–14.) Lumilautailun kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että laji on kehittynyt omaehtoisesti ja harrastajien toiminnan tuloksena kaupallisen maailman ulkopuolella. Kokemuksen tasolla lajin alkuperään perustuvaa jakoa reaaliseen ja keinotekoiseen trendiurheiluun on kuitenkin vaikea tehdä. Molempiin kategorioihin kuuluvat lajit voivat olla harrastajilleen tärkeitä.

Keinotekoisien trendiurheilulajien elämänkaari on usein lyhyt tai ainakin katkonainen niin, että lajin suosio vaihtelee vuosien varrella. Tavallista on myös, että laji jää suhteellisen pienen ryhmän harrastukseksi. Syntyvaiheen jälkeen laji siirtyy teknologisten innovaatioiden kaudelle, jota seuraavat edelleen harrastajamäärän kasvuun keskittyvä vaihe ja tämän jälkeen mahdollisesti vakiintumisen kausi. Alkuperältään kaupallisia eli keinotekoisia trendiurheilulajeja ovat muun muassa kiekkogolf ja lumipyöräily. (Stamm & Lamprecht 1997; Hänninen 2012, 20–21.) Kaikki trendiurheilulajit eivät leviä lainkaan niin sanotun suuren yleisön tietoisuuteen, ja ne saattavat kadota pitkiksi ajoiksi jopa kokonaan. Esimerkiksi rullalautailua muistuttava snowskede oli suosittu laji rullalautailijoiden ja lumilautailijoiden keskuudessa 2000-luvun alkupuolella, mutta nykypäivänä sitä näkee laskettelukeskuksissa harvemmin. Joitakin merkkejä tosin on siitä, että snowskede olisi tulossa uudelleen muotiin.

Lumilautailun kohdalla muutos suosituksi talviurheilulajiksi on ollut verrattain hidas: 1960-luvulta lähtien, jolloin rullalautailijat ja surffaajat varsinaisesti kehittivät lumilautailun, kesti liki kolme vuosikymmentä, ennen kuin laji saavutti 1990-luvun tienoilla laajempaa suosiota. Tätä ennen lumilautailu oli monissa laskettelukeskuksissa ympäri maailman jopa kokonaan kiellettyä. Kiellon taustalla vaikutti ajatus siitä, että lumilautailu on riskialtis laji, joka vaarantaa muiden laskettelukeskuksissa asioivien harrastajien, esimerkiksi laskettelijoiden, turvallisuuden. Lumilautailijoiden ja laskettelijoiden välillä vallitsi aikanaan myös osittain lumilautailun marginaalisesta ja kapinallisesta maineesta kumpuava konflikti (ks. Humphreys 2003, 407).

Lumilautailijoiden tavanomaisesta poikkeava pukeutuminen löysine housuihin ja isoine huppuineen oudoksutti aluksi monia lasketteliijoita, jotka olivat tottuneet siihen, että laskettelurinteissä ei ollut heidän lisäksi juuri muita. Lisäksi lähinnä nuorista miehistä koostuvien lumilautailuporukoiden kova vauhti ja näyttävät temput ärsyttivät joitakin lasketteliijoita – samoin kuin se, että lumilautailijat saattoivat jäädä istumaan ja juttelemaan keskelle laskettelurinnettä pitkiksikin ajoiksi. Kokonaisuutena laskettelijoiden ja lumilautailijoiden välisessä konfliktissa oli vielä 2000-luvun vaihteessakin kysymys siitä, että laskettelukeskuksiin oli ly-

hyessä ajassa ilmestynyt kokonaan uusi käyttäjäryhmä, joka käyttäytyi ja käytti rinteiden tarjoamaa tilaa muihin laskettelijoihin verrattuna eri tavalla.

Jako reaalsiin eli todellisiin ja keinotekoisiiin lajeihin on käsitteellinen konstruktio, jonka tarkoituksena on sanoa jotakin erilaisten trendilajien historiasta ja syntytavasta. Kokonaan toinen kysymys on, millä tavalla eri lajien harrastajat itse määrittelevät tärkeäksi kokemansa lajin, oli se sitten lumilautailu, snowskede tai kiekkogolf. Keinotekoiset trendilajit voivat olla samalla tavalla keskeinen osa harrastajiensa elämää kuin reaaliset trendilajit. Sama havainto koskee kaupallisuutta ja kaupallistumista ylipäätään: olisi yksioikoista todeta, että kaupallisuus on aitouden tai omaehtoisen tekemisen kategorinen vastakohta tai että aitous edellyttäisi jonkinlaista epäkaupallista, kaupallisuudesta vapaata tilaa.

Päinvastoin: trendiurheilun kohdalla kiinnostavia ovat juuri ne lukuisat lajikohtaiset tavat, joilla autenttisuutta pyritään konstruoimaan kaupallisuuden kautta ja sen puitteissa. Lumilautailussa jako kaupallisen ja autenttisen välillä asettuu lumilautailijoiden omien etujen ja itsemääräämisoikeuden kontekstiin. Tämä näkyy selkeästi esimerkiksi silloin, kun tarkastellaan lumilautailijoita ja heidän kriittistä suhdettaan suuriin, kaupallisuuden ehdoilla toimiviin kilpailuorganisaatioihin, kuten Kansainväliseen Hiihtoliittoon ja Olympiakomiteaan.

Keskeinen ongelma koskee sitä, että lumilautailun ulkopuolelta tulevat kilpailuorganisaatiot rinnastavat lumilautailun niin sanottuihin perinteisiin urheilulajeihin, kuten hiihtoon, eivätkä halua huomata tai kykene huomioimaan lajin nuorisokulttuurisia erityispiirteitä. Vastaavasti myönteisiä merkityksiä kaupallisuuteen ja jopa edellä kritisoituihin kilpailuorganisaatioihin liitetään sellaisissa tilanteissa, joissa on kysymys esimerkiksi organisoitumisen myötä parantuneista resursseista. Lumilautailijoiden silmissä mainonta ja kilpaileminen ovat myönteisiä asioita silloin ja siltä osin, kun ne edistävät lajin omaehtoista kehitystä ja tarjoavat lumilautailijoille omaehtoisen mahdollisuuden edetä uralla tai kehittyä laskijoina. Koska kaikki lumilautailijat eivät ole samanlaisia, on ymmärrettävää, että ei ole olemassa yhtä yksittäistä mielipidettä, jonka kaikki jakaisivat. Lumilautailun ideologinen perusanoma on kuitenkin varsin selkeä: tekemisen omaehtoisuus on tärkeä arvo, jota on suojeltava. Päätösvalta ei saa ajautua ulkopuolisten tahojen, esimerkiksi juuri kaupallisten toimijoiden haltuun.

3 Kaupallistunutta kapinaa

Uutta urheilua tutkineet Hanspeter Stamm ja Markus Lamprecht (1997) toteavat, että maastopyöräilyn ja surffauksen kaltaiset trendiurheilulajit, joiden suosio on kasvanut tuntuvasti viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana, ovat tehokkaita markkinoinnin välineitä. Liikuntasosiologi Duncan Humphreys (1995, i) on kiinnittänyt huomiota samaan ilmiöön ja kutsuu lumilautailun kaupallistumista kapinallisuuden kaupallistumiseksi. Vielä 1990-luvun alussa käytännössä kaikki lumilautailua koskeva mainonta oli laskijoiden omassa hallinnassa. Rahoituksesta vastasivat

lähinnä lumilautavalmistajat, eikä muita toimijoita juuri ollut. (Christensen 2002, 91.)

Lumilautailun omaehtoisuutta, luovuutta ja hauskanpitoa korostava ideologia on voimakkaasti läsnä lajin julkisuuskuvassa. Arvot poikkeavat selkeästi niin sanotusta perinteisestä urheilusta, jonka kilpailu- ja suorituspainotteinen ulkokuori vaikuttaa värikkääseen ja nopeatempoiseen lumilautailuun verrattuna jopa hieman tylsältä. Kaupallistumisen näkökulmasta lumilautailu on monella tapaa kiinnostava mainonnan väline. Lajin syntyvaiheisiin liittyy monia mielikuvitusta kiehtovia myytisiä elementtejä, jotka houkuttelevat kokeilemaan lumilautailua harrastuksena tai jopa elämäntyylinä (Hänninen 2012, 21).

Kova vauhti ja näyttävät temput korostavat lajin extreme-urheiluun viittaavaa mainetta ja antavat lumilautailulle nuorisokulttuurien keskuudessa arvostettua katu-uskottavuutta (ks. Wheaton 2013). Lumilautailu on myös selkeästi katsojalaji (spectator sport). Lumilautailua seuraavan henkilön ei tarvitse itse olla ammattilaskija, harrastaa lumilautailua tai edes tietää lajista kovin paljon nauttiakseen esimerkiksi lumilautailukilpailujen näyttävistä tempuista ja riehakkaasta tunnelmasta. Extreme-urheilua lumilautailu on myös siltä osin, että se on levinnyt 1990-luvun puolivälistä lähtien nimenomaan television välityksellä aluksi ESPN-televisiokanavan X-Games-kilpailutapahtuman kautta ympäri maailmaa. (Rinehart & Sydnor 2003, 3–4.)

Ammattilaskijat muodostavat tärkeän ryhmän, kun tarkastellaan lumilautailun kaupallista kiinnostavuutta. He ovat taitavia laskijoita, jotka esiintyvät erilaisten kilpailujen ja lumilautailutapahtumien pääroolissa. Folkloristi Olav Christensen (2008, 298–299; mt. 2002, 91–92) toteaa lisäksi, että ammattilaskijoilla on lumilautailun maailmassa myös toinen tehtävä, sillä juuri ammattilaskijat yhdistävät lumilautailuun liittyvän teollisuuden ja kaupallisuuden sekä lajin harrastajat ideologialla tasolla. Lumilautailussa samoin kuin monien muidenkin nuorisokulttuuristen ilmiöiden kohdalla näitä valintoja ohjaa kuitenkin pieni eliitti – lumilautailun osalta käytännössä ammattilaskijat ja muut lumilautailun maailmaan kuuluvat ammattilaiset, kuten valokuvaajat, toimittajat ja lumilautailun maailmassa elävien laskijoiden omien kilpailuorganisaatioiden toimijat.

Lumilautailijoiden oma media on lajille tärkeä siksi, että se antaa laskijoille mahdollisuuden kontrolloida ja tarvittaessa vastustaa lajiin kohdistuvia ulkopuolisia muutospaineita (Hänninen 2012, 86; ks. Ojala & Itkonen 2014). Ilman lumilautailulehtiä ja -elokuvia, jotka tarjoavat ammattilaisille myös kilpailuorganisaatioiden ulkopuolelle sijoittuvia työmahdollisuuksia, lumilautailun ja kaupallisuuden välinen suhde olisi kaupallisuuden hyväksi huomattavan epäsuhtainen. Lajikohtaisessa mediassa laskijat ottavat kantaa lumilautailun julkisuuskuvaan ja vaikuttavat myös sitä kautta lajin kehittymiseen tulevaisuudessa.

4 Yksilöllisyyden paradoksi

Lumilautailu on huomattavan kaupallistunut urheilulaji ja kulttuuri-ilmiö. Kaupallisuudesta on tullut 1990-luvulta tähän päivään tullessa standardi, jota ilman lumilautailukulttuuria tuskin olisi nyky muodossaan olemassa. Huomionarvoista lumilautailun kaupallistumista tarkasteltaessa on, että lajiin liittyvä mainonta ei kohdistu pelkästään lumilautailuun lajina liittyviin asioihin, kuten lumilautoihin, laskuvarusteisiin tai esimerkiksi jonkin laskettelukeskuksen palveluihin. Päinvastoin, lumilautailusta on tullut väline, jolla mainostetaan yhä enemmän sellaisia tuotteita, joilla on ainakin päällisin puolin tarkasteltuna vain vähän tekemistä itse lajin tai laskemisen kanssa (Heino 2000; ks. Thorpe 2010, 380). Extreme-urheilun eksotiikka – lumilautailun osalta näyttävät temput ja komeat vuoristomaisemat – herättävät mielikuvan tavanomaisen elämän yläpuolelle nousevasta vapaudesta.

Lumilautailun kaltaisen trendiurheilun kaupallistumiseen liittyy jopa ironisia piirteitä. Lumilautailua myydään ja sitä käytetään myynnin välineenä paitsi vapautta, myös lajin luovuutta ja yksilöllisyyttä korostavien elementtien vuoksi. Laskijat esitetään mainonnassa pelottomina oman tien kulkijoina, jotka ilmaisevat itseään sujuvasti lumilautailun kautta. Kun tarkastellaan mainonnan peruslogiikkaa, asetelman kääntöpuolella on havaittavissa kokonaan toisenlainen todellisuus, jossa mainonnan maailma tavoittelee laajoja ihmisjoukkoja luodakseen esiin nostamalleen tuotteelle massamarkkinat tai jossa mainonta vaihtoehtoisesti pyrkii erottautumaan massamarkkinoista yksilöllisyyttä korostavan tuotteen kautta. (Rinehart 2008, 74–75; ks. Hänninen 2012, 86–87.)

Lumilautailun ja muiden niin sanottujen trendiurheilulajien kaupallinen kiinnostavuus perustuu niiden vauhtia ja vaaraa tihkuvaan, kapinalliseen julkisuuskuvaan. Oma vaikutuksensa tähän kehitykseen on ollut myös urheilun viihteellistymisellä. Enää ei riitä, että kilpailuissa esiintyvät lajinsa parhaat urheilijat, jotka harjoittelevat ammattimaisesti ja rikkovat omia tai kilpakumppaneidensa ennätyksiä. Katsojan näkökulmasta urheilun pitää olla värikästä ja näyttävää ja sen täytyy pystyä tuottamaan elämyksiä. Kaupallisuuden kannalta kiinnostavaksi esimerkiksi lumilautailun tekee myös lajin yksilökeskeinen vapaudentavoittelu, jota mainonta käyttää viestinnässään tehokkaasti hyväkseen.

Lumilautailun kaltaista spontaanisti kaupallisen maailman ulkopuolella syntyneitä trendiurheilulajia tarkasteltaessa ei voi olla kysymättä, kumpi oikeastaan tuli ensin – lumilautailun kasvava suosio talviurheilulajina, harrastuksena ja elämäntapana vai kaupallisuus itsessään markkinatalouteen perustuvana ajattelumallina ja prosessina. Onko toisin sanoen niin, että lumilautailu on ollut alun perin 1990-luvun puolivälistä lähtien, kun laji alkoi saada laajempaa näkyvyyttä ja harrastajamäärät kasvoivat, itsessään tämän kasvun kantava voima?

Toinen vaihtoehto on, että lajin kaupallistuminen on tehnyt lumilautailusta aikaisempaa näkyvämmän ilmiön, jota kaupallinen maailma edelleen käyttää esimerkiksi mainonnan välineenä. Kausaalisuhteen määrittäminen on tässä tapauksessa vaikea, ellei jopa mahdoton tehtävä. Oletettavaa on, että lumilautailun kohdalla lajin

kaupallista arvoa, jos näin voidaan sanoa, määrittävät sekä lumilautailulle sen historian ja ideologisen järjestelmän puitteissa ominaiset piirteet että kaupallistumisen mukanaan tuoma aikaisempaa laajempi näkyvyys.

Lumilautailun ja kaupallistumisen välisessä ristiriitaisessa suhteessa on kysymys lumilautailun edustaman ideologisen kapinallisuuden kaupallistumisesta lumilautailijoiden omilla ehdoilla. Voidaan todeta, että lumilautailijat ovat omaksuneet vuosien varrella aktiivisen toimijan roolin kaupallistumiseksi kutsutussa prosessissa ja että he ovat sitä kautta sopeutuneet uusiin, jopa kaupallisiin tilanteisiin omaehtoisuuttaan menettämättä.

5 Lähteet

- Christensen, O. 2008. Board with the world: Youthful approaches to landscapes and mediascapes. Teoksessa M. Gutman & N. de Cominck (toim.) *Designing modern childhoods. History, space, and the material culture of children*. London: Rutgers University Press, 282–300.
- Christensen, O. 2002. The tales of the tribes. Communication and consumption in snowboard culture. Teoksessa M. Hauan & G. Heggli (toim.) *Younger than yesterday, older than tomorrow*. NF Publications 1. Turku: Nordic Network of Folklore, 74–99.
- Heino, R. 2000. New sports. What is so punk about snowboarding? *Journal of Sport and Social Issues* 23(2), 176–191.
- Humphreys, D. 1995. Shredheads go mainstream? An introduction to the social history of snowboarding. University of Otago. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Hänninen, R. 2012. *Puuterilumen lumo: Tutkimus lumilautailukulttuurista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ojala, A.-L. & Itkonen, H. 2013. Median merkitys nuorisokulttuurisessa liikkumisessa. *Nuorisotutkimus* 31(4), 20–35.
- Rinehart, R. 2008. Exploiting a new generation. Corporate branding and the co-optation of action sports. Teoksessa M. Giardina & M. Donnelly (toim.) *Youth culture and sport. Identity, power, and politics*. New York: Routledge, 71–89.
- Rinehart, R. & Sydnor, S. 2003. Proem. Teoksessa R. Rinehart & S. Sydnor (toim.) *To the extreme. Alternative sports inside and out*. Albany: State University of New York Press, 1–17.
- Stamm, H. & Lamprecht, M. 1997. From exclusive life-style to mass leisure: An analysis of the development patterns of new sports. Conference paper "Les politiques sportives a l'epreuve des nouveaux sports de rue". [web.archive.org/web/20020111-022132/http://www.access.ch/lssfb/trendengl.html](http://www.access.ch/lssfb/trendengl.html) (viitattu 22.10.2014).
- Thorpe, H. 2010. The psychology of extreme sport. Teoksessa T. Ryba, R. Schinke & G. Tenenbaum (toim.) *The cultural turn in sport and exercise psychology*. Morgantown: Fitness Information Technology, 365–386.
- Wheaton, B. 2013. *The cultural politics of lifestyle sports*. London: Routledge.

EPILOGI

MONIMUOTOISTUVA NUORISOLIIKKUMINEN – LAAJENEVA TUTKIMUS

Hannu Itkonen

1 Johdanto

Tämän artikkelikokoelman toimittajat ja tekstien laatijat tulkitsevat nuorison liikkumisen kokeneen tietynlaisia muutoksia, jolloin on siirrytty lisääntyvässä määrin aikuisjohtoisesta tekemisestä uudenlaisiin käytäntöihin. Uusien liikkumisen muotojen haastaessa perinteisiä ruumiillisuuden aktiviteetteja on alettu puhua vaihtoehtoisista liikuntakulttuureista tai nuorisokulttuurisesta liikkumisesta.

Artikkelikokoelman punaisena lankana on tulkinta nuorison liikuntakulttuurin monimuotoistumisesta. Ajatus ei ole aivan uusi, sillä liikunnan yhteiskuntatutkimuksessa tulkittiin jo 1980-luvun lopulta alkaen liikuntakulttuurin eriytyneen (ks. Eichberg 1987; Sironen 1988; Itkonen 1991; 1996). Liikunnassa ja urheilussa etenkin 1980-luvulla tapahtuneet muutokset nähtiin osaksi yleisempää jälkimoderniin yhteiskuntaan siirtymistä, kulttuurien pirstoutumista ja tavoitteellisuuksien kirjavoitumista. Mielenkiinto suuntautui myös uusiin ilmiöihin, joita nuoriso käynnisteli liikuntakulttuurin uudistamiseksi. Tällaisia liikkumisen muotoja olivat muun muassa skeittaus, sähly ja jäägolf (ks. Suomi ym. 1988; Itkonen J. 1991).

Jälkikäteen arvioituna 1980-luvulla virinneessä liikuntasosiologisessa tutkimuksessa luotiin aivan uudenlaista paradigmaattista lähestymistä liikkumisen ilmiöihin. Yhtäältä uudet tutkijakatseet johtivat uudenlaiseen liikkumisen käsitteellistämiseen. Vahvasti esiin nousseita käsitteitä olivat muun muassa ruumiinkulttuuri, ruumiinkokeminen, ruumiillisuus ja moderni ruumis. (Itkonen 1996, 103.) Vaihtoehtoinen liikuntakulttuuri, pelit ja leikit sekä kokemuksellisuus olivat myös käsitteitä, jotka yleistyivät tutkijoiden puhunnoissa. Toisaalta käsitteellisen uudistustyön lisäksi tutkijat tulkitsivat liikuntakulttuurin muuttavan muotoaan osana yleisempää yhteiskunnallista muutosta (Eichberg 1987). Vauhtia etenkin kansalliselle tarkastelulle oli osaltaan antanut 1960-luvulla toteutunut kuntoliikunnan lisääntyminen, johon pyrittiin paneutumaan tutkimalla kansalaisten liikuntakäyttäytymistä. Tutkimuksen tavoitteeksi asetettiin liikuntaharrastuneisuutta koskevan tiedon tuottaminen etenkin julkisen liikuntahallinnon tarpeisiin. (Telama & Vuolle 1986, 46.)

Liikuntakulttuurin eriytyminen oli yksi keskeisistä 1990-luvun lopun vuosina toteutetun liikunnan kansalaistoimintoja jäljittäneen tutkimusohjelman tuloksista (Itkonen ym. 2000). Kansalaistoimintojen osalta eriytyminen merkitsi urheilulajien

ja liikuntamuotojen jatkuvaa lisääntymistä. Myös ammattimainen huippu-urheilu ja vapaaehtoinen kansalaistoiminta erkaantuivat toisistaan. Lisäksi kilpaurheilun ja liikunnan muiden muotojen – kuten kunto-, vapaa-aika-, elämys- ja terveystuokunnan – välillä ei ollut juurikaan yhteyttä. (Itkonen 2000, 23–24.) 2000-luvulla tutkijat ovat olleetkin sangen yksimielisiä 1980-luvulla käynnistyneestä liikuntakulttuurin eriytymisestä (ks. Zacheus 2008; 2015).

2 Katseita lähistoriaan

Liikuntakulttuurin eriytymisen yhtenä lohkona voidaan pitää lapsi- ja nuorisourheilussa tapahtuneita muutoksia. 1970-luvun urheiluvalmennuksessa toteutetut muutokset paikansivat lapsi- ja nuorisourheilijoita uudelleen. Ryhdyttäessä puhumaan urheilijan urasta liikunnallinen lapsuus näyttäytyi resurssina, josta voitiin ammentaa tulevia huippu-urheilijoita. Aikuismaisen kilpaurheilun käytännöt alkoivat valua lapsiurheiluun. Ikäkausaurheilun sarjat lisääntyivät, ja kansallinen kilpailutoiminta ulotettiin yhä nuorempiin ikäluokkiin. (Kokkonen 2015, 209–210.)

Lapsiurheilun vakavoituminen synnytti kritiikkiäkin. Liian varhaisen lajivalinnan katsottiin johtavan myös kielteisiin seurauksiin. Erityisesti pelättiin niin sanottua varhaista loppuunpalamista ja urheiluun kyllästymistä. Vastauksena arvosteluun Suomen Valtakunnan Urheiluliitossa (SVUL) kehitettiin Lasten urheilukoulu-toiminta (LUK), jonka tavoitteena oli monipuolistaa lapsiurheilua. 1980-luvun lopulla järjestelmä muutettiin Nuori Suomi -toiminnaksi, jonka keskeisenä viestinä oli onnistumisen elämysten tarjoaminen urheiluseuroihin hakeutuville. Työväen Urheiluliitossa (TUL) nuorisourheilua ryhdyttiin uudistamaan LETE-toiminnan merkeissä. LETE muodostui sanoista liikunta, elämykset, tiedot ja taidot sekä empatia. (Westergård & Itkonen 1990; Haarma 2010; Rautio-Sipilä 2011; Kokkonen 2015, 209–211.)

Urheilun keskusjärjestöjen lapsi- ja nuorisotoiminnan uudistaminen osoitti myös varttuvaan sukupolven kohdistuneiden tulkintojen kirjavoitumisen. Osa urheiluorganisaatioissa toimivista kritisoi vahvasti liian varhaista erikoistumista ja urheilun lajilähtöisiä valmennuskäytäntöjä. Jossakin määrin nähtiin myös lapsuuden ja nuoruuden muuttunut yhteiskunnallinen asema. Esimerkiksi TUL:n LETE-projektin aineistoissa pohdiskeltiin nuorisotutkijoiden näkemykseen tukeutuen lapsuuden uudenlaista tilaa nykypäivän Suomessa nostamalla ”zieheläisittäin” esiin ”uuden nuorison käsite” (Itkonen 1999; ks. myös Ziehe 1991).

Urheilujärjestöjen uudistustyötä silmältäessä herää lukuisia kiinnostavia ja toistaiseksi vastauksia vailla olevia kysymyksiä. Urheilun meneillään olevassa rakenneuudistuksessa näyttäisi käyvän niin, että Nuori Suomi -tyyppiset ja LETEmäiset monipuolisuuden nimiin vannovat käytännöt ovat jäämässä huippu-urheilun muutostyöryhmän lanseeraamien ja eri lajien tuottamien urheilijan polkujen alle. Nuori Suomi ry:n pääsihteerinä ja keskeisenä ideoijana toiminut Pekka Vähätalo kri-

tisoi voimakkaasti urheilun rakenneuudistusta peläten pitkäaikaisesti tuotetun monipuolisuusnäkökulman valuvan hukkaan.²⁴ Myös TUL:n puolella on luovuttu laaja-alaisuuteen tähänneestä LETE-toiminnasta, joskin on syytä muistaa järjestön pitävän ohjelmassaan edelleen lajiurheilua laaja-alaisempia nuorisotapahtumia.

Etenkin järjestöjohtajat ovat korostaneet, kuinka urheilun rakenneuudistus hyödyttää kaikkia liikkujia. Uudistusten yhteydessä on asetettu tavoitteiksi Suomen saattaminen maailman liikkuvimmaksi urheilukansaksi ja Pohjoismaiden parhaaksi huippu-urheilumaaksi vuoteen 2020 mennessä. Kenellekään ei liene epäselvää, että tällaiset tavoitteet ovat urheilun ylätasolla asetettuja visiointeja, joiden valmistelussa ei ole liiemmin kuunneltu ruohonjuuritason toimijoita tai tutkijoita. Asetettuja tavoitteita kohtaan voi suunnata monenlaista kritiikkiä. Ensinnäkin asetettujen tavoitteiden mittaaminen – kuten tässä teoksessa osoitetaan – on sangen ongelmallista. Toiseksi tavoitteisiin liittyy käsitteellistä problematiikkaa. Voidaan esimerkiksi kysyä, mitä ”liikkuvien urheilukansa” itse asiassa tarkoittaa. Kolmanneksi kyseisenlaiseen tavoitteenasetteluun sisältyy lähtökohtaisesti ongelmia, jotka liittyvät kyvyttömyyteen tunnistaa liikuntakulttuurin eriytymistä.

Suomalaista liikuntakulttuuria on uudistettu järjestöllisesti jo useiden vuosikymmenten ajan. Vaikka toimijalähtöisyyttä ja ihmisten liikunnallisia mieltymyksiä on nostettu esiin, kaikkien eriytymisen tuottamien ryhmien vastaanottaminen järjestötoimintoihin ei ole ollut kovin avosylistä. Etenkin vaihtoehdoisen ja nuorisokulttuurisen liikunnan harrastajat ovat saaneet touhuta omissa oloissaan, eikä heidän toimintaansa ole juurikaan mielletty kansakunnan fyysisen aktiivisuuden lisääjäksi. Kokonaan oma kysymyksensä – joka nousee esille useissa tämän kirjan teksteissä – on, millaiseksi nuorisokulttuurisen liikkumisen suhteen yhdistyspohjaisesti organisoituun liikuntaan ja urheiluun tulisi muodostua.

3 Uteliaina uusille poluille

Nuorisokulttuurinen liikkuminen on virittänyt uudenlaisia tutkimuskatseita. Vuonna 2006 julkaistussa tutkimuksessa osoitettiin skeittauksen olevan yksi sukupolvi-kokemuksellisuuden muoto. Skeittauksen lähisukulaisiksi nähtiin lumilautailu ja laskettelu. Skeittareiden suhde aikuisiin näyttäytyi – toisin kuin kilpaurheilussa – sikäli poikkeavana, etteivät aikuiset normittaneet harrastusta. Pikemminkin skeittarit haastoivat aikuiset tilankäytön suhteen, vaikkakaan mistään selkeästä vastakulttuurista rullalautailussa ei näyttänyt olevan kyse. (Harinen ym. 2006; Rautopuro ym. 2007.)

Skeittaritutkimus toteutettiin joensuulaisten ja jyvaskyläläisten tutkijoiden yhteistyönä. Vuonna 2013 Päivi Harinen ja Anni Rannikko julkaisivat Nuorisotutkimusverkoston suojissa toimittamansa artikkelikokoelman, jossa nuorisokulttuuriin liikkumiseen paneutuneet tutkijat esittivät ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä (Harinen & Rannikko 2013). Julkaisu osoitti, kuinka sekä nuorisotut-

---

²⁴ Pekka Vähätalon kanssa käyty keskustelu Helsingin yliopistossa Tieteiden päivillä 12.1.2013.

kijoiden että liikunnan yhteiskuntatutkijoiden kiinnostus nuorisokulttuurista liikuntaa kohtaan oli kasvanut voimakkaasti. Tekstien aihepiirien laaja-alaisuus viesti, miten monenlaisista suunnista uusi tutkijapolvi oli suunnannut katseitaan nuorison liikkumiseen.

Nuorisokulttuurinen liikkuminen on herättänyt vastakaikua myös opetus- ja kulttuuriministeriössä. Valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteellinen jaosto onkin rahoittanut jo useita tutkimushankkeita, joiden keskiössä on ollut nuorisokulttuurinen liikkuminen. Rahoituksen aikaansaannokset näkyvät tämänkin julkaisun artikkeleissa.

Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksella nuorisokulttuurinen liikkuminen on noussut yhdeksi tutkimuksen pääteemaksi. Viime vuosina aihepiiriin sijoitettavia väitöstutkimuksia ovat olleet Anna-Maria Nurmen (2012) tutkimus hiphop-kulttuurista kouluissa, Kati Kauravaaran (2013) tutkimus ammattioppilaitosten nuorten liikunta-asenteista osana elämäntyylejä sekä Anna-Liisa Ojalan (2015a) tutkimus lumilautailijoista. Meneillään on väitöskirjatutkimuksia nuorten liikkumisen tiloista, nuorten fyysisestä aktiivisuudesta kouluissa sekä nuorten urheilupoluista osana elämänkulkua. 2000-luvun kuluessa liikuntakasvatuksen laitoksella on valmistunut myös koko joukko aihepiiriin liittyviä pro gradu -tutkielmia. Meneillään tai käynnistymässä on useita nuorison liikkumista jäljittäviä tutkimushankkeita sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa.

Tutustuttaessa tämän artikkelikokoelman teksteihin ja seurattaessa nuorisokulttuurisen liikkumisen muutosta muodostuu käsitys siitä, mihin suuntaan aihepiirin tutkimuksessa tullaan etenemään. Lähitulevaisuuden nuorisoliikunnan tutkimuksessa näyttäisi avautuvan neljä tutkimuspolkua. Otsikkotasolla ne voitaisiin nimetä 1) nuorisokulttuurisen liikkumisen tiloiksi, 2) nuorisoliikkumisen toimijasuhteiksi, 3) nuorisoliikkumisen toimintakäytännöiksi ja 4) nuorisokulttuurisen liikkumisen käsitteellinnöiksi. Seuraavassa luonnostelen sangen alustavasti, missä suunnassa tehtyä tutkimusta kannattaisi syventää ja mihin suunnata uusia tiede-avauksia.

Nuorisokulttuurisen liikkumisen tilat ovat olleet jo jonkin aikaa tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Perinteisistä urheilun normitetuista tiloista poikkeavat tilat pitänevät tutkijoita tulevaisuudessakin hereillä. Nuorison neljäs tila on paitsi jatkuvasti uusiutuva myös haasteellinen sikäli, että aikuistutkijoiden pääsy nuorten tiloihin kyseenalaistetaan varmasti jatkossakin. (Ks. Harinen ym. 2006, 36–37; Ojala 2015b, 181–183.)

Nuorisoliikkumisen toimijasuhteet ovat kaikessa moninaisuudessaan hedelmällinen tutkimuskohde. Aihealueita ovat esimerkiksi eri-ikäisten toimijoiden keskinäinen kanssakäyminen, epätavanomaisen oppimisen monet muodot sekä harrastajien suhde ”ulkopuoliseen aikuisväestöön”. Toimijasuhteiden tarkastelussa on hyödyllistä vertailla harrastajien suhdetta myös muiden liikkumisen kenttien – kuten kilpaurheilun ja koululiikunnan – todellisuuksiin. Toimijasuhteiden tutkimisessa ei tulisi sivuuttaa myöskään harrastusten sukupuolitettuja käytäntöjä, niiden

poika- ja miesvaltaisuutta (ks. Itkonen 2013, 90–91). Yhteiskunnan polarisoitumisen seurauksia olisi kyettävä jäljittämään, sillä meneillään oleva väestön eriarvoistuminen vaikuttaa sekä liikkujien keskinäisiin suhteisiin että paikantaa alakulttuurita uusiin asemiin.

Nuorisoliikkumisen toimintakäytännöistä on tehdystä tutkimuksesta huolimatta toistaiseksi niukanlaisesti tietoa. Niiden jäljittämisen tiellä on ”neljännen tilan muuri”, jonka ylittäminen tuottaa tutkijoille päänvaivaa. Toimintakäytäntöjen tutkiminen edellyttää tutkimusmenetelmien laajentamista, liikkumisen kentille jalkautumista ja etnografista otetta. Jossakin määrin tämänkin artikkelikokoelman tekstit ansioistaan huolimatta osoittavat, kuinka tutkijakatseet ovat ”ulkokohtaisuudella maustettuja”.

Nuorisokulttuurisen liikkumisen käsitteelliset pohdinnat ovat välttämätön edellytys alueen tutkimustoiminnan kehittymiselle. Nuoriso- ja liikuntatutkijoiden kannattaa seurata, mitä yhteiskuntatutkimuksen teoriakeskusteluissa on yleisemminkin meneillään. Henning Eichberg onkin neuvonut liikkumisen tutkijoita lähestymään kohdettaan sekä perustutkimuksen että toisten tieteenalojen suunnasta²⁵. Yllättävät näkökulmat ja uudet käsitteellistämiset edesauttavat nopeasti muuttuvan ilmiökokoisuuden hahmottamista.

Eittämättä tämän artikkelikokoelman tekstit lisäävät ymmärrystämme nuorisokulttuurisesta liikkumisesta sekä sen paikantumisesta osaksi liikuntakulttuuria ja laajemminkin yhteiskuntaa. Julkaisu on siten jälleen uusi askel jo hyvään vauhtiin päässeessä nuorison liikkumisen ja ruumiillisuuden tutkimuksessa. Liikkumisen kaikkinaisen arvostuksen jatkuva lisääntyminen ja nuorten ruumiillisuuden tulkitusten laajeneminen pitävät huolen siitä, että tutkijatkin ovat uteliaita sanan useissa merkityksissä.

4 Lähteet

- Eichberg, H. 1987. *Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalittiedettä*. Tampere: Vastapaino.
- Haarma, M. 2010. Nuori Suomi muuttuvassa liikuntakulttuurissa. Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.
- Harinen, P., Itkonen, H. & Rautopuro, J. 2006. *Asfalttprinssit – tutkimus skeittareista*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 159.
- Harinen, P. & Rannikko, A. (toim.) 2013. *Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisu 65.
- Itkonen, H. 1991. *”Tarmompa poekija ollaan” – Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia / sosiologia N:o 35/1991.
- Itkonen, H. 1996. *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Itkonen, H. 1999. Lapsi nykypäivän Suomessa. Teoksessa J. Westergård & H. Itkonen (toim.) *Lapsi ja nuori urheiluseurassa – virikkeitä ohjaajille ja valmentajille*. Turku: Työväen Urheiluliitto ry.

---

²⁵ Henning Eichbergin esittämä linjaus Antonio Borgonin karonkassa 15.11.2012.

- Itkonen, H. 2000. Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa H. Itkonen, J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski (toim.) *Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152.
- Itkonen, H. 2013. Nuorisokulttuuri ajassa, tilassa ja liikkeessä. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Juva: PS-Kustannus.
- Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. 2000. *Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152.
- Itkonen, J. 1991. Jäägolfin yleisistä perusteista. H. Itkonen, & A. Nevala (toim.) *Liikunnan vuoksi – Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen*. Kannus: Koivu ja tähti.
- Kauravaara, K. 2013. *Mitä sitten, jos ei liikuta? Etnografinen tutkimus nuorista miehistä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276.
- Kokkonen, J. 2015. *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Suomen Urheilumuseosäitiön tutkimuksia n:o 3.
- Nurmi, A.-M. 2012. *Kadulta liikuntasaliin – Toimintatutkimus hiphop-tanssista osana lukion liikuntakasvatusta*. Studies in Sport, Physical Education and Health 184. Jyväskylän yliopisto.
- Ojala, A.-L. 2015a. *Vaihtoehtoisuutta ja valtavirtaisuutta: tutkimus suomalaisten lumilautailijoiden uria raamittavista asenteista, olosuhteista ja resursseista*. Studies in Sport, Physical Education and Health 219. Jyväskylän yliopisto.
- Ojala, A.-L. 2015b. Nuorten omaehtoiset ruumiinkulttuurit: Lumilautailu esimerkkinä nuorisokulttuurisesta liikkumisesta. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015.
- Rautio-Sipilä, M. 2011. Urheiluseuratoimijoiden poikkeavat näkemykset Nuori Suomi ry:stä. Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.
- Rautopuro, J., Harinen, P. & Itkonen, H. 2007. Skateboarding: A sporty form of joyful sociality. Teoksessa H. Itkonen, A.-K. Salmikangas & E. McEvoy (toim.) *The changing role of public, civic and private sectors in sport culture*. University of Jyväskylä. Department of Sport Sciences. Research Reports No. 3/2007.
- Sironen, E. 1988. Uuden liikuntakulttuurin visiot. Teoksessa E. Sironen (toim.) *Uuteen liikuntakulttuuriin*. Tampere: Vastapaino.
- Suomi, K., Tiihonen, A. & Jokinen, K. 1988. *Hölkääjiä, sählääjiä, skeittaajia*. Opiskelijoiden Liikuntaliitto. Sarja A1/1988.
- Telama, R. & Vuolle, P. 1986. Liikuntakäyttämisen tutkimus Suomessa. Teoksessa P. Vuolle, R. Telama & L. Laakso (toim.) *Näin suomalaiset liikkuvat*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50.
- Westergård, J. & Itkonen, H. 1990. *Lapsi ja nuori urheiluseurassa – virikkeitä ohjaajille ja valmentajille*. Turku: Työväen Urheiluliitto ry.
- Zacheus, T. 2008. *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Osa 268.
- Zacheus, T. 2015. Liikuntaan ja urheiluun liittyvät merkitykset suomalaisten elämän aikana. *Kasvatus & Aika* 1/2015.
- Ziehe, T. 1991. *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Tampere: Vastapaino.

MUUN TEKSTIN KUIN VARSINAISTEN ANALYYSILUKUJEN LÄHTEET

Bennett, A. 2013. Youth culture and the internet: a subcultural or post-subcultural phenomena? Esitelmä NYRIS-konferenssissa, Tallinna 12.6.2013.

Hodkinson, P. 2015. Subcultures, post-subcultures and beyond: Studying youth cultures in context. Esitelmä Contemporary Youth, Contemporary Risk -konferenssissa. Kööpenhamina 1.4.2015.

<http://limuhanke.blogspot.fi>

<http://www.liikkuvakoulu.fi>

<http://www.sport.fi/uutiset/huippu-urheilu/maailman-liikkuvin-urheilukansa-2020-ai-kuiset-mukana>

<http://www.sport.fi/valo>

<http://www.sportti.com/uutinen.asp?CAT=4-5&ID=231586>

<http://www.terveinkansa.fi>